

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DİJİTAL VATANDAŞLIK DURUMLARININ
İNCELENMESİ**

**MERVE AYGÜN
177A5011**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GENÇ OSMAN İLHAN**

**İSTANBUL
2019**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DİJİTAL VATANDAŞLIK DURUMLARININ
İNCELENMESİ**

**MERVE AYGÜN
177A5011**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GENÇ OSMAN İLHAN**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

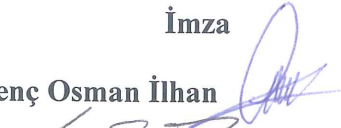

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DİJİTAL VATANDAŞLIK DURUMLARININ
İNCELENMESİ

MERVE AYGÜN
177A5011

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 29.07.2019

Tezin Savunulduğu Tarih: 28.06.2019

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Dr. Öğretim Üyesi Genç Osman İlhan	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Gül Tuncel	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Şahin Oruç	

İSTANBUL
HAZİRAN 2019

ÖZ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK DURUMLARININ İNCELENMESİ

**Merve Aygün
HAZİRAN, 2019**

Dijital vatandaşlık bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Dijital vatandaşlık; topluma çevrimiçi olarak katılabilmektir. Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumunu ortaya koymak adına yapılmıştır. 2018-2019 yılında yapılan araştırmada açıklayıcı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel boyutta çalışma grubunu 512 sosyal bilgiler öğretmeni ve 529 sosyal bilgiler öğretmen adayı olmak üzere 1041 kişi oluşturmaktadır. Nitel boyutta ise amaçlı örneklem doğrultusunda 8 sosyal bilgiler öğretmeni ve 8 sosyal bilgiler öğretmen adayı olmak üzere 16 kişi ile görüşme yapılmıştır. Nicel desende veri toplama aracı olarak, Glassman, Choi ve Cristol (2017)'nin geliştirdiği ve Kara (2018)'in Türkçe'ye uyarladığı "Dijital Vatandaşlık Ölçeği" kullanılmıştır. Nitel desende ise veriler görüşme tekniği ile toplanmıştır. Nicel veriler SPSS programına aktarılarak, istatistiksel analizinde betimsel analiz, bağımsız t testi, korelasyon analizi ve standart çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Nitel veriler ise görüşme tekniği kullanılarak toplanmış ve veriler içerik analizi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda nitel ve nicel veriler doğrultusunda katılımcıların dijital vatandaşlık durumuna bakıldığında; dijital beceriler boyutunda kendilerini oldukça yeterli gördükleri, yerel/global farkındalık boyutunda online platformların farkındalıklarının olumlu yönde arttırdığı, kritik düşünme boyutunda kararsızlığa yatkın oldukları, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutunda ise kararsızlık içinde oldukları görülmüştür. Cinsiyete göre dijital vatandaşlık durumunun; yerel/global farkındalık, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlılık gösterdiği ve bu durumun erkeklerin lehine olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Nitel verilerde ise çevrimiçi ortamlarda erkeklerin kadınlara göre siyasi ve politik konularda daha aktifken, kadınların erkeklere göre sosyal olarak daha aktif oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Dijital vatandaşlık boyutlarının mesleğe başlama durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği gözlemlenmiştir. Nitel verilerde ise öğretmen adaylarının öğretmenlere göre çevrimiçi ortamlarda daha aktif oldukları gözlemlenmiştir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı ile dijital vatandaşlık boyutları arasında ilişkiye bakıldığında aralarında negatif bir korelasyon bulunmuştur. Başka bir deyişle öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresi arttıkça dijital vatandaşlık boyutları azalmaktadır. Bu ilişki dijital beceriler, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında anlamlılık gösterirken yerel/global farkındalık boyutunda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Nitel bulgularda da öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık konusunda

kendilerini geliştirmedikleri, interneti genellikle sosyal medyada olmak, film izlemek ve mzık dinlemek için kullandıkları görülmüştür. Dijital vatandaşlık boyutlarının internet kullanım süresinin yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analiz sonuçları incelendiğinde ise, yerel/global farkındalık ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutlarının internet kullanım süresi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Dijital beceriler, kritik düşünme ve politik aktiviteler boyutları ise önemli bir etkiye sahip değildir. Ayrıca çalışmada araştırma soruları ğretmen ve ğretmen adayları için ayrı ayrı kategorize edilerek incelenmiş ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital vatandaşlık, sosyal bilgiler eğitimi, ğretmen, ğretmen adayı

ABSTRACT

EXAMINATION OF IN SERVICE AND PRE-SERVICE SOCIAL STUDIES TEACHERS' DIGITAL CITIZENSHIP

Merve Aygün

June, 2019

Digital citizenship is a concept that emerged with the rapid development of information and communication technologies. Digital citizenship is the ability to join the community online. This study was conducted to reveal the digital citizenship status of social studies teachers and prospective social studies teachers. In the research conducted in 2018-2019, exploratory mixed research method was used. The quantitative study group consisted of 1041 people, 512 of whom were social studies teachers and 529 were social studies teacher candidates. In the qualitative phase of the study, interviews were conducted with 16 people including 8 social studies teachers and 8 social studies teacher candidates. As a data collection tool for quantitative design, "Digital Citizenship Scale" developed by Glassman, Choi and Cristol (2017) and adapted to Turkish by Kara (2018) was used. In the qualitative phase, the data were collected by interview technique. Quantitative data were transferred to SPSS program and descriptive analysis, independent t test, correlation analysis and standard multiple regression analyses were used in statistical analysis. Qualitative data were analyzed by content analysis. At the end of the study, in terms of qualitative and quantitative data, digital citizenship status of the participants were examined; it is found that they found themselves quite sufficient in digital skills, online platforms increased the awareness of local / global awareness, they tend to be indecisive in terms of critical thinking, collaborative internet activities and political activities. Digital citizenship status by gender has been found to be statistically different in terms of local / global awareness, critical thinking, collaborative internet activities and political activities in favor of men. On the other hand, qualitative data showed that while men are more active in political and political issues than women, women are more active in social environments than men. Digital citizenship dimensions did not show a statistically significant difference when compared to the profession. In qualitative data, it was observed that teacher candidates were more active in online environments than teachers. A negative correlation was found between the daily internet usage of teachers and prospective teachers and digital citizenship dimensions. In other words, as the daily internet usage time of teachers and prospective teachers increases, the dimensions of digital citizenship decrease. While this relationship was significant in terms of digital skills, critical thinking, collaborative internet activities and political activities, there was no significant difference in local / global awareness. In the qualitative findings, it was seen that teachers and prospective teachers did not develop themselves in digital citizenship, they often used the internet for social media, watching movies and listening to music. When the results of the standard multiple regression analysis regarding the estimation of the internet usage time of the digital citizenship dimensions were

examined, it was seen that the dimensions of local / global awareness and collaborative internet activities are a significant predictor of the internet usage time. The dimensions of digital skills, critical thinking and political activities had no significant effect. In addition, the research questions were examined separately for teachers and prospective teachers.

Key Words: Digital citizenship, social studies education, teacher, teacher candidate

ÖN SÖZ

Bu çalışmada karma araştırma yöntemi kullanılarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Başta; tezimin mimarı, engin bilgisi ve anlayışı ile danışmanlığımı üstlenen, öğrencilerine her zaman örnek olan, en zor anlarında onlara yol gösteren, pes ettikleri anda başarabileceklerine inandırıp motive eden, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Genç Osman İLHAN'a teşekkür ederim. Bu süreç içerisinde onunla çalışmak en büyük şanstı benim için, akademik hayatım boyunca her zaman idolüm olarak kalacak.

Tez çalışmam boyunca ender akademik bilgilerini benimle paylaşan, en ince ayrıntısına kadar kendi tezlerimi gibi yardım eden, güleryüzleri ile bana yardımcı olan Arş. Gör. Büşra TOMBAK İLHAN ve Arş. Gör. Hasan Özgür KAPICI'ya çok teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde yer alan, lisans döneminde ilk projemi ve ilk bildirimini yapmamı sağlayan değerli görüşlerde bulunan Doç. Dr. Şahin ORUÇ'a ve tez savunma jürimde yer alan değerli görüş ve önerilerde bulunan Doç. Dr. Gül Tuncel'e teşekkür ederim. Tez savunmasında değerli yorumlarda bulunan Arş. Gör. Dr. Mustafa İçen'e teşekkür ederim.

Fikret Aygün, Nurdan Aygün ve Dr. Metehan Aygün, sizlere nasıl teşekkür etsem az, kelimeler eksik, sözcükler tatsız kalır. İyi ki varsınız. Yanımda olduğunuzu bilmek bana güç veriyor. Hep mutlu, hep beraber kalalım.

Tencereler ile bana okuma yazmayı öğreten Seyhan Çakal'a, elimden tutup beni ilkokula götüren Mehmet Çakal'a, ilk mavi önlüğümü alan merhum Yaşar Aygün'e, benimle her zaman gurur duyan Türkan Aygün'e, akademik olarak bütün çalışmalarımı yakından takip eden ve destekleyen Nuri Çakal'a, tezimin son aşamasında verdiği moral ve desteğinden dolayı Tutku Melis Aygün'e sonsuz teşekkür ederim.

Lisans eğitimimin bana kazandırdığı güzel insan Kübra Güler'e içtenlikle teşekkür ederim. Yüksek lisans serüveninde birlikte koştuğumuz günler artık birer anı olarak tarih çizgisindeki yerini aldı. Yeni maceralarda hep yanımda olacağını biliyorum.

Özgür Sağlam, bu süreç içinde onun tabiriyle kimi zaman Mardy Bum olsam da kendisi en büyük destekçimdi. Tezimin bütün süreçlerini yakından takip eden, lise hayatımın bana kattığı değerli insan. Yanımda olduğun her an için teşekkür ederim.

İstanbul; Haziran, 2019

Merve Aygün

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	1
1.2. Araştırma Soruları	1
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.4. Araştırmanın Önemi.....	2
2. LİTERATÜR TARAMASI	5
2.1. Vatandaşlık.....	5
2.2. Dijital Vatandaşlık	6
2.3. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları	7
2.3.1. Dijital Erişim: Toplumda Tam Elektronik Katılım.....	7
2.3.2. Dijital Ticaret: Malların Elektronik Alım ve Satımı	8
2.3.3. Dijital İletişim: Elektronik Bilgi Alışverişi	8
2.3.4. Dijital Okuryazarlık: Teknoloji ile Teknoloji Kullanımı Hakkında Öğretim ve Öğrenme Süreci	9
2.3.5. Dijital Etik: Elektronik Davranış Kuralları	9
2.3.6. Dijital Hukuk: Elektronik Sorumluluk.....	10
2.3.7. Dijital Haklar ve Sorumluluklar: Dijital Dünyadaki Herkese Genişletilmiş Özgürlükler	10

2.3.8. Dijital Sağlık: Dijital Teknoloji Dünyasında Fiziksel Ve Psikolojik Sağlık	11
2.3.9. Dijital Güvenlik (Kendini Koruma): Güvenliği Garanti Altına Almak İçin Elektronik Önlemler.....	11
3. DİJİTAL VATANDAŞLIK İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	12
3.1. Türkiye’de Dijital Vatandaşlık ile İlgili Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri	12
3.2. Dünyada ve Türkiye’de Dijital Vatandaşlık ile İlgili Makale ve Kitaplar	15
3.3. Dünyada ve Türkiye’de Dijital Vatandaşlık ile İlgili Projeler	16
3.3.1. DQ World.....	16
3.3.2. İnternet Olmaya Var Mısın?	17
3.3.3. Keşf@ Bilinçli İnternet Hareketi Projesi	18
3.3.4. İzmir Üniversiteleri Platformu: Dijital Vatandaşlık Projesi	19
3.3.5. Fatih Projesi (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi)	20
3.3.6. Eğitim Bilişim Ağı (EBA)	21
3.3.7. EuroKids Online	22
3.3.8. Global Kids	23
3.3.9. Güvenli İnternet Günü.....	24
3.3.10. Social Media Literacy for Change (sml4change).....	24
3.3.11. EU Code Week.....	26
3.3.12. Selma (Social and Emotional Learning for Mutual Awareness)	26
3.3.13. Facebook Dijital Vatandaşlık Araştırma Hibeleri.....	26
3.3.14. eSafety Label (eSL).....	27
3.3.15. SMILE - Social Media in Learning and Education.....	27
4. DİJİTAL VATANDAŞLIK VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ	28
4.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Dijital Vatandaşlık.....	28
4.2. Dijitalleşme Sürecinde Öğretmen ve Öğretmen Adayları	29
4.3. 2023 Eğitim Vizyonu	31

5. YÖNTEM.....	32
5.1. Araştırma Deseni.....	32
5.2. Çalışma Grubu	34
5.3. Veri Toplama Araçları	39
5.4. Veri toplama süreci	40
5.5. Verilerin Analizi.....	41
6. NİCEL ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR	42
6.1. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumları nedir?.....	42
6.2. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?	44
6.3. Dijital vatandaşlık durumu cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?	46
6.4. Günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık arasında bir bağ var mıdır?.....	49
6.5. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutları internet kullanım süresini yordamakta mıdır?	51
7. NİTEL ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR.....	55
7.1. Dijital Erişim ve Dijital Platformların Kullanımına İlişkin Nitel Bulgular	55
7.2. Çevrimiçi Ortamların Küresel ve Yerel Duyarlılığa İlişkin Nitel Bulgular.....	57
7.3. Çevrimiçi Ortamın Eleştirel Düşünmeye Etkisine İlişkin Nitel Bulgular.....	58
7.4. Çevrimiçi Ortamda İletişim Aktivitelerine İlişkin Nitel Bulgular	59
7.5. Çevrimiçi Ortamda Siyasi ve Politik Aktivitelere İlişkin Nitel Bulgular	60
7.6. Dijital Vatandaşlığa ilişkin Genel Görüşler	61
8. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	63
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	88
ÖZ GEÇMİŞ.....	92

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Tanımlayıcı Bilgileri	34
Tablo 2: Katılımcıların İnternete Bağlandığı Araçlar	34
Tablo 3: Öğretmenlerin Tanımlayıcı Bilgileri	35
Tablo 4: Öğretmenlerin İnternete Bağlandığı Araçlar	35
Tablo 5: Öğretmen Adaylarının Tanımlayıcı Bilgileri.....	36
Tablo 6: Öğretmen Adaylarının İnternete Bağlandığı Araçlar.....	36
Tablo 7: Görüşme Yapılan Öğretmenlerin Bilgileri	38
Tablo 8: Görüşme Yapılan Öğretmen Adaylarının Bilgileri.....	38
Tablo 9: Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Betimsel İstatistiği	42
Tablo 10: Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Betimsel İstatistiği	43
Tablo 11: Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Betimsel İstatistiği	44
Tablo 12: Dijital Vatandaşlık Durumunun Mesleğe Göre Dağılımı	44
Tablo 13: Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı	46
Tablo 14: Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı	48
Tablo 15: Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı	48
Tablo 16: Katılımcıların Günlük İnternet Kullanımı ve Dijital Vatandaşlık Boyutları Arasındaki Korelasyon.....	49
Tablo 17: Öğretmenlerin Günlük İnternet Kullanımı ve Dijital Vatandaşlık Boyutları Arasındaki Korelasyon.....	50
Tablo 18: Öğretmen Adaylarının Günlük İnternet Kullanımı ve Dijital Vatandaşlık Boyutları Arasındaki Korelasyon.....	50

Tablo 19: Katılımcıların İnternet Kullanım Süresinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları.....	51
Tablo 20: Öğretmenlerin İnternet Kullanım Süresinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları.....	52
Tablo 21: Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanım Süresinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları.....	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çocukların İhtiyacı Olan 8 Temel DQ Vatandaşlık Becerisi	16
Şekil 2: Interland.....	17
Şekil 3: Bilinçli İnternet Hareketi Projesi.....	19
Şekil 4: İzmir Üniversiteleri Platformu: Dijital Vatandaşlık Yarışmaları	20
Şekil 5: Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi	21
Şekil 6: EuroKids Online.....	22
Şekil 7: Global Kids	23
Şekil 8: Güvenli İnternet Günü.....	24
Şekil 9: Social Media Literacy for Change	25
Şekil 10: EU Code Week.....	26
Şekil 11: Social and Emotional Learning for Mutual Awareness	26
Şekil 12: eSafety Label.....	27
Şekil 13: Social Media in Learning and Education	27
Şekil 14: Araştırma Desenine Bağlı Olarak Süreç Şeması	33

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
DQ	: Dijital Zeka Projesi
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
EU	: European Union
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	: ve benzeri
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu
www	: World wide web

1. GİRİŞ

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi bir çok alanı etkilediği gibi vatandaşlık kavramını da etkilemiştir. Günümüzde vatandaşlık kavramı dijital bir boyut kazanmıştır. Dijital vatandaşlık kavramı için farklı araştırmacılar tarafından, farklı tanımlar yapılsa da genel içerikleri benzerdir. Bu çalışmada da dijital vatandaşlık kavramı 5 boyut altında incelenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmen adayları ile çalışılan araştırmada açıklayıcı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel ve nitel veriler doğrultusunda da bulgular analiz edilerek araştırma sonucuna varılması beklenmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarını ortaya koymaktır. Diğer bir ifadeyle araştırma sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının; dijital vatandaşlığın alt boyutlarına bağlı olarak durumlarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu boyutlar araştırma da kullanılan veri toplama aracında yer alan politik aktiviteler, dijital beceriler, yerel/global farkındalık, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleri isimleriyle yer almaktadır. Bu bağlamda araştırmanın ana sorusu; “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumları nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Bu ana soru çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1.2. Araştırma Soruları

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumu nedir?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumu birbirinden farklılık göstermekte midir?

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumunda cinsiyete göre bir farklılık var mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı ile dijital vatandaşlık arasında nasıl bir bağ vardır?
- Sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adayların dijital vatandaşlık boyutları internet kullanım sürelerini yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma sadece sosyal bilgiler öğretmenlerini ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarını kapsamaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Günümüzde bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ülkeler arası sınırların şeffaflaşmasına neden olmuştur (Aygün, İlhan, 2018). İnsanlar artık bilgiye kolay erişmekte ve dünyanın farklı bir yerindeki başka ülke vatandaşlarıyla kolayca iletişim sağlayabilmektedirler (Çubukçu, Bayzan, 2013). Bu durum dijital vatandaşlık kavramının ortaya atılmasına neden olmuştur. İnternette çevrimiçi etkileşimde bulunan herkes birer dijital vatandaşdır. Dijital vatandaşlık; topluma online olarak katılabilme yeteneğidir (Mossberger, Tolbert, McNeal, 2007). Dijital vatandaşlığın her geçen gün sosyal yaşamdaki etkisinin arttığı görülmektedir. Vatandaşlar da içinde buldukları globalleşen dünya içerisinde vatandaşlık kavramına olan bakış açılarını güncellemelidirler (Ohler, 2010). Bu yüzden bireylerin dijital vatandaşlık konusunda bilgisinin olması ve dijital vatandaşlık becerilerini hayata uygulayabilmesi önemlidir (Barkuş, Koç, 2019). Vatandaşlık eğitiminin, dijital vatandaşlığı da içericek biçimde genişletilmesi gerekmektedir (Elçi, Sarı, 2016). Dijital vatandaşlık devam eden bir öğretme-öğrenme deneyimidir (Pescetta, 2011). Ailede başlayan dijital vatandaşlık eğitiminin okullarda planlı bir şekilde devam etmesi gerekir (Karaduman, 2011).

Dijital vatandaşlık; teknoloji kullanıcılarını teknoloji ile çevrili bir topluma hazırlama yoludur (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). 2008 yılında Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu tarafından “Hayat Boyu Öğrenme için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi”ne ilişkin kararlar alınmış, Türkiye de kendi ulusal yeterlilik çerçevesini oluşturmuştur. Bu çerçevede yer alan sekiz anahtar yetkinlikten biri de

dijital yetkinliktir (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2015). Bu yetkin ile gündelik hayat içerisinde teknolojinin erişimine ve bilinçli kullanılması gerektiğine dikkat çekildiği görülmektedir. Geleceğin vatandaşı olan öğrencilerinde bu yetkinlere sahip olması, teknolojiyi etik ve doğru bir biçimde kullanabilmesi önemlidir (Turan, Karasu-Avcı, 2018). Ayrıca International Society for Technology in Education belirlediği 7 öğrenci standartından biri de dijital vatandaşlıktır (ISTE, [12.03.2019]). Okulların, dijital vatandaşlığı bir öncelik haline getirmek için bir plan geliştirmeleri önemlidir (O'Brien, 2010). Dijital vatandaşlık eğitimi, çevrimiçi güvenliği öğretmenin ötesine geçmekte ve dijital vatandaşlara yetenekli olmaları için ihtiyaç duydukları becerileri ve eğilimleri kazandırmak için öğrencileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır (Reynolds, Scott, 2016). Eğitimcilerin; dijital vatandaşlığı örnek alarak, öğrencilerinin gelişimini kolaylaştırmaları (Greenhow, 2010) ve gelecek nesil dijital vatandaşları güçlendirmeleri gerekmektedir (commonsense.org, [15.03.2019]). Karaman (2010); öğretmen adayları ile çalıştığı araştırmada bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan dijital platformların doğru ve etkili bir biçimde kullanılması gerektiğini öğretecek olan öğretmenlerin de bu konu hakkında farkındalık kazanmalarının önemli olduğunu ileri sürmektedir. Literatürde de okullarda dijital vatandaşlık eğitime yönelik dijital yeterlilik çalışmalarının yapılması için bir politika çerçevesinin önerildiği görülmektedir (Sanabria Mesa, Cepeda Romero, 2016).

Dijital vatandaşlık eğitiminde, sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynamaktadır (Karaduman, Öztürk, 2014). Bu dersin temel amacı iyi insan, nitelikli, etkili vatandaş yetiştirmektir. Sosyal bilgiler dersinin nitelikli dijital vatandaşlar yetiştirilmesinde rol alması da bu açıdan oldukça önemlidir (Görmez, 2017a). Sosyal bilgiler dersi içeriğinde teknolojinin uygun bir şekilde, etik kurallar ilkesiyle kullanımına dair eğitimlere yer verilmesi, öğrencilerin gelecekte online ortamlar içerisindeki davranış ve tutumlarını da olumlu yönde etkileyebilir (Çakmak, Aslan, 2018). Topluma doğrudan etkisi olan eğitimin vazgeçilmez yapıtaşı öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri de önem teşkil etmektedir. Bugün eğitimin karşılaştığı en büyük sorun, eski bir dili konuşan (dijital öncesi çağıdaki) dijital göçmen öğretmenlerimizin, dijital bir dil konuşan popülasyon öğretmek için mücadele ediyor olmasıdır (Prensky, 2001).

Bu çalışma öğretmenlerimizin dijital vatandaşlık durumunu ortaya çıkarması açısından önemlidir. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler

öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarını ortaya koyması açısından da ilgili literatürden farklılık göstermektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Vatandaşlık

Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğunun belirli bir düzen içerisinde yaşamak için oluşturmuş olduğu bağımsız bir siyasi örgütlenmedir. Vatandaş ise bu toprak parçası üzerinde yaşayan ve devletin otoritesini kabul etmiş her bir bireydir. Vatandaşlık kavramı etimolojik olarak incelendiğinde kökeni Antik Yunan'a dayanmaktadır. Antik Yunan'da şehir devletleri 'cite' veya 'city' olarak adlandırıldı ve bu şehir devletlerinin bünyesinde bulunan insanlara da 'citizen' veya 'citoyen' denirdi. Antik Yunan'dan günümüzdeki modern topluma gelene kadar vatandaşlık kavramı içinde bulunduğu topluma göre değişiklik göstermekte ve kesin çizgiler içerisinde bir tanımı yoktur. Fransız ihtilaliyle beraber vatandaşlık kavramı değişmeye başlamıştır. Bunun başlıca nedeni kıta Avrupası'ndaki siyasal değişimdir. Feodal yapı artık yerini ulus devletlere bırakmış, devletlerin sınırları belirginleşmiş ve bunun sonucu olarak vatandaşlık algısında büyük değişimler meydana gelmiştir. 20. yüzyıldan itibaren küreselleşme ile birlikte vatandaşlık kavramı ulus devletteki anlayışının aksine farklı bir yol izlemeye başlamıştır.

Marshall (1950), vatandaşlık kavramının üç farklı grupta incelenmesini önermektedir. Bunlar bireysel, politik ve sosyal vatandaşlıklardır. Sivil unsur, düşünce ve inanç özgürlüğü ve kişinin kendini ifade etme özgürlüğü ile birlikte adalet ve mülkiyet hakkını kapsar. Siyasal unsur olarak, kişinin seçme ve seçilme hakkından söz etmektedir. Bu tanımda vatandaşlar parlamento veya yerel yönetimlerde temsil edilebilmektedirler. Son olarak sosyal unsur ise kişinin ekonomik olarak topluma katılabilmesi ve toplumsal haklarının korunmasıdır. Marshall vatandaşlığın çerçevesini çizmeye çalışsa da 21. yy. gelindiğinde vatandaşlık kavramının teknolojiden etkilendiği görülmüştür (Kaya, Kaya, 2014). Teknolojinin toplum yaşamındaki tesirinin artması, vatandaşlık kavramının yeni bir

boyut kazanarak dijital vatandaş kavramına dönüşmesine neden olmuştur (Turan, Karasu-Avcı, 2018; Görmez, 2016; Hamutoğlu, Ünal, 2015). Artık vatandaşlık birey ve devlet arasındaki ilişkiyi ima eden eski bir terimdir. Dijital vatandaşlık ise; aktif demokratik değerlere sahip çıkan, bilgiye sahip olmak için kitle iletişim araçlarını kullanan kişilerdir (Şimşek, Şimşek, 2013).

2.2. Dijital Vatandaşlık

Günümüzde vatandaşlık kavramı radikal bir değişim içerisindedir ve bu değişim toplumdaki her bireyi yakından etkilemektedir. Bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) hızlı gelişimi yalnızca sağlık, ticaret, eğitim, sanat, bilim gibi alanları etkilememiş vatandaşlık kavramının da değişmesine neden olmuştur (Kuş ve diğ., 2017). Dijital çağın bireyleri araştırmacılar tarafından farklı isimlerde nitelendirilsede aslında hepsinin vurgusu aynıdır.

Pedro (2006); yeni binyılın öğrenenleri olarak adlandırılan bu grubu şu şekilde tanımlar; dijital medya ile çevrili ilk nesildir ve birebir iletişim ve bilgi yönetimi ile ilgili faaliyetlerinin çoğuna, en geniş anlamıyla bu teknolojiler aracılık eder. İnternet ve ilgili teknolojiler, kuşakların kültürünü ve gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Pek çoğu olmasa da, Net Kuşağı olarak adlandırılan öğrenciler bilgisayarları olmayan, World Wide Web'i, yüksek etkileşimli video oyunları ve cep telefonları olmayan bir dünyayı asla tanımıyorlardı (Roberts, 2005). Bugünün çocukları yeni teknolojiyle büyümüş bir nesli temsil eder ve bu teknolojik ortamla beraber giyimleri, dilleri, davranışları, sosyal ilişkileri vb. her anları değişim içindedir. Prensky ise bu nesli dijital yerliler olarak nitelendirir. Diğer taraftan Prensky teknolojik bir ortamda doğmayan ancak teknolojiyi hayatlarına sonradan dahil eden insanları dijital göçmenler olarak nitelendirir (Prensky, 2001). Dijital vatandaşlık, bu iki jenerasyonunda farklılıklarını göz önünde bulundurularak ele alınması gereken bir yaklaşımdır (Çubukcu, Bayzan, 2013).

Kültürel, teknolojik, ekonomik ve sosyal koşullar vatandaşlığın dijitalleşmesine eşlik eder (Işıklı, 2015). Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile ortaya çıkan dijital vatandaşlık kavramı da bireysel, kültürel ve sosyal kavramların değişimine etki etmiştir (Isman, Gungoren, 2013). Dijital araçların yaygın olarak kullanıldığı dijital çağ, dijital toplumdaki dijital vatandaşlar oluşturmayı amaçlar (Isman, Gungoren, 2014). Dijital vatandaşlık, teknoloji kullanımı ile ilgili davranış

normları olarak tanımlanabilir (Ribble, Bailey, Ross, 2004). Dijital vatandaşlık, öğrenmek, oluşturmak ve katılmak için teknolojinin sorumlu kullanımınıdır (James, Weinstein, Mendoza, 2019). Dijital teknolojilerin yanlış ve kötüye kullanılması dijital toplumun dengesini bozmaktadır bu yüzden bir toplumun vatandaşları neyin uygun davranış olduğunu ve neyin kabul edilebilir olduğunu bilmelidir (Pescetta, 2011). Aktif ve üretken bir dijital vatandaş olmak sadece dijital dünya üzerinde değil aynı zamanda çevremizdeki fiziksel dünya üzerinde de bir etkiye sahiptir, toplumumuz dijital dünyada olanlar tarafından değiştirilebilir ve etkilenebilir (eTwinning, 2016).

Dijital vatandaş olarak bizler; dijital medya aracılığıyla sosyal ve politik çevremiz ile giderek daha fazla etkileşime gireriz (Hintz, Dencik, Wahl-Jorgensen, 2017). Tıpkı vatandaşlıkta olduğu gibi dijital topluluklara da katılımın iki unsuru vardır: Haklar ve sorumluluklar (Alberta, 2012). Bireylerin dijital becerilerini haklar, sorumluluklar ve etik ilkeler doğrultusunda kullanmaları son derece önemlidir. (Başarmak ve diğ., 2019). Dijital vatandaşlık; bir vatandaş olarak bireyin sahip olduğu hak ve sorumluluklarını, ödev ve yükümlülüklerini günlük hayatta olduğu gibi dijital platformlarda da gösterebilmesidir (Görmez, 2017a). Dijital vatandaşlık, internet platformunda evrensel ve etik kaideler içerisinde her tehlike karşısında bilinçli davranmaktır (Aydın, 2015). En genel tanımını ile dijital vatandaşlık dijital ortamda kişi haklarına saygı duyan, dijital araçları etik kaidelere uygun, güvenli bir biçimde kullanabilen, topluma bu araçlar arayıcılığı ile katılım sağlayabilen kişilerdir (Ünal, 2017; Çubukcu, Bayzan, 2013; Karaduman, Öztürk, 2014).

2.3. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları

Dijital vatandaşlık kavramı literatürde farklı isimler ile nitelendirilse de hepsinin vurgusu benzerdir. Günümüzde en çok ön plana çıkan, kabul gören dijital vatandaşlık kavramı ise Ribble aittir. Ribble; dijital vatandaşlığın 9 elementini ortaya koymuştur. Bu 9 element şu şekildedir;

2.3.1. Dijital Erişim: Toplumda Tam Elektronik Katılım

Dijital erişim, dijital teknolojilerin aktif bir biçimde kullanılabilmesidir (Orhon, 2019). Kalem veya kurşun kalem olmadan nasıl kağıda yazı yazamazsak; gerekli BİT veya bu BİT erişimine sahip değilsek, web tabanlı bilgi demokrasisine

katılamaz (Gorman, 2015) ve birer dijital vatandaş olamayız. Dijital vatandaşlığın başlangıç noktası elektronik erişimi desteklemek ve herkesin elektronik olarak eşit şartlar altında olmasıdır (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). Fakat herkes bu yeni dijital toplumun tüm araçlarına erişemez (Ribble, 2011). Bazıları ulusların, toplulukların ve bireylerin dijital erişiminin yetersizliğinin, bilgisayar ve internet bağlantılarının dağılmasıyla kolayca çözülebileceğini varsaymaktadır (Warschauer, 2003). Artan internet kullanımı ve mobil bağlantının artması, son on yılda teknoloji erişimindeki boşlukları azalttığı halde, bazı gruplar için dijital farklılıklar hala devam etmektedir (Zickuhr, Smith, 2012). Yapılan çalışmalarda farklı sosyal gruplar, farklı kuşaklar ve farklı cinsiyetler arasında dijital erişim ayrımının olduğu görülmüştür, gelecekteki toplumun temel görevi, eşitsizliklerin daha yoğunlaşmasını önlemek olmalıdır (Dijk, Hacker, 2003). Teknolojiye erişim sağlamak tüm dijital vatandaşların amacı olmalıdır, fırsat eşitsizliği ortadan kaldırılmalı ve hiç kimse dijital ortamın dışında kalmamalıdır (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]).

2.3.2. Dijital Ticaret: Malların Elektronik Alım ve Satımı

"Elektronik ticaret" terimi, mal ve hizmetlerin elektronik yollarla üretilmesi, dağıtılması, pazarlanması, satışı veya teslimi anlamına gelmektedir (World Trade Organization General Council, 1998). Küreselleşmeden kaynaklanan ekonomik değişimler ve bilgi iletişim teknolojilerindeki ilerlemenin etkisi ile küresel ekonomiye günlük olarak yansımaktadır (Bojanić, Budimir, 2011). Teknoloji kullanıcılarının, piyasa ekonomisinin büyük bir kısmının elektronik ortamda yapıldığını bilmesi gerekmektedir (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). E-ticaretin önümüzdeki beş yıl içinde çift haneli oranlarda büyümesi ve en hızlı büyüyen ticaret şekli olmaya devam etmesi beklenmektedir (Laudon, Traver, 2014).

2.3.3. Dijital İletişim: Elektronik Bilgi Alışverişi

19. yüzyılda iletişim biçimleri sınırlıydı ancak günümüzde birçok iletişim seçeneği mevcuttur. Artık herkes herhangi bir yerden ve her zaman herkesle iletişim kurma fırsatına sahiptir (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). Dijital iletişim geçmişten günümüze kadar artarak gelişimini devam ettirmektedir. Dijital devrimdeki önemli değişiklikler yalnızca ürünlerin dijitalize olmadığını, bireyler arası ilişkilerin de dijitalize olduğunu göstermektedir (Başlar, 2013).

2.3.4. Dijital Okuryazarlık: Teknoloji ile Teknoloji Kullanımı Hakkında Öğretim ve Öğrenme Süreci

Bilişim ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerin artması, bilgiye erişimi daha kolay bir duruma getirmiştir (Karabulut, 2015). Dijital ortamda okur-yazarlık doğru bilgiye ulaşma aşamasındaki öğrenme ve öğretme süreçlerimizi içermektedir. İnternet ortamında birçok bilginin içerisinde ihtiyacı olan bilgiye en doğru ve güvenilir bir biçimde ulaşmak önemlidir. Bunun için bireylerin yüksek derece dijital okuryazarlığa ihtiyaçları vardır. Bireylere dijital bir ortam içerisinde nasıl öğreneceklerinin öğretilmesi gerekmektedir (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). Dijital okur-yazarlığa sahip bireyler, çevrimiçi platformlarda karşılaştıkları bilgiler konusunda dikkatli ve eleştirel düşünebilme yetisine sahiptirler. Bu bilgilerin doğruluğunu ve güvenliğini değerlendirirken ayırt edici davranırlar.

2.3.5. Dijital Etik: Elektronik Davranış Kuralları

Dijital araçları verimli kullanmak kadar etik kullanmakta önemlidir. Nasıl gündelik yaşam içerisindeki ilişkiler belirli bir görgü kuralı çerçevesinde gerçekleştiriyorsa dijital ortamlarda da bunu devam ettirilmelidir. Çevrimiçi ortamlarda görgü kurallarının aşılmaması için belirli kurallar ve yönetmelikler vardır. Ancak bunların yeterli olmadığı durumlarda söz konusudur. Bu yüzden herkese bu yeni toplumda sorumlu dijital vatandaşlar olmalarının öğretilmesi gerekir (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). Dijital görgü kurallarının arkasında, size nasıl davranılmasını istiyorsanız siz de karşı tarafa öyle davranın fikri yatmaktadır. Evde, sinemada, bakkalda veya okulda bireylere birbirlerine nasıl davranacağı, hangi davranışın uygun hangisinin uygunsuz olacağı küçük yaştan itibaren öğretilir. Fakat dijital teknolojilerin hızlı bir şekilde günlük yaşamlarımıza katılımıyla, kişilerin uygun davranış anlayışını dijital dünyaya da aktarmaları gerekmektedir. Bireylerin seçimlerinin, sözlerinin ve dijital dünyadaki eylemlerinin başkaları üzerinde gerçek bir etkisi olabileceğini bilmeleri gerekir. Eğitimciler ve ebeveynler bireyler için rol model olmalı ve bu konuları onlarla tartışmalıdır. Ebeveynler ve eğitimciler bireylerin eğitimlerinde aktif rol alırsa, bireyler dijital görgü kurallarını daha iyi anlamlandırabilir (areyouadigitalcitizen.weebly.com, [02.03.2019]).

2.3.6. Dijital Hukuk: Elektronik Sorumluluk

Dijital hukuk, teknoloji kullanımını düzenleyen yasal haklar ve kısıtlamalar olarak tanımlanabilir. Günümüz dünyasında birçok kişi kendisinin dijital vatandaşlıktan sorumlu olmadığını düşünür ve farkına dahi varmadan yasaları çiğner. Örneğin, birçok kişi, para ödmeden müzik indirmenin sadece uygunsuz olduğunu düşünür fakat bu durum yasa dışıdır ve yakalanma durumunda ciddi sonuçlar doğurabilir. Çok ağır para cezaları ödenebilir veya hapse bile girebilir. Diğer ihlaller arasında; yasadışı dosya paylaşım siteleri, yazılım korsanlığı, virüs oluşturma, sistemlere veya ağlara sızma, birinin kimliğini çalma ve telif hakkı ihlali sayılabilir. 21.yy da sorumlu dijital vatandaşlar yetiştirebilmek için günümüz insanları bu ihlaller konusunda bilinçlendirilmelidir (digitalhawks.weebly.com, [18.03.2019]). Dijital hukuk, bir toplumdaki teknolojinin etiği ile ilgilidir. Toplumda suç olarak kabul görmüş bir davranışı internette de yapmak aynı biçimde bir suçtur. Bu bağlamda internetin etik olmayan kullanımını bir suç çerçevesinde incelenebilir. Kullanıcıların, diğer insanların çalışmalarını, kimliklerini veya mülklerini çevrimiçi ortamda çalmanın ya da bunlara zarar vermenin bir suç olduğunu anlamaları gerekir. Başkalarına bilgi sızdırma, yasadışı müzik indirme, intihal etme, virüs oluşturma veya truva atları oluşturma, spam gönderme, kimsenin kimliğini veya mülkünü çalmak etik değildir (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). Başta öğrenciler olmak üzere toplumdaki tüm bireylerin dijital hukuk konusu üzerine bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır (Ardıç, Altun, 2017).

2.3.7. Dijital Haklar ve Sorumluluklar: Dijital Dünyadaki Herkese Genişletilmiş Özgürlükler

Tıpkı insan hakları beyannamesinin bulunduğu Amerikan Anayasası'nda olduğu gibi, her dijital vatandaşa yönelik temel bir haklar dizisi vardır. Dijital vatandaşların da mahremiyet, özgür konuşma vb. hakları vardır. Temel dijital haklar dijital dünyada ele alınmalı, tartışılmalı ve anlaşılmalıdır. Bireyler, dijital hakların çevrimiçi olarak korunmasını ve çevrimiçi olarak saygı duyulmasını sağlamalıdır. Bu haklarla birlikte bir takım sorumluluklarda kullanıcılara yüklenmiştir. Dijital bir toplumun en verimli şekilde işlemesi için haklar ve sorumluluklar bir dengede durmalıdır (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]).

2.3.8. Dijital Sağlık: Dijital Teknoloji Dünyasında Fiziksel Ve Psikolojik Sağlık

Göz güvenliği, tekrarlayan stres sendromu ve sağlam ergonomik uygulamalar, yeni bir teknolojik dünyada ele alınması gereken konulardır. Fiziksel meselelerin yanı sıra ciddi psikolojik durumlarda söz konusudur. İnternetin aşırı kullanımı yeni bir bağımlılık olarak adlandırılabilir internet bağımlılığına neden olmuştur (Arisoy, 2009). İnternetin bağımlılık yapan kullanımı yeni ve hızla büyüyen bir olgudur (Young, 2004). İnternet bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıkların; alkol, uyuşturucu, kumar bağımlılığındaki gibi çok benzer belirtilerinin olduğu varsayılmaktadır (Griffiths, 1996). Kullanıcılara teknolojinin doğal tehlikelerinin olduğu öğretilmelidir. Dijital vatandaşlık, teknoloji kullanıcılarının eğitim ve öğretim yoluyla kendilerini nasıl koruyacaklarının öğretildiği bir kültürü içerir (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]). Dijital ortamlarda, bireylerin teknoloji kullanımını sağlıklı bir şekilde aktif olarak kendilerinin düzenleyebilmesi gerekir.

2.3.9. Dijital Güvenlik (Kendini Koruma): Güvenliği Garanti Altına Almak İçin Elektronik Önlemler

Bilgi ve iletişim teknolojileri ile dijitalleşen dünya insanlar için büyük fayda sağlamaktadır fakat bu değişimi art niyetli insanların kullanması sorun teşkil etmektedir. Maddi ve manevi zarar, siber saldırılar gibi durumlar insanların, devletlerin ve uluslararası birçok kuruluşun güvenlik anlayışını değiştirmiştir (Ünver, Canbay, 2010). Bireyler online ortamlarda her zaman siber tehditlerin ve risklerin farkında olmalıdır. Her toplumda, diğer insanları rahatsız eden, toplumun düzenini bozan, hırsızlık yapan bireyler vardır. Bu dijital ortam için de geçerlidir. Kendi güvenliğimiz için toplumdaki diğer üyelere güvenmek yeterli değildir. Kendi evimizde, bir miktar koruma sağlamak için evimizde kapılarımıza kilitler ve yangın alarmları koyarız. Dijital güvenlik için de aynısı olmalıdır. Sorumlu vatandaşlar olarak, bilgimizi bozulmaya veya zarara neden olabilecek dış güçlerden korumalıyız (digitalcitizenship.net, [16.03.2019]).

3. DİJİTAL VATANDAŞLIK İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

3.1. Türkiye’de Dijital Vatandaşlık ile İlgili Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Yöktez merkezinde dijital vatandaşlık olarak tüm alanlarda tarama yapıldığında, toplam 20 teze rastlanmıştır. Bu tezlerin 15 tanesi yüksek lisans, 5 tanesi doktora tezidir. İlk tezin 2011 yılında yapılmış olduğu görülmektedir. Bu konu hakkında en güncel tezin 2018 yılında yapıldığı sonucuna ulaşılabılır. Yapılan tezlere genel olarak bakıldığında;

Karaduman (2011); dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin, 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanımının, öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecine olan etkisini ve dijital platformlardaki tutumlarına olan yansımalarını incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin dijital vatandaşlığında; güvenlik ve gizlilik, sorumluluk ve etik, iletişim, haklar ve erişim tutumları üzerinde istatistiksel olarak olumlu bir etki yaptığını tespit etmiştir.

Kocadağ (2012); öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini araştırdığı çalışmasında; dijital vatandaşlık düzeyinin cinsiyet ile arasında anlamlı bir fark olduğunu ve erkek öğretmen adaylarının, kadın öğretmen adaylarına göre daha iyi bir düzeyde olduğunu saptamıştır.

Görgülü (2013); okul yöneticileri üzerine çalıştığı araştırmada, teknolojik liderlik yeterliliklerini incelemiştir. Okul yöneticilerinin teknolojik liderlik alt başlığı altında yer alan dijital vatandaşlık alanında belirtilen davranışları genellikle gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Mısırlı (2013); eğitim teknolojisi standartlarına göre ortaokul öğrencilerinin yeterliliklerini incelediği çalışmada; dijital vatandaşlık ve katılım boyutunda öğrencilerin kendilerini yeterli görmekte beraber en az yeterli olduklarını belirttiği alt boyut olduğu sonucuna varmıştır.

Öztürk (2015); dijital vatandaşlık düzeyleri üzerine olan araştırmasında ortaokul öğrencileri ile çalışmıştır. Mix metot kullandığı çalışmasında; öğrencilerin teknolojik araçları yaygın olarak kullanırken; sorumluluklarını ve haklarını

bilmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin genellikle araştırma, ödev yapmak ve sosyal medya kullanmak amacıyla interneti kullandığını çalışma sonucunda belirtirken bazı öğrencilerin internet sitelerinin gizlilik, güvenlik veya yardım bölümlerini bilmediği de ortaya çıkan bulgular arasındadır.

Sakallı (2015); siber zorbalık ile dijital vatandaşlık arasındaki bağı incelediği çalışmasında sınıf öğretmenleri ile çalışmıştır. Bu çalışmada, algılanan internet kullanım becerisi değişkenleri ve günlük internette harcanan sürenin dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark varken bu iki değişkenin siber zorbalık eğilimi arasında bir fark görülmemiştir. Çalışmada, dijital vatandaşlık düzeylerinin; sınıf düzeyi, cinsiyet ve internet kullanım yılı değişkenleri ile arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Elçi (2015); bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerini dijital vatandaşlık bağlamında incelemiştir. Araştırmada ölçek kullanmıştır. Ölçekten elde edilen verilere göre bilişim teknolojileri ve yazılım dersinin beceri ve değerlerin oluşturulmasında; dijital okuryazarlıkta ortanın az altında, dijital kanun-etik, hak ve sorumluluklar bölümünde ortanın üzerinde, dijital iletişim ve güvenlik boyutunda ise ortanın biraz üstünde ölçünü tespit etmiştir.

Güven (2015); lise yöneticilerinin teknoloji liderliği yeterlilik algılarını incelediği çalışmasının alt faktörlerinden biri de dijital vatandaşlıktır. Araştırma sonucunda lise yöneticilerinin yeterlilik algılarının orta ve üst düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bakır (2016); sınıf öğretmenlerinin dijital vatandaşlık düzeylerini dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelediği çalışmada uyguladığı ankette, öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varırken yapılan görüşme ve gözlemlerden elde edilen sonuçların anket ile tutarlı olmadığını saptamıştır.

Aslan (2016); sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarını ve alt boyutlarını incelediği çalışmada mix yöntem kullanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin yüksek çıktığı bulgusuna ulaşmıştır.

Vural (2016); üniversite öğrencilerini dijital vatandaşlık düzeylerini incelediği çalışmada; dijital vatandaşlığın erişim alt boyutunun en yüksek değere sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca üniversiteler arasında anlamlı farklılıkların

var olduğu ve cinsiyete göre kadın öğrencilerin lehine anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cantürk (2016); karma araştırma modelini kullandığı çalışmada teknolojik liderlik davranışları ve bilişim teknolojilerinin yönetim süreçlerinde kullanımı arasındaki bağı araştırmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda dijital vatandaşlık boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir ve tüm boyutlarda yönetici görüşlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Gökbulut (2016); teknoloji koçluğu düzeyleri üzerine çalıştığı araştırmada; bilişim teknolojileri rehber ğretmenlerinin dijital vatandaşlık boyutunda teknoloji koçluk düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Güneş (2017); açık ve uzaktan öğrenmenin 21. yy vatandaşlık becerilerinin kazandırılması konusundaki çalışmasında metafor analizi kullanmıştır. Alan uzmanları ve açıköğretim ğrencilerinin uygulama sürecindeki görüşleri üzerine yapılmış bir çalışmadır.

Akkuş (2017); azınlık grupları üzerine yaptığı çalışmada; Türkiye'deki azınlıkların dijital ortamlarda bilinçli bir şekilde yer aldıklarını fakat kendilerini evrimii ortamda korumasız ve tedirgin hissettikleri sonucuna varmıştır.

Tenkoğlu (2017); teknoloji entegresyon matrisi modelinin fen bilimleri dersinde kullanımındaki etkisini araştırmıştır. Çalışmada uygulamış olduğu teknoloji standartları ölçeğinde dijital vatandaşlığın alt boyutlarındaki yükselişin anlamlı çıkmasına rağmen, en düşük yeterlilik alanı da dijital vatandaşlık olarak ortaya çıkmıştır.

şen (2017); online platformlarda çocukların cinsel istismar sorunu üzerine çalıştığı araştırmasında; araştırmaya katılan katılımcıların dijital vatandaşlık hakkında bilgi sahibi olduğunu fakat cinsel istismar sorunu üzerine katılımcıların teknik bilgilerinin az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu doğrultuda çalışmada dijital vatandaşlık eğitim eksikliğinin gidirilmesi önerilmektedir.

Tatlı (2018); ğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeyini incelediği çalışmada; dijital vatandaşlığın sadece yaş aralıklarına göre farklılaştığı sonucuna varmıştır. Bilgi okuryazarlık düzeyleri ve internet-bilgisayar kullanım öz yeterlilikleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı orta düzeyde bir bağ olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Demirkaya (2018); change.org örneği üzerinden vatandaşların politik katılımlarını araştırmıştır. Teknoloji ile gelişen dijital vatandaşlık algısının politik katılıma olan etkisini incelemiştir.

Önür (2018); ortaokul öğrencilerinin eğitim teknolojisi ile 21. yy öğrenme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada ilişkisel tarama modelini kullanmıştır. 37.904 öğrenci ile çalıştığı bu çalışmanın sonucunda dijital vatandaşlıkla ilgili talebelerin teknoloji okuryazarlığı, üretkenlik ve yenilikçilik yeterliliklerinin yüksek düzeyde, katılım ve dijital vatandaşlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu sonuca ulaşmıştır.

3.2. Dünyada ve Türkiye’de Dijital Vatandaşlık ile İlgili Makale ve Kitaplar

Dijital vatandaşlık konusu her geçen gün daha da ön plana çıkmaktadır. Sadece gündelik hayat içerisinde değil, yapılan akademik çalışmalara, yazılan kitaplara da konu olmaktadır. Dijital vatandaşlık ile ilgili Dünya’da ve Türkiye’de birçok makale yazılmıştır. (Aslan, Çakmak, 2018; Wang, Xing, 2018; Hollandsworth, Donovan, Welch, 2017; Curran, Ribble, 2017; Choi, Glassman, Cristol; 2017; Nordin ve diğ., 2016; Choi, 2016; Elçi, Sarı, 2016; El-Zahrani, 2015; Sakallı, 2015; Şimşek, Şimşek, 2013; Ohler; 2011; Bennett, 2008; Ribble, Bailey, 2004). Bunun yanısıra dijital vatandaşlık konusuyla ilgili Dünya’da ve Türkiye’de yazılmış birçok kitap da vardır. Bu kitaplardan bazıları şu şekildedir; “Digital Citizenship: Teaching Strategies and Practice from the Field” (Rogers-Whitehead, 2019), “Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında 21.Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi” (Öztürk, İbrahimoglu, Yıldırım, 2019), “Digito Ergo Sum: Dijitalim Öyleyse Varım” (Türkoğlu, 2017), Digital citizenship education: Volume 1: Overview and new perspectives” (Frau-Meigs ve diğ., 2017), “Digital citizenship education: Volume 2: Multi-stakeholder consultation report” (Richardson, Milovidov, 2017), “Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know” (Ribble, 2015), “K-8 Digital Citizenship Curriculum” (Ask a Tech Teacher, 2013), “Digital Community, Digital Citizen” (Ohler, 2010), “Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation” (Mossberger, Tolbert, McNeal, 2007). Yazılan kitapların içeriğine bakıldığında; bireyin vatandaşlık algısının dijital dünyaya nasıl yansıdığı, dijital vatandaşın tanımı, dijital vatandaşın özellikleri ve dijital vatandaşın eğitimi konularının ön plana çıktığı görülebilir.

3.3. Dünyada ve Türkiye’de Dijital Vatandaşlık ile İlgili Projeler

3.3.1. DQ World

DQ Enstitüsü (DQI), dijital zeka eğitimi, sosyal yardım ve politikalar için küresel standartlar belirlemeyi adanmış uluslararası bir düşünce kuruluşudur. DQ Enstitüsü, her çocuğa kaliteli dijital zeka eğitimi getirmeyi amaçlayan Dünya Ekonomik Forumu ile birlikte kamu-özel-sivil-akademik bir koalisyondur (dqinstitute.org, [22.04.2019]).

Turkcell, Milli Eğitim Bakanlığı ve DQ Enstitüsü ile ortaklık kurarak, DQ World’un Türkçe olarak sunulması için adım atmıştır. Bu proje ile çocukların dijital vatandaşlık farkındalığının artırılması ve güçlü dijital vatandaşların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Bayer, 2018). Eğitim toplulukları ile birlikte gerçekleşen bu proje ile bir eğitim ekosistemi oluşturulması planlanmıştır. UNESCO, OECD ve WEF tarafından da onaylanan tek dijital zeka eğitim içeriğidir (turkcell.com.tr, [23.03.2019]).

8-12 yaş çocuklar için hazırlanan eğitsel oyun içerikleri ile çocukların dijital dünyaya hazırlanmasında rol alması adına yapılmıştır. 8 dijital yetkinliğin çocuklara kazandırılması amaçlanmıştır. DQ üç seviye, sekiz alan ve bilgi, beceri, tutum ve değerlerden oluşan 24 yetkinliğe sahiptir. DQ çerçevesinin nihai amacı, dijital uygulamaları kişinin hayatının her alanında bireysel ve toplumsal refahın sağlanmasına doğru yönlendirmektir (Krištof, Morić, Maras, 2018).

Şekil 1: Çocukların İhtiyacı Olan 8 Temel DQ Vatandaşlık Becerisi

dqworld.net [23.03.2019]. DQ World Nedir? www.dqworld.net/lang:tr#!/landing

Bu sekiz temel DQ vatandaşlık becerisi şu şekildedir; dijital vatandaşlık kimliği, ekran süresi yönetimi, siber zorbalık yönetimi, siber güvenlik yönetimi, gizlilik yönetimi, eleştirel düşünme, dijital ayak izleri ve dijital empatidir. DQ Küresel Standartlar Raporu 2019'a göre DQ 3 seviyesi ise şu şekildedir: Dijital vatandaşlık; dijital teknolojiyi ve medyayı güvenli, sorumlu ve etik yollarla kullanabilmedir. Dijital üretkenlik; dijital ekosistemin bir parçası olma ve fikirleri gerçeğe dönüştürmek için yeni bilgi, teknoloji ve içerik oluşturma yeteneğidir. Dijital rekabet edebilirlik; girişimciliği, işleri, büyümeyi ve etkiyi tetikleyerek küresel zorlukları çözmeye, yenilik yapma ve dijital ekonomide yeni fırsatlar üretme yeteneğidir. (DQ Global Standards Report, [22.04.2019]).

3.3.2. İnternet Olmaya Var Mısın?

Google ve İnternet Güvenlik Koalisyonu (iKeepSafe.org) çocukların çevrimiçi olduklarında emniyetli ve bilinçli hareket etmeleri için bir proje tasarlamıştır. “İnternet olmaya var mısın?” adı verilen bu proje ile çocuklara, ebeveynlerine ve öğretmenlerine ulaşarak kuşaklar arası dijital diyalogun güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (Yapar, [22.04.2019]). Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ve Google Türkiye işbirliği ile ülkemizde ismini duyuran internet projesi, çocukların çevrimiçi platformlarda bilinçli bireyler olmalarına destek olmayı planlamaktadır (btk.gov.tr, [22.04.2019]).

Şekil 2: Interland

[g.co/BeInternetAwesome](https://beinternetawesome.withgoogle.com/tr_all) [22.04.2019]. Hakkında. https://beinternetawesome.withgoogle.com/tr_all

Dijital vatandaşlık ve dijital dünyada güvende olmak için tasarlanan programın beş ana konusu şu şekildedir;

- *Düşünerek Paylaş*
- *Gerçek Olduğundan Emin Ol*
- *Sırların Sende Kalsın*
- *İyi Ol, Özel Ol*
- *Bir Sorun Olduğunda Konuş*

Bu beş ana başlık altında çocuklara, çevrimiçi ortamlarda paylaşılan bilgilere karşı eleştirel bir düşünceye sahip olmaları, doğru ve yanlış bilgileri ayırt edebilmeyi, çevrimiçi platformlarda olabilecek olan zorbalık ve sahtekarlıklar karşısında bilinçli davranabilmeleri, yaptıkları paylaşımların ne gibi sonuçlar doğurabileceği konusunda bilgi sahibi olmaları, çevrimiçi platformlarda güvenliği elden bırakmayarak dijital dünyadan gelebilecek tehdit ve sorunlara karşı alınabilecek önlemleri bilmeleri, diğerlerine karşı saygılı olmayı, karşılaştıkları zorluklar karşısında yardım istemeyi gibi davranışları ve bilinmesi gerekenleri aktarmayı planladığı görülmektedir.

Çocuklar bu proje ile aslında oyun oynarken nasıl bilinçli bir internet kullanıcısı olabileceklerine dair ipuçlarını da öğrenebileceklerdir. Bu proje dijital vatandaşlık ve dijital güvenlik ile bilgiye sahip olabilecekleri, ilgilerini çekebilecek etkiye sahip bir macera oyunu olarak adlandırılabilir.

Bu program; sorumluluklarının bilincinde dijital vatandaşlar yetiştirmede, eğitimcileri de desteklemektedir (Google, iKeepSafe, 2017). ISTE Seal of Alignment sertifikasına sahip bu tamamlayıcı ders planlarını ve temel dersleri eğitimler ücretsiz bir şekilde kullanabilmektedirler.

3.3.3. Keşf@ Bilinçli İnternet Hareketi Projesi

Google ve İnternet Geliştirme Kurulu ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü işbirliği ile geliştirilen Keşf@ Bilinçli İnternet Hareketi Projesi ile öğrencilerin dijital vatandaşlık konusundaki farkındalıklarının artırılması amaçlanmaktadır. İnternet ile ilgili ana kavramların bilinmesi, çevrimiçi platformlarda bilgiye daha pratik bir şekilde ulaşma, etik davranışlar çerçevesinde, çevrimiçi ortamların güvenli bir şekilde kullanımının sağlanması konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi amacı ile hayata geçirilmiştir.

Şekil 3: Bilinçli İnternet Hareketi Projesi

eba.gov.tr [17.03.2019]. Bilinçli İnternet Hareketi.

<http://www.eba.gov.tr/video/izle/3520699587a67ccde43feb5b1ed742b021b79f2b04004>

Proje, eğitim materyallerin ve sınıf içi etkinliklerden oluşmaktadır. Projenin kapsamı şu şekilde özetlenebilir; internet teknolojisiyle bağlantılı terimler ve ana kavramlar, internetin gün içerisinde kullanımı ve yeri, çevrimiçi ortamlarda bilgiye etkin ve hızlı bir şekilde ulaşmanın yolları, güvenilir web kaynaklarının ölçütleri, dijital vatandaşlık kaideleri, dijital ayak izi ve çevrim içi itibar yönetimi, kuvvetli parola üretme metotları, çevrimiçi ortamlarda karşılaşılabilmir siber saldırı ve tuzaklar karşısında önlem alınması (kesfetprojesi.org, [20.03.2019]).

Projenin internet sitesinde (kesfetprojesi.org, [20.03.2019]); eğitim materyali olarak; öğrenci broşürü, sertifika, öğretmen rehberi, görseller, kartlar, eğitim videoları, eğitim sunumları, afişler ve çalışma kağıtları bulunmaktadır. Bu proje ile asıl gerçekleştirilmek istenen öğrencilerin internet okuryazarlığı kazanarak dijital vatandaş yetkinliklerine sahip birer kullanıcı olmalarıdır.

3.3.4. İzmir Üniversiteleri Platformu: Dijital Vatandaşlık Projesi

2008 yılında kurulan İzmir Üniversiteleri Platformu'nun 2019 sosyal sorumluluk projesi: "Dijital Vatandaşlık: Bağımlı ve Zorba Olma, İnterneti Bilinçli ve Güvenli Kullan"dır. Bu proje ile internetin güvenli ve bilinçli bir şekilde kullanımına ve siber zorbalık, internet bağımlılığı gibi sorunlara dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca gençlerin dijital vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir projedir. Proje kapsamında ekran eğitimi, dijital vatandaşlık ile ilgili bilinçlendirme eğitimleri ve yarışmaların yapılması planlanmaktadır. 17 Mayıs

2019’da resmi internet sitesinde Dijital Vatandaşlık konulu karikatür yarışması başlatmışlardır. “Bağımlı ve zorba olma, interneti bilinçli ve güvenli kullan” sloganı ile hayata geçirilen bu projenin son teslim tarihi 15 Kasım 2019’dur (izmiruniversiteleri.com, [26.05.2019]).

Şekil 4: İzmir Üniversiteleri Platformu: Dijital Vatandaşlık Yarışmaları

izmiruniversiteleri.com [26.05.2019]. DİJİTAL VATANDAŞLIK: Bağımlı ve Zorba Olma, İnterneti Bilinçli ve Güvenli Kullan. <http://www.izmiruniversiteleri.com/etkinlik/dijital-vatandaslik-bagimli-ve-zorba-olma-interneti-bilincli-ve-guvenli-kullan/>

3.3.5. Fatih Projesi (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi)

Eğitimde; teknoloji kullanımının arttırılması ve fırsat eşitliğinin oluşturulması adına ülkemizde yapılmış kapsamlı bir projedir. Proje ile dijital vatandaşlığın erişim boyutu önem kazanmaktadır. Bu proje ile etkileşimli tahta, altyapı ve erişimin sağlanması adına çalışmalar, öğretmen eğitimi ve içerik oluşturulması bölümünde eba oluşturulmuştur (fatihprojesi.meb.gov.tr, [18.03.2019]). Sınıfların dijitalleşerek, eğitimde teknolojinin kullanılması öğretmenlerin bu konudaki yetkinliklerini arttırmayı zorunlu kılmıştır. Dijital çağın en büyük sorunlarından biri öğrenciler ve öğretmenler arasında oluşan teknoloji yetkinliğindeki uçurumdur, bu açıdan bu proje ile öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilerek teknolojik yetkinliklerinin arttırılması sağlanmıştır. Öğretmenlerin geleceğin dijital vatandaşlarını yetiştirirken onlara örnek olmaları önemlidir.

Şekil 5: Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi

meb.gov.tr [18.03.2019]. FATİH Projesi ile 9 Bin 52 Okul Daha İnternete Kavuşacak.
<http://www.meb.gov.tr/fatih-projesi-ile-9-bin-52-okul-daha-internete-kavusacak/haber/8168/tr>

Projenin resmi internet sitesinde (fatihprojesi.meb.gov.tr, [18.03.2019]) projenin 5 ana çerçevesi şu şekildedir: Erişilebilirlik, verimlilik, ölçülebilirlik, kalite, eşitlik (fırsat eşitliği). Proje üzerine ilgili literatür tarandığında; teknolojinin çeşitli kaynaklara ulaşım kolaylığı oluşturması, öğrenme platformlarının zenginleşmesi, ders içeriklerinin öğrenciler tarafından öğrenmelerinin kolaylaşması, eğitim teknolojilerinin kullanılabilirliği projenin olumlu yönü olarak görüldüğü (Demirer, Dikmen, 2018), proje kapsamında okullara verilen etkileşimli tahtaların öğrenciler ve öğretmenler tarafından benimsenip derslerde farklı seviye ve maksatlar için kullanılmış olduğu söylenebilirken tablet kullanımının oldukça sınırlı olduğu (Pamuk ve diğ., 2013), öğretmenlerin bir bölümünün projeyi yararlı ve faydalı olduğunu düşünürken, diğer bir bölümü ise projenin eğitime bir katkısının olmadığını görüşünde olduğu (Altın, Kalelioğlu, 2015) yapılan çalışmalar sonucunda görülebilir.

3.3.6. Eğitim Bilişim Ağı (EBA)

Gelişen teknoloji ve bu teknolojinin eğitime olan etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu etkiyi daha verimli hale getirmek için Fatih Projesi kapsamında ortaya çıkan EBA, çatısı altında bulundurduğu e-içerikler ile öğrencilere ve öğretmenlere bir çok konuda alternatif eğitim sunmaktadır. EBA genel hatları ile öğrencileri ve eğitimcileri tek çatı altında toplayıp, çevrimiçi içerikleri öğrencilere sunmaktadır. Öğrencilerin başka öğrenciler ile iletişime geçip iş birliği kurabildiği bir ortam olan EBA, aynı zamanda bu fırsatı eğitimcilerde de sunmaktadır. Bu şekilde öğretmenler başka öğretmenlerin methodlarını öğrenebilir ve kendi aralarında tartışabilirler.

Eğitimde fırsat eşitsizliğine karşı EBA, ücretsiz içerikleriyle bu olumsuz durumu ortadan kaldırmayı amaçlamıştır (eba.gov.tr, [22.05.2019]).

3.3.7. EuroKids Online

EU Kids Online çok uluslu bir araştırma ağıdır. Avrupalı çocukların çevrimiçi fırsatları, riskleri ve güvenliği ile ilgili bilgilerini geliştirmek üzere oluşturulmuştur. Ulusal ve Avrupa politika paydaşları ile diyalog içerisinde, çocukların ve ebeveynlerin internet deneyimini eşleştirmek için çeşitli yöntemler kullanır. EU Kids Online, çocukların yeni medya kullanma şekilleriyle ilgili soruşturmayı, koordine etmeyi ve teşvik etmeyi hedeflemektedir (lse.ac.uk, [20.03.2019]). Ağ ayrıca çok çeşitli karşılaştırmalı araştırma çıktıları ve kamuya açık bir bulgular veritabanı oluşturmuştur (globalkidsonline.net, [20.03.2019]).

Şekil 6: EuroKids Online

lse.ac.uk [20.03.2019]. Reports and Findings. <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/reports-and-findings>

Bu proje sürece yayılmış ve devam etmekte olan bir projedir. Projenin süreci, projenin internet sitesinde şu şekilde açıklamıştır (lse.ac.uk, [20.03.2019]);

EU Kids Online I, 2006-2009: 21 ülke ile gerçekleşmiştir. Ağ, çocukların Avrupa'da internet kullanımı konusunda kamuya açık bir veri tabanı oluşturmak için ilgili araştırmaları belirlemiştir.

EU Kids Online II, 2009-2011: 25 ülke ile gerçekleşmiştir. Çocukların ve ebeveynlerin internet kullanımları, risk deneyimleri ve güvenlik arabuluculuğuyla ilgili orijinal, titiz veriler üretmesi için yapılmıştır.

EU Kids Online III, 2011-2014: 33 ülkenin tematik ağıdır. Güncellemeler yapılmış ve son ampirik proje, çocuklar için sorunlu durumların uluslararası niteliksel bir çalışması olarak kayda geçmiştir.

EU Kids Online IV, 2014-2018: 33 ülkenin tematik ağıdır. Güncellemeler devam ederek bulgular EU Kids Online kısa raporlarında yayınlanmış ve paydaşlar arasında yayılmaktadır.

Türkiye sadece EU Kids Online I katılmamıştır. EUKO Turkey 2015 Summary Report'a bakıldığında 2010-2015 seneleri arasında ilk internet erişim yaşının, 5'ten 2'ye düştüğü görülmektedir (Aslan, 2016). Günümüz dijital vatandaşları ile ilgili bilgilere sahip olabileceğimiz raporlarda; güvenli internet, internete erişim, çevrimiçi platformlar için ulusal ve uluslararası durumlar gibi birçok bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu raporlara açık erişim mevcuttur (eukidsonline.metu.edu.tr, [30.04.2019]; lse.ac.uk, [20.03.2019]).

3.3.8. Global Kids

OnlineUNICEF Innocenti ve London School of Economics, UNICEF merkezindeki "Dijital Çağdaki Çocuk Yaşamları" seminerinde Global Kids Online araştırma ortaklığını başlatmıştır (unicef-irc.org, [22.03.2019]). Global Kids Online, global bir araştırmacı grubu ve uzmanlar ağı oluşturarak, çocukların interneti kullanımına ilişkin uluslararası çapta veri tabanı oluşturmayı ve sürdürmeyi amaçlayan uluslararası bir araştırma projesidir.

Şekil 7: Global Kids

betterinternetforkids.eu [21.03.2019]. Global Kids Online Project Launched.
<https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/research/detail?articleId=1312998>

Proje, akademisyenlerin, hükümetlerin, sivil toplumun ve diğer aktörlerin, çocuklarla ve ebeveynleriyle çocukların internet kullanım olanakları, riskleri ve

koruyucu faktörleri hakkında güvenilir ve standartlaştırılmış ulusal araştırmalar yürütmelerini sağlayacak küresel bir araştırma geliştirmiştir. Global Kids Online, UNICEF Research-Innocenti Ofisi, Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu ve EU Kids Online ağı arasında ortak bir girişim olarak geliştirilmiştir. WeProtect Küresel İttifakı (2015-2016) tarafından desteklenen proje, çocukların refahı ve dijital çağda, özellikle de küresel güneydeki haklar için politika ve pratik çözümler ile ilgili devam eden uluslararası diyaloglarla kanıtları birleştirmeyi amaçlamaktadır (globalkidsonline.net, [20.03.2019]).

3.3.9. Güvenli İnternet Günü

Her yıl şubat ayının ilk salı günü düzenlenen güvenli internet günü 2004 yılından beri birçok ülke tarafından kutlanılmaktadır. Bu projenin amacı bireylerin interneti güvenli ve bilinçli bir şekilde kullanmalarındaki farkındalıklarının artırılmasını sağlamaktır. Bu proje ile dijital vatandaşlığın güvenlik boyutu öne çıkmaktadır. Ülkemizde 2010 yılından beri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu koordinesinde güvenli internet günü düzenlenmektedir (gig.org.tr, [12.04.2019]).

Şekil 8: Güvenli İnternet Günü

saferinternetday.org [12.04.2019]. Safer Internet Day. <https://www.saferinternetday.org/web/sid/home>

3.3.10. Social Media Literacy for Change (sml4change)

Medya okuryazarlığı, bir vatandaşın medyaya erişimini, medyayı eleştirel bir şekilde anlamasını ve onunla etkileşime girmesini sağlayan tüm teknik, bilişsel, sosyal, sivil ve üretici kapasiteleri içerir (ec.europa.eu, [02.05.2019]). Değişim için Sosyal Medya Okuryazarlığı (sml4change), okul liderlerini ve öğretmenlerini, özellikle de sosyal marjinalleşme riski altındaki gençlerle çalışanları desteklemeyi amaçlayan Avrupa Komisyonu'nun Herkes İçin Medya Okuryazarlığı projesi

tarafından ortak olarak finanse edilen bir yıllık bir projedir (fcl.eun.org,

**social
media
literacy**
for change

Şekil 9: Social Media Literacy for Change

fcl.eun.org [02.05.2019]. Social Media Literacy for Change
(sml4change) About. <http://fcl.eun.org/sml4change>

[02.05.2019]).

Bu proje kapsamında verilen kurslardan biri de dijital vatandaşlıktır. Bu kurs iki bölümden oluşmaktadır: Birincisi dijital becerilere, ikincisi çevrimiçi güvenliğe odaklanmaktadır. İlk kurs 9-23 Kasım 2018 tarihlerinde gerçekleşmiş ikincisi kasım 2019 olarak planlanmıştır. Projenin resmi internet sitesinde (fcl.eun.org, [02.05.2019]) kursun öğrenme hedefleri şu şekildedir;

- Dijital vatandaşlık kavramı hakkında bilgi edinme
- Dijital vatandaşlığın sınıf içi uygulamalara nasıl dahil edilebileceğini öğrenme
- Dijital becerilerin okul müfredatında nasıl geliştirilebileceği
- Müfredatta öğrencilerinin dijital becerilerinin geliştirilmesi için yöntemler
- En iyi uygulamayı kişinin ders planlamasına dahil etme
- Dijital okuryazarlığı teşvik ederek okulu güvenli bir öğrenme ortamı haline getirme
- Dijital araçların ve internetin güvenli kullanımı hakkında bilgi edinme
- Çeşitli eSafety kaynaklarını ve materyallerini keşfetmek
- eSafety programının merkezi bir parçası olarak bir eSafety müfredatı geliştirmek.
- ETwinning ve Avrupalı öğretmenlerle, nasıl ortak bir projeye başlayacağını öğrenme

3.3.11. EU Code Week

Şekil 10: EU Code Week

codeweek.eu [03.05.2019].
About.
<https://codeweek.eu/about/>

Avrupa Birliği Kod Haftası, 2013 yılında Young Advisors for the Digital Agenda Europe tarafından başlatılmış ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenmektedir. Her yıl belirli tarihlerde gerçekleşen AB kod haftası 2019 yılında 5-20 Ekim tarihleri arasında gerçekleşecektir. Proje gönüllüleri tarafından yönetilmektedir. Kodlama ve diğer teknoloji etkinlikleriyle üretkenliği, problem çözmeyi, dijital okuryazarlığı ve işbirliğini kutlayan bir harekettir (codeweek.eu, [03.05.2019]). Bu kod haftasına

Türkiye'nin farklı illerinden de birçok katılım sağlanmıştır.

3.3.12. Selma (Social and Emotional Learning for Mutual Awareness)

Avrupa Komisyonu tarafından ortak bir farkındalık, hoşgörüyü ve saygıyı teşvik ederek çevrimiçi nefret dolu konuşma sorununu ele almayı amaçlayan 2017-2019 yılları arasında gerçekleşen bir projedir. Belçika, Danimarka, Almanya, Yunanistan ve Birleşik Krallık projenin ortaklığını oluşturmaktadır (SELMA, [02.05.2019]). Avrupa Komisyonu'nun Haklar, Eşitlik ve Vatandaşlık Programı 2014-2020 kapsamında desteklenen projedir (ec.europa.eu, [02.05.2019]).

Şekil 11: Social and Emotional Learning for Mutual Awareness

SELMA [02.05.2019]. Hacking Online Hate: Building an Evidence Base for Educators. www.hackinghate.eu.

3.3.13. Facebook Dijital Vatandaşlık Araştırma Hibeleri

Facebook'un dijital vatandaşlık araştırma teşviği, çocukların medya ve teknoloji dünyasında nasıl büyüdükleriyle ilgili zorlukların ve fırsatların anlaşılmasını yöneliktir. Dijital vatandaşlık ile ilgili eğilimleri vurgulayan ve genel olarak zorbalığın önlenmesine odaklanan araştırmaları desteklemek için 200.000 dolar yatırım yapmaktadır (facebook.com, [05.05.2019]).

3.3.14. eSafety Label (eSL)

eSafety Label, okullarda öğretme ve öğrenme deneyiminin bir parçası olarak güvenli ve zengin bir ortam sağlamayı hedefler, çevrimiçi teknolojiye güvenli erişim için oluşturulan bir akreditasyon ve destek hizmetidir. ESafety Label Topluluğu, 38 ülkeden yaklaşık 4.000 öğretmen ve irtibat noktasından (eğitim bakanlıkları, üniversiteler, güvenli internet merkezleri, vb.) oluşmaktadır (esafetyletlabel.eu, [04.05.2019]).

Şekil 12: eSafety Label

esafetyletlabel.eu [04.05.2019]. About.
<https://www.esafetyletlabel.eu/about>

3.3.15. SMILE - Social Media in Learning and Education

SMILE, çocukların sosyal medya ve teknoloji dünyasında nasıl büyüdükleriyle ilgili zorluklar ve fırsatlar hakkındaki anlayışımızı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal medyadaki eğitim olanaklarını araştırmak ve benimsemek için 100 öğretmene çevrimiçi öğrenme laboratuvarı ve sosyal medya kullanımının sınıflarda nasıl kullanılacağına dair eğitimleri ve en iyi uygulamaları vurgulamak için oluşturulmuş bir projedir (The European Schoolnet, 2013). Proje 2012-2013 yıllarında Facebook'un ilk Dijital Vatandaşlık Araştırma Teşvik Fonu tarafından finanse edilmiştir.

Social Media in Learning & Education

Şekil 13: Social Media in Learning and Education

The European Schoolnet. 2013. Social media in education and learning (SMILE): Challenges and opportunities for schools and teachers in a digital world.

<http://www.eun.org/documents/411753/817341/SMILE+handbook/56153972-adb0-4325-b1c4-505575d0b8ad> [06.05.2019].

4. DİJİTAL VATANDAŞLIK VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Sosyal bilgiler öğretimi; sosyal hayatta etkin vatandaşlar yetiştirmek, değerlerinin bilincinde, bölgesel ve küresel boyuttaki siyasi, sosyal ve ekolojik durumlara karşı duyarlı bir farkındalık oluşturmayı amaçlar (Uğurlu, 2015). Dijital vatandaşlık ise; bireyleri teknoloji ile çevrili bir topluma hazırlamaktır. Günümüzün yetişkinleri bunu dijital bir yaşam olarak adlandırabilir ama aslında çocuklar için bu sadece hayatın kendisidir (Common Sense Media, 2011). Dijital vatandaşlık dediğimiz kavramda günümüz çocukları için aslında sadece vatandaşlık kavramıdır. Vatandaşlık kavramını bizi öğreten, iyi birer vatandaş olarak topluma katılmamıza etki eden, sosyal bilgiler öğretimi geleceğin dijital vatandaşlarını yetiştirilmesinde de etkilidir. Değişen vatandaşlık kavramı, eğitimin içeriğine de etki etmiş, dijital vatandaşlık 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na yansıtılmıştır.

4.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Dijital Vatandaşlık

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde; özellikle dijitalleşme vurgusuna dikkat çekilmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Programında yer almayan dijital okuryazarlık becerisi 2018 Sosyal Bilgiler Programına eklenmiştir (Sözen, Ada, 2018; Çoban, Akşit, 2018). Dijital okuryazarlığın yanı sıra, dijital yetkinlik, dijital hak ve sorumluluklar, dijital ticaret gibi kavramlarının da program içerisinde yer aldığı görülmektedir. Dijital vatandaşlığa yapılan vurgu programda şu şekilde ifade edilmiştir; *“Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir.”* (MEB, 2018). Öğretim programı içerisinde yer alan öğrenme alanları içerisinde de dijital vatandaşlıkla bağlantılı bölümler olduğu görülebilir (Aydemir, 2019).

Programda yer alan 8 yetkinlik alanından biri de; dijital yetkinliktir. Bu yetkinlik alanının, dijital vatandaşlık ve dijital vatandaşlığın alt boyutlarını içerdiği söylenebilir (Aydemir, 2019). Dijital erişim günümüz toplumlarında önem kazanan bir kavramdır. Bu erişime ulaşabilmek için dijital yetkinliğe sahip olan bireylerin

topluma kazandırılması önem teşkil etmektedir. Bu yetkinlik alanında da anlatılmak istenen kişilerin günlük yaşamlarında teknolojiyi doğru, eleştirel bakış açısıyla, güvenli bir şekilde erişebilmelerini ve kullanabilmeleri üzerine odaklanmıştır.

Programda yer alan bir diğer bölüm ise temel becerilerdir. 27 tane temel becerinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlandığı görülmektedir. Bu 27 beceriden biri de dijital okuryazarlıktır. Dijital okuryazarlık, dijital vatandaşlığın elementlerindedir. Bu beceri ile okuryazarlık kavramının dijital dünyaya yansıtılabilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin, dijital platformlarda yer alan bilgilerin eleştirel bir bakış açısı ile güvenilir bilgiye nasıl ulaşabilecekleri konusunda bilgilendirilmesi ve bu becerinin ders kapsamında öğrencilere kazandırılması planlanmıştır. Programda verilen bu becerinin özellikle 5 sınıf. 4. öğrenme alanında öğrenciler tarafından edinilmesi vurgusu yapılmıştır. Ayrıca bu 27 beceri içerisinde yer alan; "*medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, sosyal katılım, konum analizi, araştırma, mekânı algılama, çevre okuryazarlığı, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama, politik okuryazarlık, finansal okuryazarlık, kanıt kullanma, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, karar verme, tablo-grafik ve diyagram çizme ve yorumlama*" doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilir, 27 beceriden 16'sının dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilebilmesi önem taşımaktadır (Turan, Karasu-Avcı, 2018).

Program içerisinde yer alan bir başka bölüm ise sosyal bilgiler dersi öğretim programında dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinedir. Bu bölüm içerisinde de dijital vatandaşlıkla ilgili unsurların olduğu görülmektedir. Bu husus şu şekilde özetlenebilir; teknolojinin hızla geliştiği günümüzde vatandaşlık kavramında dijitalleştiği görülmektedir. Bu açıdan öğrencilerin teknolojiye ve dijital dünyanın getirdiklerine ayak uydurabilmesi, dijital vatandaşlık kavramının getirdiği avantaj ve dezavantajlar hakkında öğrencilerin ders içi ve dışı etkinlikler kapsamında bilgilendirilmesi gerekmektedir.

4.2. Dijitalleşme Sürecinde Öğretmen ve Öğretmen Adayları

Günümüzde yaşadığımız alanı tamamen kuşatan dijital vatandaşlık kavramı öğretim programlarına, projelere, akademik araştırmalara konu olmuş ve konu olmaya devam etmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların başrolü her ne kadar öğrenciler ve çocuklar olsa da toplum içerisinde yaşayan her bireyin bu değişimden

etkilendiği görülmektedir. Vatandaşlık kavramındaki bu değişimi öğrencilere aktaracak olan ğretmen adaylarının ve öğretmenlerin de dijital vatandaşlık hakkında bilgisinin yanı sıra dijital vatandaşlık yetkinliklerine sahip olmaları ve kendi yaşantıları içerisinde doğru bir şekilde yansıtılmaları önem teşkil etmektedir. Gençleri gerçekten etik ve sorumlu dijital vatandaşlar olmaya hazırlamak istiyorsak, öğretmenlerin lider bir rol oynamaya devam etmesi gerekir (Karsenti, 2019).

Dijital vatandaşlık hakkında yapılan projelerin genel olarak öğrenciler için yapıldığı görülmektedir. Öğretim programlarına da yansıyan bu kavramı öğrencilere aktaracak olan öğretmenlerin dijitalleşen vatandaşlık kavramı hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları ve dijital vatandaşlık kavramını yaşantılarına yansıtırken sorun yaşamamaları, öğrencilere örnek teşkil etmeleri açısından son derece önemlidir. Öğretmenlerin kendi dijital okuryazarlıklarını ve becerilerinin gelişiminin desteklenmesi gerekir (UNICEF, 2017). Seferoğlu (2004); “ğretmen Adaylarının ğretmen Yeterlilikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri” adlı çalışmasında yeterlilik bmnde yer alan 13 madde içerisinde en yüksek puana sahip olan madde: teknolojik okuryazarlık becerisinin geliştirilmesidir. Bununla birlikte açık uçlu sorulardan aldığı cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin teknoloji okur-yazarlığının, bir öğretmenin sahip olması gereken önemli bir özellik olduğu sonucuna çalışmada ulaşılmıştır.

Pek çok okulda, teknolojiye yapılan önemli yatırımlara rağmen, öğretmenler dijital ve medya okuryazarlığının ilgi çekici ğretim uygulamalarından etkili bir şekilde yararlanamamaktadır. Bunun nedenleri değerkenlik göstermektedir fakat buradaki nedenlerden biri de öğretmenlerin teknolojik araçları nasıl kullanacaklarını bilmemeleridir (Hobbs, 2010). Bu nokta da ise eğitimcilerin dijitalleşen dünyaya adaptasyonu ciddi bir konu haline gelmektedir. Dijital vatandaşlık ile ilgili yapılan eğitimlerin, eğitimciler üzerine de olması gerekmektedir. Çünkü yapılan araştırmalar göstermektedir ki eğitimcilerin dijital vatandaşlık konusundaki bilgileri ve yetkinleri sınırlıdır (Kaya, Kaya, 2014; Görmez, 2017b). Dijital vatandaşlık eğitimi konusunda ğretmen ve ğretmen adaylarının kendi gereksinimlerinin farkındalığı ile ihtiyaçlarının belirlenmesi önemlidir (zer, zer, 2017). Karaduman (2017); Türkiye ve Amerika’daki sosyal bilgiler öğretmenleri üzerine yaptığı araştırmada katılımcılar; dijital vatandaşların taşıması gereken özellikler ve nitelikler konusunda

bireylerin; internet-bilgisayar okuryazarlığı ve genel vatandaşlık yetkinliklerine sahip olmaları gerektiği dile getirmişlerdir.

4.3. 2023 Eğitim Vizyonu

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan; 2023 Eğitim Vizyonu eğitim sistemimizin bir yol haritası olarak görülmektedir. Bu yol haritasında eğitimin içerisinde yer alan ana konular ve bu konuların iyileştirilmesine yönelik hedefler mevcuttur. Bu konulardan biri de “Öğrenme Süreçlerinde Dijital İçerik ve Beceri Destekli Dönüşüm”dür. Bölüm içerisinde iki ana hedef mevcuttur. Biri dijital becerilerin ve dijital içeriklerin geliştirilmesine yönelik bir ortam oluşturulmasıdır. Diğer ana hedef ise bu becerilerin geliştirilmesi için içeriklerin oluşturulması ve öğretmenler için eğitimlerin yapılmasıdır. Bu kapsamda müfredatta yer alan güvenli internet, siber zorbalık, siber güvenlik ve veri güvenliği gibi kavramların takibi ve değerlendirmelerinin yapılacağı ve bu doğrultuda iyileştirmeye yönelik adımlar atılacağı beklenmektedir. Tüm öğrencilerin ulaşabileceği “Ulusal Dijital İçerik Arşivi” oluşturulması planlanmaktadır. Bu süreç ile her öğrenci ve öğretmenin eşit fırsatlara kavuşması beklenmektedir (2023vizyonu.meb.gov.tr, [18.05.2019]). 2023 Eğitim Vizyonu ile eğitim sürecinin dijitalleşerek sınıf sınırlarını aşması amaçlanmaktadır. Tüm bu oluşturulması amaçlarının sürece bakıldığında; dijital vatandaşlığın dijital erişim, dijital okuyazarlık, dijital güvenlik, dijital hak ve sorumluluklar ve dijital iletişim boyutları ile doğrudan ilişkilendirilebileceği görülmektedir.

5. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

5.1. Araştırma Deseni

Yıllardır araştırmacılar çalışmalarında nitel veya nicel desenden birini seçip kullanmışlardır. Oysa artık bir üçüncü bir yaklaşım daha vardır. Nicel ve nitel desenlerin birleştirilmesi ile oluşan bu üçüncü araştırma yaklaşımı ise; karma araştırma yöntemidir (Leech, Onwuegbuzie, 2007). Karma yöntem nicel ve nitel desenlerin araştırmada birlikte kullanılmasıdır (Tunalı Butgel, Gözü, Özen, 2016). Nicel ve nitel desen tarafından ortaya konulan verilerin bütünleştirilerek, iki verinin bütünleşmesinin avantajlarını kullanıp sonuç çıkarıldığı bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2017). Bu yöntem bir desene elde edilen bulguların diğer bir desene yorumlanmasına, anlamlandırılmasına ve doğrulanmasına katkı sağlar (Onwuegbuzie, Leech, 2005). Araştırmada hem nicel boyutu derinleştirmek aydınlatmak hem de araştırmanın güvenilirliğini arttırmak adına açılımlayıcı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde önce nicel veriler toplanır, analiz edilir; ardından nicel verileri açıklamak gayesiyle nitel veriler toplanır (Fırat, Kabakçı Yurdakul, Ersoy, 2014). Araştırmada son olarak nitel bulguların, nicel bulguları ne derece ve hangi yol ile nicel araştırmayı açıkladığı, araştırmanın genel amacına cevap olacak biçimde bir bütün olarak ele alarak yorumlamalar yapılır (Creswell, Clark, 2014).

Şekil 14: Araştırma Desenine Bağlı Olarak Süreç Şeması

Araştırmada nicel ve nitel araştırmanın paradigmaları benimsenmiştir. Araştırmada ilk olarak nicel desen kullanılmıştır. Nicel araştırmada; değişkenler mutlak sınırlarıyla bilinebilir, değişkenler arasındaki bağ değer bulunabilir, gerçeklik nesnelidir ve olay ve olguların dışında yansızdır (Yıldırım, Şimşek, 2016). Nicel desene bağlı olarak araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Nicel kısımdan sonra verilerin farklı açılardan incelenmesi, derinlemesine araştırılması amacıyla nitel desen araştırmada kullanılmıştır. Nitel desen; araştırmanın yaklaşımını çizen ve türlü basamaklarını bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına kılavuzluk eden bir stratejidir. Nitel araştırma deseni; araştırmanın faaliyetlerini araştırma gayesine uygun ve birbiri ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi için araştırmacıya kılavuzluk eder (Yıldırım, Şimşek, 2016). Araştırmada nitel desene bağlı olarak fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım; kişilerin öznel bakışaçıları ve olayları yorumlasıyla ilgilenir, diğer bir deyiş ile kişinin fenomenolojisi ile ilgilenir. Bu yaklaşımda amaç; fenomenlere veya olaylara hiçbir kurumsal düşünce veya ön kavram vermeden kişi tarafından yaşandığı gibi anlamaya çalışır. Sadece düşünce ve davranışlar değil insanın doğası hakkında da bilgi sahibi olabileceğimiz bir yaklaşımdır (Çekmez, Yıldız, Bütüner, 2012). Araştırma desenine bağlı olarak veriler görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme amaçlanan şekilde yapılabilirse; başka bir biçimde elde edilmesi mümkün olmayan verilere ulaşabilabilmesi açısından güçlü bir teknik olarak görülür (Tekin, 2006).

5.2. Çalışma Grubu

Veri toplanırken amaçlı tabakalı örneklem ve kartopu örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunun çalışma evreni İstanbul'dur. Örnekleme; 512 kamuda görev yapan sosyal bilgiler öğretmeni ve 529 sosyal bilgiler öğretmen adayı olmak üzere 1041 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş durumu incelendiğinde 18 ile 60 yaşları arasında oldukları görülmüştür, yaş ortalaması ise 26.12 dir (ss=7.56). Ek olarak katılımcıların 337 kişisi (%32.3) e-devleti kullanmaktadır. E-devlet; yurttaşlara devlet tarafından verilen tüm hizmetlerin elektronik platform arayıcılığı ile sunulabilmesidir (türkiye.gov.tr, [17.06.2019]). Katılımcılara ait diğer demografik bilgiler Tablo.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Tanımlayıcı Bilgileri

Özellikler	Toplam N	Toplam %
Kadın	594	57.06
Erkek	447	42.94
0 – 4 saat	553	53.1
4-8 saat	386	37.1
8 saat ve üzeri	102	9.8

Tablo 1'e göre, katılımcıların %57.06'sı kadın, %42.94 ise erkektir. Toplam katılımcıların günlük internet kullanım sürelerine göre dağılımına bakıldığında; günde 0-4 saat internet kullanan 553 kişi dağılımın %53.1'ini oluşturmaktadır. Günde 4 ila 8 saat kullanan 386 kişi dağılımın %37.1'ini, 8 saat ve üzeri kullanan 102 kişi ise dağılımın %9.8'ini oluşturmaktadır. Bu bilgilere ek olarak katılımcıların internette hangi dijital araçlar üzerinden bağlandıkları Tablo 2'de verilmiştir. Katılımcılar birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 2: Katılımcıların İnternete Bağlandığı Araçlar

Araçlar	N	%
Akıllı telefon	1013	97.3
Tablet bilgisayar	62	5.9
Laptop / Netbook	479	46
Masaüstü bilgisayar	107	10.2

Katılımcıların internete bağlanmak için en çok akıllı telefonu tercih ettiği, sonrasında bu sırayı laptop/netbook, masaüstü bilgisayar ve tablet bilgisayarın takip ettiği görülmüştür. Bu bilgilere ek olarak katılımcıların interneti kullanım

amaçlarının da değişiklik gösterdiği görülmüştür. Katılımcıların internet kullanım amaçlarına bakıldığında (katılımcılar birden fazla cevap vermiştir); 500 kişinin akademik araştırma ve çalışma için kullandığı (%48), 487 kişinin gazete ve haber takibi yaptığı (%46.7), 887 kişinin sosyal medya için kullandığı (%85.2), 337 kişinin e-devlet uygulamaları için kullandığı (%32.3), 165 kişinin oyun oynamak için kullandığı (% 15.8), 133 kişinin forum sitelerini takip etmek için kullandığı (%12.7), 309 kişinin internet bankacılığı için kullandığı (% 29.7), 326 kişinin alışveriş yapmak için kullandığı (%31.3), 582 kişinin ders hazırlığı için kullandığı (%55.9) görülmektedir.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tanımlayıcı bilgilerine ayrı olarak bakıldığında ise; öğretmenlerin demografik bilgileri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Öğretmenlerin Tanımlayıcı Bilgileri

Özellikler	N	%
Kadın	252	49.2
Erkek	260	50.8
0 – 4 saat	330	64.5
4-8 saat	144	28.1
8 saat ve üzeri	38	7.4

Tablo 3'e göre; öğretmenlerin %49.2 ise kadın, %50.8 ise erkektir. Öğretmenlerin günlük internet kullanım sürelerine bakıldığında; 0-4 saat internet kullanan 330 öğretmen (%64.5), 4-8 saat internet kullanan 144 öğretmen (%28.1), 8 saat ve üzeri internet kullanan 38 öğretmen (%7.4) vardır. Bu bilgilere ek olarak öğretmenlerin internette hangi dijital araçlar üzerinden bağlandıkları Tablo 4'te verilmiştir. Öğretmenler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 4: Öğretmenlerin İnternete Bağlandığı Araçlar

Araçlar	N	%
Akıllı telefon	491	95.8
Tablet bilgisayar	34	6.6
Laptop / Netbook	258	50.5
Masaüstü bilgisayar	64	12.5

Öğretmenlerin internete bağlanmak için en çok akıllı telefonu tercih ettiği, sonrasında bu sırayı laptop/netbook, masaüstü bilgisayar ve tablet bilgisayarın takip ettiği görülmüştür. Ek olarak öğretmenlerin internet kullanım amaçlarının da

değişiklik gösterdiği görülmüştür. Öğretmenlerin internet kullanım amaçlarına bakıldığında (öğretmenler birden fazla cevap vermiştir); 218 kişinin akademik araştırma ve çalışma için kullandığı (%42.5), 280 kişinin gazete ve haber takibi yaptığı (%54.6), 425 kişinin sosyal medya için kullandığı (%83), 194 kişinin e-devlet uygulamaları için kullandığı (%37.9), 68 kişinin oyun oynamak için kullandığı (%13.2), 80 kişinin forum sitelerini takip etmek için kullandığı (%15.6), 229 kişinin internet bankacılığı için kullandığı (%44.7), 191 kişinin alışveriş yapmak için kullandığı (%37.3), 342 kişinin ders hazırlığı için kullandığı (%66.8) görülmektedir. Tablo 5’te ise öğretmen adaylarının tanımlayıcı bilgileri verilmiştir.

Tablo 5: Öğretmen Adaylarının Tanımlayıcı Bilgileri

Özellikler	N	%
Kadın	342	65.7
Erkek	187	35.3
0 – 4 saat	223	42.2
4-8 saat	242	45.7
8 saat ve üzeri	64	12.1

Tablo 5’e göre öğretmen adaylarının %65.7’si kadın, %35.3 ise erkektir. Öğretmenlerin adaylarının günlük internet kullanım sürelerine bakıldığında; 0-4 saat internet kullanan 223 öğretmen adayı (%42.2), 4 ila 8 saat kullanan 242 öğretmen adayı (%45.7), 8 saat ve üzeri kullanan 64 öğretmen adayı (%12.1) vardır. Bu bilgilere ek olarak öğretmen adaylarını internette hangi dijital araçlar üzerinden bağlandıkları Tablo 6’da verilmiştir. Öğretmen adayları birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 6: Öğretmen Adaylarının İnternete Bağlandığı Araçlar

Araçlar	N	%
Akıllı telefon	524	99
Tablet bilgisayar	30	5.6
Laptop / Netbook	223	41.1
Masaüstü bilgisayar	43	8.1

Öğretmenlerin internete bağlanmak için en çok akıllı telefonu tercih ettiği, sonrasında bu sırayı laptop/netbook, masaüstü bilgisayar ve tablet bilgisayarın takip ettiği görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının interneti kullanım amaçlarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının internet kullanım amaçlarına bakıldığında (öğretmen adayları birden fazla cevap vermiştir); 282 kişinin

akademik araştırma ve çalışma için kullandığı (%53.3), 207 kişinin gazete ve haber takibi yaptığı (%39.1), 462 kişinin sosyal medya için kullandığı (%87.3), 143 kişinin e-devlet uygulamaları için kullandığı (%27), 98 kişinin oyun oynamak için kullandığı (%18.5), 53 kişinin forum sitelerini takip etmek için kullandığı (%10), 161 kişinin internet bankacılığı için kullandığı (% 30.4), 135 kişinin alışveriş yapmak için kullandığı (%25.5), 240 kişinin ders hazırlığı için kullandığı (%45.3) görülmektedir.

İki örneklem karşılaştırıldığında; öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanım sürelerine genel olarak bakıldığında 0-4 arası saatlik dilime yoğunlaşırken, öğretmen adaylarının internet kullanım sürelerinin 0-4 saat ve 4-8 saatte aralıklarında yoğunluk gösterdiği gözlemlenmiştir. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının internete bağlanmak için en çok kullandığı dijital araçların sıralaması aynı olsa da yüzdeleri değişkenlik göstermektedir. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının interneti kullanma amaçlarına bakıldığında ilk sırada sosyal medya için interneti kullandıkları görülmektedir. İkinci sırada ise öğretmenlerin en çok interneti ders hazırlığı için kullandıkları, öğretmen adaylarının ise akademik araştırma ve çalışma için kullandığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın nitel boyutunun katılımcıları ise amaçlı örnekleme seçilmiştir. Amaçlı örnekleme amaç; araştırmada çalışılan soruların aydınlığa çıkaracak verimli bilgi içeren durumları seçmektir (Patton, 2014). Araştırmacılar katılımcıları; araştırma için en uygun özelliğe sahip olan kişilerden seçerler (Başkale, 2016). Çalışma grubunu, en az 5 yıldan beri dijital platformlara erişimi olan, günde en az 4 saatini bu platformlarda geçiren, teknolojik cihazları kullanabilen, internete farklı teknolojik kanallardan bağlanabilen (tv, bilgisayar, laptop, telefon, tablet vb.), 7/24 internete ulaşabilen, e-devlet kullanan kişiler oluşturmaktadır. Görüşmeler kişilerin izinleri doğrultusunda ses kaydına alınmıştır. Katılımcıların tamamına araştırma amacı ve yöntemleri açıklanmış, araştırma sonuçlarına ulaşabilecekleri kaynaklar belirtilmiştir. Nitel boyutta görüşme yapılan öğretmen (Tablo 7) ve öğretmen adaylarının (Tablo 8) betimsel özellikleri tablolarda verilmiştir. Araştırma etiği ve gizliliği çerçevesinde katılımcılara Öğretmen: Ö, Öğretmen Adayı: ÖA şeklinde rumuz verilmiştir.

Tablo 7: Görüşme Yapılan Öğretmenlerin Bilgileri

Günlük İnternet					
Nu.	Yaş	Cinsiyet	Kullanımı	Teknolojik Alet Kullanma	E-Devlet
Ö1	41	Erkek	4 saat	Telefon, Bilgisayar	Evet
Ö2	33	Erkek	8 saat ve üzeri	Telefon, Laptop, Akıllı tahta	Evet
Ö3	30	Kadın	4-8 saat	Telefon, Akıllı Tahta	Evet
Ö4	30	Erkek	4 saat	Telefon, Bilgisayar, Akıllı Tahta	Evet
Ö5	29	Kadın	4-8 saat	Telefon, Laptop, Akıllı Tahta, Tv	Evet
Ö6	43	Kadın	4-8 saat	Telefon, Laptop	Evet
Ö7	27	Kadın	4-8 saat	Telefon, Laptop	Evet
Ö8	26	Erkek	4 saat	Telefon, Bilgisayar	Evet

Tablo 7’de görüşme yapılan öğretmenlerin bilgileri verilmiştir. Tablo 7’e göre; 4 kadın, 4 erkek öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Öğretmenlerin yaş aralığı 26 ile 43 yaş arasındadır. Görüşme yapılan öğretmenlerin günlük interneti kullanım sürelerine bakıldığında; en fazla 4-8 saat internet kullanımının olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin hepsi e-devleti kullanmaktadır. Görüşme yapılan öğretmenler telefon, lapton, televizyon gibi teknolojik aletleri kullanabilmekte ve bu teknolojik aletler ile internete bağlanabildiklerini dile getirmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmen adaylarının bilgileri ise Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Görüşme Yapılan Öğretmen Adaylarının Bilgileri

Günlük İnternet					
Nu.	Yaş	Cinsiyet	Kullanımı	Teknolojik Alet Kullanma	E-Devlet
ÖA1	21	Kadın	8 saat ve üzeri	Telefon, Laptop, Tablet, Tv	Evet
ÖA2	24	Kadın	4-8 saat	Telefon, Laptop	Evet
ÖA3	23	Erkek	4 saat	Telefon, Tablet	Evet
ÖA4	22	Erkek	8 saat ve üzeri	Telefon, Laptop	Evet
ÖA5	26	Kadın	4-8 saat	Telefon, Laptop, Tv	Evet
ÖA6	23	Kadın	4-8 saat	Telefon, Laptop	Evet
ÖA7	22	Erkek	4-8 saat	Telefon, Bilgisayar, Tv	Evet
ÖA8	24	Erkek	4 saat	Telefon, Bilgisayar	Evet

Tablo 8’e göre; görüşme yapılan öğretmen adaylarının 4’ü kadın, 4’ü erkek olmak üzere toplamda 8 kişidir. Bu kişilerin yaş aralığı 21 ile 26 arasında değişkenlik göstermektedir. Görüşme yapılan öğretmen adaylarının hepsinin e-devleti kullanmakta olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresine bakıldığında ise genel olarak 4-8 saat aralığında interneti kullandıkları gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının telefon, laptop, tablet, tv gibi teknolojik

aletleri kullanabildikleri ve bu aletler ile internete bağlanabildikleri görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

5.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın nicel botuyunda veri toplama aracı olarak Choi, Glassman ve Cristol (2017) tarafından geliştirilen dijital vatandaşlık ölçeğininin Kara (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış hali kullanılmıştır. Türkçe uyarlamasını yapan araştırmacıdan gerekli izinler alınarak dijital vatandaşlık ölçeği bu çalışmada kullanılmıştır. "What it means to be a citizen in the internet age: Development of a reliable and valid digital citizenship scale" (Choi, Glassman, Cristol, 2017) adlı orijinal ölçekte 7'li likert kullanılırken, Türkçe'ye uyarlanmış olan Kara'nın (2018); Understanding University Students' Thoughts and Practices about Digital Citizenship: A Mixed Methods Study adlı çalışmasında 5'li likert ölçeğine dönüştürülerek kullanıldığı görülmüştür. Bunun nedeni öğrencilerin 5'li likert ölçeğine daha yatkın olması olarak açıklanmıştır (Kara, 2018). Likert tipi ölçekler; evet-hayır gibi sınıflamalı ya da kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum gibi beşli ve hatta yedili, dokuzlu, on birli seçenekleri olan sıralamalı olabilir (Karasar, 2017). Bu araştırmada da 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Kullanılan ölçekte yer alan derecelendirme ifadeleri; 1: kesinlikle katılıyorum, 2: katılıyorum, 3: kararsızım, 4: katılmıyorum, 5: kesinlikle katılmıyorum şeklindedir. Ayrıca çalışmada kullanılan ölçekte ters yönlü madde bulunmamaktadır. Veri toplama aracı toplamda 26 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler doğrultusunda dijital vatandaşlık kavramı 5 boyut altında toplanmıştır. Bu boyutlar; politik aktiviteler, dijital beceriler, yerel/global farkındalık, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleridir. Buna ek olarak ölçek içerisinde katılımcıların; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve günlük internet kullanım sürelerini öğrenmeye yönelik maddeler de mevcuttur. Araştırmacılar ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamış, güvenilirlik analizi neticesinde ulaştıkları Cronbach's Alpha değeri .88'dir (Choi, Glassman, Cristol, 2017). Türkçeye uyarlanan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri ise .89'dur (Kara, 2018). Bu çalışmada ise Cronbach's Alpha değeri .95'dir. Bu değer, ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçekte bulunan 5 boyuta dair Cronbach's Alpha değerleri bu çalışmada şu şekildedir; politik aktiviteler 9 madde= .96, dijital beceriler 4 madde= .82, yerel/global farkındalık 2

madde= .85, kritik düşünme 7 madde= .87 ve işbirlikli internet aktiviteleri 4 madde= .85.

Nitel desende veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yüzyüze toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmacı görüşme sürecinde yönlendireceği soruları daha önceden hazırlar. Bunun yanısıra görüşme sırasında, görüşmenin gidişatına bağlı olarak alt sorular veya yan sorular ile görüşmenin akışına etki edebilir. Eğer yönlendireceği sorunun görüşü diğer bir soru içerisinde yanıtlanmış ise o soruyu sormayabilir (Türnüklü, 2000). Görüşme formundaki sorular ölçekteki alt boyutlar dikkate alınarak ve 2 uzman görüşüne başvurularak hazırlanmıştır. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından birebir ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri 25 ile 40 dakika arasındadır. Nitel boyutunda amaçlı örnekleme seçilen 8 öğretmen ve 8 öğretmen adayı ile yüzyüze görüşme yapılmıştır.

5.4. Veri toplama süreci

Yapılan literatür araştırması sonucu güncel veri toplama aracı olarak Choi, Glassman ve Cristol (2017) tarafından geliştirilen dijital vatandaşlık ölçeğininin Kara (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış versiyonu araştırmada kullanılmak üzere seçilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan araştırmacı ile 28.11.2018 tarihinde iletişime geçilerek, 29.11.2018'de gerekli izinler alınarak ölçek çalışmada kullanılmıştır. 01.12.2018 tarihinden itibaren veri toplama süreci başlamış olup 2018/2019 eğitim-öğretim yılı sürecinde veri toplama süreci devam etmiştir. Nicel veri toplama süreci yaklaşık olarak 4 ay sürmüştür. Bu süreç içerisinde sosyal bilgiler öğretmenlerine ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ulaşılmıştır. İstanbul ili sınırları içerisinde yer alan, devlet okullarında görev yapan öğretmenlere ve İstanbul'da öğretim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına dijital vatandaşlık ölçeği elden dağıtılmıştır. Dijital vatandaşlık ölçeği uygulanırken katılımcılara; veri güvenliği ve mahremiyeti açısından isimlerinin talep edilmeyeceği, verecekleri cevapların ve bilgilerinin akademik amaçlı olarak kullanılacağı, bunun dışında hiçbir kişi, kurum ve kuruluş ile paylaşılmayacağı bilgisi verilmiştir. Elden toplanan veriler araştırmacı tarafından dijital ortama aktarılmıştır.

Nitel veri toplama süreci ise yaklaşık olarak iki ay sürmüştür. Katılımcılar araştırmanın nicel boyutuna katılan sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarından amaçlı örnekleme göre seçilmiştir. Öğretmen ve öğretmen adayları ile yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından birebir görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme başlangıcında katılımcılara bilgilerinin sadece akademik araştırmada kullanılacağı üçüncü şahıs ve kurumlar ile paylaşımının yapılmayacağı belirtilmiştir. Katılımcıların izinleri doğrultusunda görüşmelerin ses kayıtları alınmıştır. Araştırmacı tarafından görüşmeler hem ses kaydına alınmış hem de not alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan görüşmeler 25 ile 40 dakika sürmüştür.

Veri toplama süreci devam ederken aynı zamanda araştırma ile ilgili kavramsal çerçeve için kaynak toplanmıştır. Çalışma konusu ile ilgili; İstanbul il sınırları içerisinde yer alan üniversite kütüphanelerinin kaynakları, online yöktez merkezinde yer alan tezler, internet ortamında bulunan akademik makaleler ve dijital vatandaşlık ile ilgili projeler detaylı olarak incelenmiştir.

5.5. Verilerin Analizi

Nicel veriler toplandıktan sonra veriler araştırmacı tarafından dijital ortama tek tek girilmiştir. Araştırmanın istatistiksel analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Dijital ortama aktarılan veriler, SPSS programına aktarılarak araştırmanın amacı doğrultusunda analiz edilmiştir. Nicel verileri analizinde; betimsel analiz, bağımsız t testi, korelasyon analizi ve standart çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Betimsel istatistik bir grubun durumunu yansıtmak için kullanılan yüzde, korelasyon katsayısı, değişkenlik ölçüleri, eğilim ölçüleri ve frekans gibi teknikleri kapsamaktadır (Büyüköztürk, 2013).

Araştırmanın nitel boyutundan elde edilen veriler içerik analizi yapılarak incelenmiştir. İçerik analizi, metin ya da belgenin derinlemesine incelendiği ve kodlara dayalı kategorileşmenin yapıldığı durumlarda kullanılır (Ekiz 2009; Sönmez, Alacapınar 2016) Görüşme sırasında alınan notlar ve ses kayıtlarının transkriptleri çıkarılmıştır. Veri analizinin güvenilirliğini artırmak amacıyla hem tez danışmanı hem de araştırmacı tarafından oluşturulan transkriptler incelenip ortak tema oluşturulmuştur. Elde edilen ortak bulgular çalışmanın sonuçlarında kullanılmıştır.

6. NİCEL ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

6.1. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumları nedir?

Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumunu betimlemek adına kullanılan betimsel istatistik sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Betimsel İstatistiği

	N	Ort.	SS
D _{Top}	1041	1.51	.68
F _{Top}	1041	1.73	.84
K _{Top}	1041	2.46	1.24
İ _{Top}	1041	2.67	1.25
P _{Top}	1041	3.07	1.40

Dijital beceriler boyutu (D_{Top}) dört sorudan oluşmaktadır. Sorular; bireylerin dijital medyaya erişim ve dijital medyayı kullanabilme yetkinliklerine yöneliktir. Boyutun istatikselsel olarak ortalamasının $\bar{X} = 1.51$ olduğu gözlemlenmiştir. Bu da katılımcıların dijital medyaya erişim ve dijital medyayı kullanma konusunda kendilerini oldukça yeterli bulduklarını göstermektedir.

Yerel/Global farkındalık boyutu (F_{Top}) iki sorudan oluşmaktadır. Bu iki soruda internetin, sosyal yaşamdaki farkındalığa etkisi sorgulanmaktadır. Bu boyutun istatikselsel olarak ortalamasının $\bar{X} = 1.73$ olduğu gözlemlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda; katılımcılar çevrimiçi ortamlardan edindikleri bilgiler doğrultusunda sosyal yaşamdaki farkındalıklarının arttığı düşüncesi içindedirler.

Kritik düşünme boyutu (K_{Top}) yedi sorudan oluşmaktadır. Online ortamlardaki olayları ve olguları bireylerin nasıl değerlendirdiği ve katılım durumlarına yönelik sorular bu bölümde yer almaktadır. Bu boyutun istatikselsel olarak ortalamasına bakıldığında $\bar{X} = 2.46$ olduğu gözlemlenmiştir. Bu da katılımcıların internetin sosyal olaylara yönelik etkisinin davranışlarını nasıl etkilediği konusunda kararsızlığa yatkın davranışlar sergilediklerini göstermektedir.

İşbirlikli internet aktiviteleri boyutu (I_{Top}) dört sorudan oluşmaktadır. Bu dört sorunun içeriğine baktığımızda internet ortamında iletişim ve işbirliği durumu üzerine olduğu görülebilir. Bu boyutun istatistiksel olarak ortalamasının $\bar{X} = 2.67$ olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum katılımcıların online platformlar içerisinde yorum yapma, birbirleri ile iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini dile getirme açısından kararsızlık içerisinde olduklarını göstermektedir.

Politik aktiviteler boyutu (P_{Top}) dokuz sorudan oluşmaktadır. Soruların içeriği genel olarak bireylerin politik aktivitelerini online ortama yansıtıp yansıtılmalarına yöneliktir. Bu boyutun istatistiksel olarak ortalamasının $\bar{X} = 3.07$ olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum katılımcıların politik durumlar karşısındaki düşünce ve davranışlarını internet ortamında sergileme konusunda çekimser kaldıklarını göstermektedir.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutlarının betimsel analizine ayrı olarak bakıldığında ise;

Tablo 10: Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Betimsel İstatistiği

	N	Ort.	SS
D_{Top}	512	1.48	.50
F_{Top}	512	1.69	.76
K_{Top}	512	2.43	.88
I_{Top}	512	2.72	1.07
P_{Top}	512	3.12	1.22

Öğretmenlerin dijital vatandaşlık boyutlarının istatistiksel olarak ortalamasına bakıldığında (Tablo 10); dijital beceri boyutunun (D_{Top}) ortalaması $\bar{X} = 1.48$ 'dir. Öğretmenler kendilerini bu boyutta yeterli görmektedir. Yerel/global farkındalık boyutunun (F_{Top}) ortalaması ise $\bar{X} = 1.69$ 'dur. Bir başka deyiş ile online platformların farkındalıklarını arttırdığı düşüncesindedirler. Kritik düşünme boyutunun (K_{Top}) ortalaması $\bar{X} = 2.43$ 'dür. Öğretmenlerin bu boyutta kararsızlığa yatkın oldukları gözlemlenmiştir. İşbirlikli internet aktiviteleri boyutunun (I_{Top}) ortalaması $\bar{X} = 2.72$, politik aktiviteler boyutunun (P_{Top}) ortalaması ise $\bar{X} = 3.12$ 'dir. Öğretmenlerin bu boyutlarda ise kararsız oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 11: Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Betimsel İstatistiği

	N	Ort.	SS
D _{Top}	529	1.54	.52
F _{Top}	529	1.77	.81
K _{Top}	529	2.50	.89
İ _{Top}	529	2.62	1.06
P _{Top}	529	3.01	1.16

Tablo 11'e bakıldığında ise öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutlarının betimsel analizi görülmektedir. Bu analiz doğrultusunda; öğretmen adaylarının dijital beceri boyut (D_{Top}) ortalaması $\bar{X}=1.54$ 'dür. Öğretmen adayları kendilerini bu boyutta yeterli görmektedir. Yerel/global farkındalık boyutunun (F_{Top}) ortalaması ise $\bar{X}=1.77$ 'dir. Bir başka deyiş ile online platformların farkındalıklarını arttırdığı düşüncesindedirler. Kritik düşünme boyut (K_{Top}) ortalaması $\bar{X}=2.50$, işbirlikli internet aktiviteleri boyut (İ_{Top}) ortalaması ise $\bar{X}=2.62$ 'dir. Öğretmen adaylarının bu boyutlarda kararsızlığa yatkın oldukları gözlemlenmiştir. Politik aktiviteler boyut (P_{Top}) ortalaması ise $\bar{X}=3.01$ 'dir. Öğretmenlerin adaylarının bu boyutta ise kararsız oldukları gözlemlenmiştir.

6.2. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Dijital vatandaşlık boyutlarının meslek değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan bağımsız grup t testi sonucu istatistiksel olarak Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12: Dijital Vatandaşlık Durumunun Mesleğe Göre Dağılımı

	Meslek	N	$\bar{X}$	sd	Ortalama Farkı	t	df	p
D _{Top}	Öğretmen	512	1.48	.50	-.06	-1.939	1039	.530
	Öğretmen Adayı	529	1.54	.52				
F _{Top}	Öğretmen	512	1.69	.76	-.08	-1.556	1039	.120
	Öğretmen Adayı	529	1.77	.81				
K _{Top}	Öğretmen	512	2.43	.88	-.07	-1.218	1039	.224
	Öğretmen Adayı	529	2.50	.89				

Tablo12 Devamı

I _{Top}	Öğretmen	512	2.72	1.07	.10	1.459	1039	.145
	Öğretmen Adayı	529	2.62	1.06				
P _{Top}	Öğretmen	512	3.12	1.22	.11	1.559	1039	.119
	Öğretmen Adayı	529	3.01	1.16				

Tablo 12'ye bakıldığında; öğretmenlerin dijital beceri boyutunun ($\bar{X}=1.48$), öğretmen adaylarının dijital beceri boyut ortalamalarından ($\bar{X}=1.54$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Fakat dijital beceri boyutunun mesleğe göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği gözlemlenmiştir $t(1039)=-1.939, p>.05$. Bu veriler doğrultusunda öğretmenlerin, öğretmen adaylarına göre; online platformları kullanmada kendilerini daha yetkin gördükleri gözlemlenmiştir.

Benzer şekilde yerel/global farkındalık boyutunda öğretmenlerin yerel/global farkındalık boyut ortalamalarının ($\bar{X}=1.69$), öğretmen adaylarının yerel/global farkındalık boyut ortalamalarından ($\bar{X}=1.77$), yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Yerel/global farkındalık boyutunun da mesleğe göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur $t(1039)=-1.556, p>.05$. Öğretmen ve öğretmen adayları; online platformlardan edindikleri bilgilerin farkındalıklarını arttırdığı görüşündedir. Bu görüşe öğretmenlerin, öğretmen adaylarına göre daha fazla katıldığı nicel veriler doğrultusunda söylenebilir.

Kritik düşünme boyutunda da öğretmenlerin ortalamalarının ($\bar{X}=2.43$), öğretmen adaylarının kritik düşünme boyut ortalamalarından ($\bar{X}=2.50$), yüksek çıktığı tespit gözlemlenmiştir. Fakat mesleğe göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir $t(1039)=-1.218, p>.05$. Bu durum öğretmen adaylarının, internetin sosyal olaylara yönelik etkisinin, davranışlarını nasıl etkilediği konusunda öğretmenlere göre daha kararsızlığa yatkın olduklarını göstermektedir.

Yine işbirlikli internet aktiviteleri boyutunun mesleğe göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği gözlemlenmiştir $t(1039)=1.459, p>.05$. Fakat bu boyutta öğretmenlerin işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalamalarının ($\bar{X}=2.72$) öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalamalarından ($\bar{X}=2.62$), düşük olduğu görülmüştür. Bu istatistik veriler doğrultusunda öğretmen adaylarının öğretmenlere göre; online ortamlarda daha fazla iletişim kurduğu, bunu tercih ettiği, duygu ve düşüncelerini daha fazla paylaştığı söylenebilir.

Son olarak da politik aktiviteler boyutunun mesleğe göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği ortaya çıkmıştır $t(1039) = 1.559, p > .05$. Bu boyutta ise öğretmenlerin politik aktiviteler boyut ortalamalarının ($\bar{X} = 3.12$), öğretmen adaylarının politik aktiviteler boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 3.01$) düşük olduğu gözlemlenmiştir. Politik aktiviteler boyut ortalamalarının farklılığı öğretmen adaylarının, öğretmenlere göre online ortamlarda politik aktivitelerini paylaşmakta ve yorum yapmakta daha aktif olduklarını göstermektedir.

6.3. Dijital vatandaşlık durumu cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Dijital vatandaşlık boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan bağımsız grup t testi sonucu istatistiksel olarak Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	Ortalama Farkı	t	df	p																																															
D_{Top}	Erkek	447	1.49	.47	-.04	-1.25	1039	.212																																															
	Kadın	594	1.53	.54					F_{Top}	Erkek	447	1.65	.73	-.15	-3.00	1039	.003	Kadın	594	1.80	.82	K_{Top}	Erkek	447	2.37	.84	-.17	-3.02	1039	.003	Kadın	594	2.54	.90	İ_{Top}	Erkek	447	2.60	1.05	-.13	-2.02	1039	.043	Kadın	594	2.73	1.07	P_{Top}	Erkek	447	2.98	1.21	-.15	-2.06	1039
F_{Top}	Erkek	447	1.65	.73	-.15	-3.00	1039	.003																																															
	Kadın	594	1.80	.82					K_{Top}	Erkek	447	2.37	.84	-.17	-3.02	1039	.003	Kadın	594	2.54	.90	İ_{Top}	Erkek	447	2.60	1.05	-.13	-2.02	1039	.043	Kadın	594	2.73	1.07	P_{Top}	Erkek	447	2.98	1.21	-.15	-2.06	1039	.040	Kadın	594	3.13	1.17								
K_{Top}	Erkek	447	2.37	.84	-.17	-3.02	1039	.003																																															
	Kadın	594	2.54	.90					İ_{Top}	Erkek	447	2.60	1.05	-.13	-2.02	1039	.043	Kadın	594	2.73	1.07	P_{Top}	Erkek	447	2.98	1.21	-.15	-2.06	1039	.040	Kadın	594	3.13	1.17																					
İ_{Top}	Erkek	447	2.60	1.05	-.13	-2.02	1039	.043																																															
	Kadın	594	2.73	1.07					P_{Top}	Erkek	447	2.98	1.21	-.15	-2.06	1039	.040	Kadın	594	3.13	1.17																																		
P_{Top}	Erkek	447	2.98	1.21	-.15	-2.06	1039	.040																																															
	Kadın	594	3.13	1.17																																																			

Yapılan analiz sonucunda, dijital beceriler boyutunda (**D_{Top}**) erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital beceriler boyut ortalamaları ($\bar{X} = 1.49$), kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital beceriler boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 1.53$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Fakat cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir $t(1039) = -1.25, p > .05$. Bu durum erkek katılımcıların kendilerine dijital platformları kullanmada daha yetkin gördüklerini göstermektedir.

Yerel/global farkındalık boyutunda (**F_{Top}**) cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlılık gözlemlenmiştir. $t(1039) = -3.00, p < .05$. Erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının yerel/global farkındalık boyut ortalamaları ($\bar{X} = 1.60$), kadın öğretmen ve

öğretmen adaylarının yerel/global farkındalık boyut ortalamalarından ($\bar{X}=1.80$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda erkekler katılımcılar, kadın katılımcılara göre online platformların farkındalığı daha fazla arttırdığı görülmüştür.

Kritik düşünme boyutunda (K_{Top}) da cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. $t(1039)=-3.02$, $p<.05$. Erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının kritik düşünme boyut ortalamaları ($\bar{X}=2.37$), kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının kritik düşünme boyut ortalamalarından ($\bar{X}=2.54$) daha yüksek çıkmıştır. Başka bir deyiş ile kadın katılımcıların, erkek katılımcılara göre online ortamların kritik düşünme boyutuna etkisi konusunda daha fazla kararsızlığa yatkın olduğu söylenebilir.

Benzer şekilde işbirlikli internet aktiviteleri boyutu (I_{Top}) için de cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. $t(1039)=-2.02$, $p<.05$. Erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalamaları ($\bar{X}=2.60$), kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalamalarından ($\bar{X}=2.73$) daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Bu durumda kadın katılımcıların, erkeklere göre online platformlarda iletişim kurmak, paylaşım ve yorum yapma konusunda daha fazla kararsızlığa yatkın olduğu söylenebilir.

Son olarak da politik aktiviteler boyutunun (P_{Top}) da cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gösterdiği gözlemlenmiştir $t(1039)=-2.06$, $p<.05$. Erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının politik aktiviteler boyut ortalamaları ($\bar{X}=2.98$), kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının politik aktiviteler boyut ortalamalarından ($\bar{X}=3.13$) daha yüksek bulunmuştur. Bu veriler doğrultusunda; kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre online platformlarda politik konular hakkında paylaşım yapmak ve yorum yapma konusunda daha kararsızdır.

Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutlarının cinsiyete göre dağılımına ayrı ayrı bakıldığında ise; öğretmenlerin dijital vatandaşlık durumlarının cinsiyete göre durumu Tablo 14'de görülmektedir.

Tablo 14: Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	Ortalama Farkı	t	df	p																																															
D_{Top}	Erkek	260	1.44	.47	-.08	-1.73	510	.084																																															
	Kadın	252	1.52	.53					F_{Top}	Erkek	260	1.63	.75	-.13	-2.02	510	.044	Kadın	252	1.76	.76	K_{Top}	Erkek	260	2.36	.85	-.14	-1.83	510	.068	Kadın	252	2.50	.90	İ_{Top}	Erkek	260	2.70	1.07	-.05	-0.53	510	.598	Kadın	252	2.75	1.07	P_{Top}	Erkek	260	3.09	1.22	-.07	-0.69	510
F_{Top}	Erkek	260	1.63	.75	-.13	-2.02	510	.044																																															
	Kadın	252	1.76	.76					K_{Top}	Erkek	260	2.36	.85	-.14	-1.83	510	.068	Kadın	252	2.50	.90	İ_{Top}	Erkek	260	2.70	1.07	-.05	-0.53	510	.598	Kadın	252	2.75	1.07	P_{Top}	Erkek	260	3.09	1.22	-.07	-0.69	510	.493	Kadın	252	3.16	1.21								
K_{Top}	Erkek	260	2.36	.85	-.14	-1.83	510	.068																																															
	Kadın	252	2.50	.90					İ_{Top}	Erkek	260	2.70	1.07	-.05	-0.53	510	.598	Kadın	252	2.75	1.07	P_{Top}	Erkek	260	3.09	1.22	-.07	-0.69	510	.493	Kadın	252	3.16	1.21																					
İ_{Top}	Erkek	260	2.70	1.07	-.05	-0.53	510	.598																																															
	Kadın	252	2.75	1.07					P_{Top}	Erkek	260	3.09	1.22	-.07	-0.69	510	.493	Kadın	252	3.16	1.21																																		
P_{Top}	Erkek	260	3.09	1.22	-.07	-0.69	510	.493																																															
	Kadın	252	3.16	1.21																																																			

Tablo 14'e göre öğretmenlerin dijital vatandaşlık durumlarının cinsiyete değişkenine göre dijital beceriler, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir $p>0.05$.

Yerel/global farkındalık boyutunda ise anlamlı bir fark gözlemlenmiştir $t(510) = -2.02$, $p<0.05$. Erkek öğretmenlerin yerel/global farkındalık boyut ortalamaları ($\bar{X} = 1.63$), kadın öğretmenlerin yerel/global farkındalık boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 1.76$) daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 15: Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	Ortalama Farkı	t	df	p																																															
D_{Top}	Erkek	187	1.55	.48	-.01	.36	527	.722																																															
	Kadın	342	1.54	.54					F_{Top}	Erkek	187	1.68	.69	-.14	-1.93	527	.054	Kadın	342	1.82	.87	K_{Top}	Erkek	187	2.38	.84	-.18	-2.23	527	.026	Kadın	342	2.56	.91	İ_{Top}	Erkek	187	2.45	1.02	-.27	-2.74	527	.006	Kadın	342	2.72	1.08	P_{Top}	Erkek	187	2.83	1.17	-.28	-2.69	527
F_{Top}	Erkek	187	1.68	.69	-.14	-1.93	527	.054																																															
	Kadın	342	1.82	.87					K_{Top}	Erkek	187	2.38	.84	-.18	-2.23	527	.026	Kadın	342	2.56	.91	İ_{Top}	Erkek	187	2.45	1.02	-.27	-2.74	527	.006	Kadın	342	2.72	1.08	P_{Top}	Erkek	187	2.83	1.17	-.28	-2.69	527	.007	Kadın	342	3.11	1.15								
K_{Top}	Erkek	187	2.38	.84	-.18	-2.23	527	.026																																															
	Kadın	342	2.56	.91					İ_{Top}	Erkek	187	2.45	1.02	-.27	-2.74	527	.006	Kadın	342	2.72	1.08	P_{Top}	Erkek	187	2.83	1.17	-.28	-2.69	527	.007	Kadın	342	3.11	1.15																					
İ_{Top}	Erkek	187	2.45	1.02	-.27	-2.74	527	.006																																															
	Kadın	342	2.72	1.08					P_{Top}	Erkek	187	2.83	1.17	-.28	-2.69	527	.007	Kadın	342	3.11	1.15																																		
P_{Top}	Erkek	187	2.83	1.17	-.28	-2.69	527	.007																																															
	Kadın	342	3.11	1.15																																																			

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının cinsiyete göre durumu Tablo 15 de verilmiştir. Dijital beceriler ve yerel/global farkındalık boyutlarında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir $t(527) = .36$, $t(527) = 1.93$ $p > .05$.

Kritik düşünme boyutunda anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. $t(527) = -2.23$, $p < .05$. Erkek öğretmen adaylarının kritik düşünme boyut ortalamaları ($\bar{X} = 2.38$), kadın öğretmen adaylarının kritik düşünme boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 2.56$) daha yüksek çıkmıştır.

İşbirlikli internet aktiviteleri boyutunda da anlamlı bir fark bulunmuştur. $t(527) = -2.74$, $p < .05$. Erkek öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalamaları ($\bar{X} = 2.45$), kadın öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 2.72$) daha yüksektir.

Son olarak politik aktiviteler boyutunda anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir $t(527) = -2.69$, $p < .05$. Erkek öğretmen adaylarının politik aktiviteler boyut ortalamaları ($\bar{X} = 2.83$), kadın öğretmen adaylarının politik aktiviteler boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 3.11$) daha yüksektir.

6.4. Günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık arasında bir bağ var mıdır?

Tablo 16: Katılımcıların Günlük İnternet Kullanımı ve Dijital Vatandaşlık Boyutları Arasındaki Korelasyon

			D _{Top}	F _{Top}	K _{Top}	İ _{Top}	P _{Top}
internet	Pearson Correlation	1	-.063*	-.018	-.137*	-.181*	-.149*
kullanım	Sig. (2-tailed)		.043	.554	.000	.000	.000
	N	1041	1041	1041	1041	1041	1041

* Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

Tablo 16'ya bakıldığında; internet kullanımı ve dijital beceri boyutu arasında düşük düzeyde, anlamlı fakat negatif bir korelasyon görülmektedir $r = -.063$, $p < .05$. Diğer bir ifadeyle, öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süreleri arttıkça, dijital beceri boyutu azalmaktadır.

İnternet kullanımı ve yerel/global farkındalık boyutu arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır $r = -.018$, $p > .05$.

İnternet kullanımı ve kritik düşünme boyutu arasında düşük düzeyde, anlamlı fakat negatif bir korelasyon bulunmuştur $r = -.137$, $p < .05$. Diğer bir ifadeyle, öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süreleri arttıkça, kritik düşünme beceri boyutunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İnternet kullanımı ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutu arasında da düşük düzeyde, anlamlı fakat negatif bir korelasyon bulunmuştur $r = -.181$, $p < .05$. Başka bir ifadeyle, öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süreleri arttıkça, işbirlikli internet aktiviteleri boyutu azalmaktadır.

Benzer şekilde internet kullanımı ve politik aktiviteler boyutu arasında da düşük düzeyde, anlamlı fakat negatif bir korelasyon bulunmuştur $r = -.149$, $p < .05$. Bu sonuç, öğretmen ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süreleri arttıkça, politik aktiviteler boyutunun azaldığını gösterir.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının ayrı olarak günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasındaki korelasyon analizine bakıldığında ise;

Tablo 17: Öğretmenlerin Günlük İnternet Kullanımı ve Dijital Vatandaşlık Boyutları Arasındaki Korelasyon

		D _{Top}	F _{Top}	K _{Top}	İ _{Top}	P _{Top}
intkullanımsuresi	Pearson Correlation	-.022	.062	-.175**	-.198**	-.215**
	Sig. (2-tailed)	.622	.159	.000	.000	.000
	N	512	512	512	512	512

* Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

Tablo 17'ye göre öğretmenlerin günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasındaki bağa bakıldığında; kritik düşünme boyutu, işbirlikli internet aktiviteleri boyutu ve politik aktiviteler boyutunda düşük düzeyde negatif bir bağ olduğu gözlemlenmiştir. $r = -.175$, $r = -.198$, $r = -.215$, $p < 0.05$. Diğer bir ifade ile; öğretmenlerin günlük internet kullanım süreleri arttırıkça kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutları azalmaktadır.

Tablo 18: Öğretmen Adaylarının Günlük İnternet Kullanımı ve Dijital Vatandaşlık Boyutları Arasındaki Korelasyon

		D _{Top}	F _{Top}	K _{Top}	İ _{Top}	P _{Top}
intkullanımsuresi	Pearson Correlation	-.117**	-.074	-.112**	-.153**	-.072
	Sig. (2-tailed)	.007	.088	.010	.000	.100
	N	529	529	529	529	529

* Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

Tablo.18'e göre öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasındaki bağa bakıldığında ise; dijital beceriler, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutu arasında düşük düzeyde negatif bir korelasyon vardır. $r = -.117$, $r = -.112$, $r = -.153$, $p < .05$. Bu da sonuç doğrultusunda; öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı süresi arttıkça dijital beceriler, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutu azalmaktadır.

6.5. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutları internet kullanım süresini yordamakta mıdır?

Tablo 19: Katılımcıların İnternet Kullanım Süresinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	1.900	.077	-	24.794	.000	-	
D _{Top}	-.018	.012	-.055	-1.498	.134	-.063	-.047
F _{Top}	.041	.017	.097	2.371	.018	-.018	.074
K _{Top}	-.003	.006	-.031	-.566	.572	-.137	-.018
İ _{Top}	-.024	.008	-.157	-2.945	.003	-.181	-.091
P _{Top}	-.002	.003	-.028	-.555	.579	-.149	-.017

R=.196, R²=.039
F_(5,1035)=8.299, p=.000

Dijital beceriler, yerel/global farkındalık, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler değişkenlerinin internet kullanım süresini yordamasına yönelik regresyon analizi sonuçları Tablo 19'da verilmiştir. Buna göre; dijital vatandaşlık alt boyutları ile internet kullanım süresi arasında zayıf düzeyde fakat anlamlı bir ilişki vardır, $R = .196$, $R^2 = .039$, $p < .05$.

Dijital beceriler ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.063$), yerel/global farkındalık ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.018$), kritik düşünme ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.137$), işbirlikli internet aktiviteleri ile internet kullanım süresi arasında negatif zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.181$) ve politik aktiviteler ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.149$) olduğu gözlemlenmiştir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin internet kullanımı üzerindeki önem sırası; işbirlikli internet aktiviteleri, yerel/global farkındalık, dijital beceriler, kritik düşünme ve politik aktivitelerdir.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise, yerel/global farkındalık ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutlarının internet kullanım süresini anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların yerel/global farkındalık ve işbirlikli internet aktivite boyutlarına bakılarak, internet kullanım sürelerini tahmin etmek mümkündür. Dijital beceriler, kritik düşünme ve politik aktiviteler boyutları ise internet kullanımını yordamada önemli bir etkiye sahip değildir.

Yapılan regresyon analizi sonucuna göre internet kullanım süresinin yordanmasına yönelik regresyon eşitliği (matematiksel modeli) şu şekildedir;

$$\text{İnternet Kullanım Süresi} = 1.900 - .018 * (D_{\text{Top}}) + .041 * (F_{\text{Top}}) - .003 * (K_{\text{Top}}) - .024 * (İ_{\text{Top}}) - .002 * (P_{\text{Top}})$$

İnternet kullanım süresinin yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analizini öğretmen ve öğretmen adayları için ayrı olarak bakıldığında ise;

Tablo 20: Öğretmenlerin İnternet Kullanım Süresinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	2.997	.205	-	14.641	.000	-	
D_{Top}	-.160	.136	-.063	-1.182	.238	-.022	-.052
F_{Top}	.405	.100	.242	4.053	.000	.062	.177
K_{Top}	-.249	.113	-.172	-2.192	.029	-.175	-.097
$İ_{\text{Top}}$	-.061	.090	-.052	-.680	.497	-.198	-.030
P_{Top}	-.112	.075	-.108	-1.504	.133	-.215	-.067
R=.283, R ² =.080							
F _(5,506) =8.817, p=.000							

Tablo 20’de öğretmenlerin internet kullanım süresinin yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analiz sonuçları görülmektedir. Buna göre; dijital vatandaşlık alt boyutları ile internet kullanım süresi arasında zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır, R= .283, R²=.080, p<.05.

Dijital beceriler ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.022$), yerel/global farkındalık ile internet kullanım süresi arasında pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = .062$), kritik düşünme ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.175$), işbirlikli internet aktiviteleri ile internet kullanım süresi arasında negatif zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.198$) ve politik aktiviteler ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r = -.215$) olduğu gözlemlenmiştir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin internet kullanımını üzerindeki önem sırası; yerel/global farkındalık, kritik düşünme, politik aktiviteler, dijital beceriler ve işbirlikli internet aktiviteleridir.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise, yerel/global farkındalık ve kritik düşünme boyutlarının internet kullanım süresini anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, öğretmenlerin yerel/global farkındalık ve kritik düşünme boyutlarına bakılarak, internet kullanım sürelerini tahmin etmek mümkündür.

Öğretmenlerin regresyon analizi sonucuna göre internet kullanım süresinin yordanmasına yönelik regresyon eşitliği (matematiksel modeli) şu şekildedir;

$$\text{İnternet Kullanım Süresi} = 2.997 - .160 * (D_{\text{Top}}) + .405 * (F_{\text{Top}}) - .249 * (K_{\text{Top}}) - .061 * (İ_{\text{Top}}) - .112 * (P_{\text{Top}})$$

Tablo 21: Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanım Süresinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	3.528	.209	-	16.921	.000	-	
D_{Top}	-.215	.124	-.088	-1.736	.083	-.117	-.076
F_{Top}	.038	.088	.024	.425	.671	-.074	.019
K_{Top}	-.036	.112	-.025	-.320	.749	-.112	-.014
$İ_{\text{Top}}$	-.241	.089	-.201	-2.706	.007	-.153	-.118
P_{Top}	.119	.080	.108	1.496	.135	-.072	.065
R=.185. R ² =.034							
F _(5.523) =3.700, p=.000							

Tablo 21’de öğretmen adaylarının internet kullanım süresinin yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analiz sonuçları görülmektedir. Buna göre; dijital vatandaşlık alt boyutları ile internet kullanım süresi arasında zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki vardır, $R=.185$, $R^2=.034$, $p<.05$.

Dijital beceriler ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r= -.117$), yerel/global farkındalık ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r= -.074$), kritik düşünme ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r= -.112$), işbirlikli internet aktiviteleri ile internet kullanım süresi arasında negatif zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r= -.153$) ve politik aktiviteler ile internet kullanım süresi arasında negatif ve zayıf düzeyde bir ilişkinin ($r= -.072$) olduğu gözlemlenmiştir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin internet kullanımı üzerindeki önem sırası; işbirlikli internet aktiviteleri, politik aktiviteler, dijital beceriler, kritik düşünme ve yerel/global farkındalıktır.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise, işbirlikli internet aktiviteleri boyutunun internet kullanım süresini anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktivite boyutuna bakılarak, internet kullanım sürelerini tahmin etmek mümkündür.

Öğretmen adaylarının regresyon analizi sonucuna göre internet kullanım süresinin yordanmasına yönelik regresyon eşitliği (matematiksel modeli) şu şekildedir;

$$\text{İnternet Kullanım Süresi} = 3.528 - .215*(D_{\text{Top}}) + .038*(F_{\text{Top}}) - .036*(K_{\text{Top}}) + .241(I_{\text{Top}}) - .119*(P_{\text{Top}})$$

7. NİTEL ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın nitel boyutunda 8 öğretmen ve 8 öğretmen adayı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda; 8 öğretmenden 6'sı ve 8 öğretmen adayından 5'i dijital vatandaşlık kavramını daha önceden duyduklarını dile getirmiştir. 8 öğretmenden 3'ü bu kavramın sosyal bilgiler öğretim programında yer aldığını ve bu sayede dijital vatandaşlık kavramına uzak olmadıklarını dile getirmiştir. **Öğretmen 6:** *“Şu an sosyal bilgiler 5. sınıfta böyle bir ünite var. Bilim ve teknoloji ünitesi, bu üniteye başlamadan önce ilk konularımız bunlar aslında dijital vatandaşlık, güvenli internet kullanımı ve internet kuralları. Yabancı olmadığımız bir kavram.”* şeklinde bir ifade de bulunmuştur.

Nitel araştırma bulguları 6 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler şöyledir;

- Dijital Erişim ve Dijital Platformların Kullanımı
- Çevrimiçi Ortamda Küresel ve Yerel Duyarlılık
- Çevrimiçi Ortamların Eleştirel Düşünmeye Etkisi
- Çevrimiçi Ortamda İletişim Aktiviteleri
- Çevrimiçi Ortamda Siyasi ve Politik Aktiviteler
- Dijital Vatandaşlığa İlişkin Genel Görüşler

Görüşme soruları yukarıda belirtilen 6 kategori altında incelenmiştir. Her başlık altında hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının görüşlerine yer verilmiştir.

7.1. Dijital Erişim ve Dijital Platformların Kullanımına İlişkin Nitel Bulgular

Dijital beceriler kategorisi altında; katılımcıların dijital platformlar hakkındaki bilgileri ve dijital platformları kullanımları hakkında bilgi edinmek için sorular yönlendirilmiştir. Bu sorular doğrultusunda; tüm katılımcıların dijital ortama kolay bir şekilde ulaşabildikleri, günlük hayatta yaptıkları çoğu işi çevrimiçi

ortamlarda gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir. Ek olarak katılımcıların hepsi e-devlet kullandıklarını ve kamu işlerini bu platformdan yaptıklarını dile getirmişlerdir. E-devlet konusunda öğretmen ve öğretmen adayları düşüncelerini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir;

Öğretmen-4 : “E-devlet’e hergün girmiyorum ama kamu dairesinde herhangi bir işim olduğunda hemen kullanıyorum. Hem kolay, hem hızlı bir şekilde istediğim evrağa ulaşabiliyorum.” **Öğretmen-6**: “E-devleti kullanmaya başlayalı çok olmadı. PTT’den bir şifre aldım artık tüm kamu işlerimi burdan yapıyorum. Takıldığım yerde çocuklarımdan yardım istiyorum.” **Öğretmen Adayı-4**: “E-devleti ilk kullanma nedenim soy ağacıma bakmak içindi ama o günden beri düzenli kullanıyorum. Öğrenci belgesine bile okula gitmeden ulaşabiliyorum.” **Öğretmen Adayı-2**: “E-devlet üzerinden yalnızca sigorta girişlerimi kontrol etmek ve e-nabız bölümünden sağlığımla ilgili bilgilere detaylı bir şekilde ulaşabilmek için giriş yapıyorum, onun dışında çok fazla aktif değilim.”

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının görüşleri dikkate alınarak; öğretmenlerin e-devleti genellikle kamu işlerini yapmak için kullandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin yaşları arttıkça e-devlet kullanımı konusunda yeterli yeteneğe sahip olmadığı ve çevresinden yardım alarak kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının görüşleri ise genellikle öğrenci işleri ile ilgili bilgi ve belge almaya yönelik olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bireysel olarak kendi ihtiyaçları doğrultusunda yardım almadan kullanabildikleri sonucuna varılmıştır.

Bunun yanısıra; öğretmen ve öğretmen adayları, dijital platformlara karşı ilgi ve bilgilerini şu sözler ile dile getirmişlerdir;

Öğretmen-5 ; “Ben derslerimde akıllı tahta kullanıyorum. Fakat yaşı büyük olan öğretmenlerimizin akıllı tahta ve bilgisayarı derslerde kullanmak istemediklerini biliyorum. Kullanımı sırasında en küçük bir hataları ile çocuklar üzerindeki otoritelerini kaybedeceklerini düşünüyorlar.” **Öğretmen-7** : “İnterneti son 6 yıldır aktif kullanıyorum, daha önce kırsal bir alanda yaşıyordum. Bu yüzden geç tanıştım ama yine de interneti kullanımında çok kötü değilim.” Konu ile alakalı **Öğretmen Adayı-7**: “Ablam üniversite okuduğu için küçük yaşlardan beri evimizde bilgisayar var. Bu yüzden bilgisayar ve internet ile içiçe büyüdüm diyebilirim. İyi bir internet kullanıcısı olabilirim yaşlarıma göre ama aslında dijital medya engin bir

deniz ne kadar iyi olsanızda hep bir şeyler eksik.” **Öğretmen Adayı-2:** “İnternete erişimim her zaman var. Telefonumdan ve bilgisayarımdan özellikle. Bu durum beni cesaretlendiriyor. İstedğim zaman bilgiye anında ulaşabiliyorum. Bunun yanı sıra internet üzerinden alışveriş de yapıyorum. Birçok işimi internet üzerinden kolayca yapabiliyorum.” **Öğretmen Adayı-5:** “İnternetle küçük yaştan beri haşır neşir bir insanım ama staja gittiğimde akıllı tahtayı verimli bir şekilde kullanamadım bu durum beni demoralize etti. Lisans eğitimim boyunca akıllı tahta ile ilgili bir ders görmemenin eksikliğini yaşadım.” **Öğretmen Adayı-3:** “Ailemin kendi işleri için kullandıkları bilgisayarı ben oyun oynamak için küçük yaşlardan beri kullanmaktaydım. Bu beni çok geliştirdi. Benden iki yaş büyük ablam arkadaşlarıyla oynarken ben bilgisayar konusunda kendimi daha fazla geliştirme imkanı buldum.” **Öğretmen-3:** “Ben Anadolu’da büyüdüm, büyüklerimiz teknoloji ile alakalı işlerinin hepsini erkek işi olarak görürdü. Bu yüzden bilgisayar gibi teknolojik aletler konusunda kendimi çok geliştiremedim” gibi ifadelerinden de bu sonuca varılabilir.

Öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri dikkate alındığında internetin öğretmen ve öğretmen adayları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Özellikle küçük yaşta bilgisayara sahip olan kişilerin interneti daha verimli ve doğru bir şekilde kullanabildiği sonucuna varılmaktadır. Aynı zamanda dijital araçları kullanma konusunda daha fazla bilgiye sahip olan katılımcıların, bilgiye ulaşabilmelerinin daha kolay olduğu düşünülmektedir. Öğretmen adaylarının öğretmenlere göre dijital platformlara karşı ilgi ve bilgilerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak öğretmen adaylarının akıllı tahta kullanımı konusunda yetersiz kaldıkları gözlemlenmiştir. Öğretmen adayları; bu durumu lisans eğitimleri süresince akıllı tahta ile ilgili bir eğitim almadıklarından kaynaklandığını düşünmektedir. Öğretmenlerin ise yaşları artıça interneti ve akıllı tahta gibi dijital araçları derslerde kullanımlarının azaldığını kanısına öğretmen görüşleri doğrultusunda ulaşılabilir.

7.2. Çevrimiçi Ortamların Küresel ve Yerel Duyarlılığa İlişkin Nitel Bulgular

Öğretmen ve öğretmen adaylarının çevrimiçi ortamları kullanmaları, bilgi ve farkındalıklarını etkilemesi yönünden şu şekildedir;

Öğretmen-1: “İnternetin her zaman doğru bilgiye ulaştıracağını düşünmediğim için bilgilerime her zaman kütüphaneden temin etmeye çalışıyorum. Kitaplar, benim en güzel alışkanlığım!” **Öğretmen-3:** “Eskiden öğretmen olan annem, bir bilgiye sahip olabilmek için kütüphane kütüphane gezdiğini ama yine de bilgiye ulaşmanın zorluğunu çektiğini anlatırdı, şimdilerde ben internet sayesinde bir tık ile istediğim bilginin tüm alt başlıkları dahil olmak üzere ulaşabilmekteyim.” **Öğretmen-5:** “İnternette bir çok bilgi var bunun farkındayım ama bunun yanısıra yalan yanlış bilgiler var, ben bunun bilincinde bir internet kullanıcısı olarak, bilgiye en doğru ve birinci kaynaktan ulaşım, internetin hayatımı kolaylaştırdığını düşünüyorum.” **Öğretmen Adayı-1:** “İnterneti genellikle günlük olayları takip etmek için kullanıyorum. Örneğin, dünya üzerinde olan bir olayı, ülkemizi etkileyeceğini düşündüğüm herhangi bir konuyu Twitter veya haber sitelerinden rahatlıkla öğreniyorum.” **Öğretmen Adayı-3:** “Günümüzde internet bilgiye, habere ve gündeme erişimi hızlandırdığı için internet kullanımının farkındalığımı arttırdığını düşünürüm.”

Öğretmen ve öğretmen adaylarının söylemleri doğrultusunda; internet kullanımının farkındalıklarını arttırdıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmen ve öğretmen adayları, güncel olayları ve haberleri internette üzerinden kolay ve hızlı bir şekilde öğrenmelerinin, farkındalıklarını olumlu bir şekilde arttığını düşünmektedirler. Fakat bir öğretmen alışkanlıklarından vazgeçemediğini belirterek interneti kullanmayı tercih etmediğini ve bu yüzden farkındalığına etkisi olmadığını öne sürmüştür.

7.3. Çevrimiçi Ortamın Eleştirel Düşünmeye Etkisine İlişkin Nitel Bulgular

Kritik düşünme boyutunda öğretmen ve öğretmen adaylarının politik ve sosyal meselelerin çevrimiçi ortamlarda etkisini anlamak ve katılım durumlarını öğretmek adına sorular yönlendirilmiştir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının söylemleri şu şekildedir;

Öğretmen-8: “İnternet, politik ve sosyal düşüncelerimi paylaşabileceğim bir ortam değildir, bu yüzden yazılı olarak beyan edeceğim her şeyin benim sorumluluğumda olduğunu iyi biliyorum. İleride sorunlarla karşılaşmamak adına susmayı ve tarafsız kalmayı daha doğru buluyorum.” **Öğretmen-3:** “Adaletsiz ve haksız olduğunu düşündüğüm bir durum üzerine yorumlarımı sözlü olarak rahatça

dile getirebilirim fakat internet ortamında yayınlama taraftarı değilim çünkü internet ortamında yapılacak yorumların yanlış anlaşılacağından şüphe duyuyorum.”

Öğretmen Adayı-7: *İnternette yayınlanan siyasi veya sosyal bir olay karşısında yorum yaparsam, bunun benim başıma açabileceği sorunlar, büyük sonuçlar doğurabilir ve ben bunun farkındayım. Ayrıca internetteki farklı düşüncelerin beni etkilemesine izin vermiyorum.”*

Öğretmen Adayı-4: *“İnternet protestolarına katılma konusunda oldukça iyiyim, kendimi sözlü ve yazılı şekilde doğru anlatabildiğim sürece bunun bir sorun olacağını düşünmüyorum. Ayrıca etkili kullanıldığında insanlara etkileyeceğimi biliyorum. Ama yine de düşüncelerimi paylaşırken temkinli davranmaya çalışıyorum.”*

Öğretmenler ve öğretmen adayları internette olan bir olaya karşı eleştirel bir bakışaçısı ile yaklaştıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca yaptıkları bir paylaşımının etkisinin büyük olacağını ve diğer insanları etkileyebileceği gibi kendilerini de tehlikeli bir duruma düşürmemek adına paylaşım ve yorum yapma konusunda çekimser kaldıklarını dile getirmişlerdir.

7.4. Çevrimiçi Ortamda İletişim Aktivitelerine İlişkin Nitel Bulgular

Nitel veriler doğrultusunda, 8 öğretmenden 4’ü aktif olarak sosyal paylaşım sitelerini kullandıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin sosyal platformları kullanma sebepleri arasında; ders içi içeriğe katkı sağlamaları, kişisel verilerini paylaşmak istemeleri ve arkadaşlarının hayatlarını merak etmelerinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Konu ile alakalı olarak **Öğretmen-1:** *“Sosyal platformlarda hesaplarım var ama yorum ve paylaşım çok yapmıyorum. Tüm hayatımı gözler önüne sermeyi tercih etmiyorum, genelde insanları takip ediyorum”* **Öğretmen-5:** *“Öğrencilerimin üretkenliklerini arttırabilmek amacıyla sosyal medya platformlarını verimli bir şekilde kullanıyorum. Ders içeriklerimin paylaşımını çeşitli sosyal medya platformlarından yapıyorum, aynı zamanda bir blog sahibiyim.”*

Diğer 4 öğretmen ise sosyal medya da aktif olmadıklarını ama gerektiğinde kullandıklarını dile getirmişlerdir. **Öğretmen-4:** *“Ders içi içerikleri desteklemek amacıyla bazen sosyal bilgiler ile alakalı sitelerden test ve içeriklere bakıyorum.”*

8 öğretmen adayından 6’sı sosyal paylaşım sitelerini aktif olarak kullandığını ve günde ortalama 3 saat bu sitelerde zaman geçirdiklerini söylemişlerdir. Öğretmen

adayları ayrıca; bu platformlar arayıcılığı ile arkadaşlarına yorum yaptıklarını, onların hayatları hakkında bilgi edindiklerini ve onlarla iletişime geçtiklerini de belirtmişlerdir. Konu ile ilgili **Öğretmen Adayı-6:** “Arkadaşlarım ile anlık olarak iletişime geçmeyi seviyorum sadece yüzyüze değil uzak yerlerde olsak dahi birbirimize ilgili fotoğrafları görebiliyor ve iletişimimizi koparmıyoruz.”

2 öğretmen adayı ise aktif olarak kullanılmalarına rağmen sosyal paylaşım platformlarını kullandıklarını dile getirmişlerdir. **Öğretmen Adayı-3:** “Sosyal medyayı çok aktif kullanmıyorum, arkadaşlarımın neler yaptığını merak ediyorum bu yüzden boş vaktim olduğunda sadece bakıyorum.”

Dikkat çeken bir başka konu ise öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun; sosyal medya üzerinden çevreleriyle iletişimde olduklarını fakat bu durumu yüzyüze görüşmeye tercih etmediklerini dile getirmişlerdir. Konu ile ilgili **Öğretmen-4:** “Yüzyüze iletişimi her zaman daha çok severim. Mimikler benim için önemli. Sevdiğim insanlarla haberleşmek için tabiki internet ortamını kullanıyorum ama yüzyüze sohbet etmeyi severim. İnternetin o kısmını sadece sevmiyorum diyebilirim.”. Konu ile alakalı **Öğretmen Adayı-5** ise: “Ailem şehir dışında yaşıyor ve onlarla iletişimimi mecburen dijital ortamda sürdürüyorum. İstedğim zaman onları görüp iletişim kurabiliyorum ama tabiki yüzyüzenin yerini tutmuyor” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir

7.5. Çevrimiçi Ortamda Siyasi ve Politik Aktivitelere İlişkin Nitel Bulgular

Öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin genel olarak çevrimiçi ortamlarda siyasi paylaşımlar yapmaktan çekindikleri ve politik olaylarla ilgili yorum yapmamayı tercih ettikleri görüşmeler sonucunda gözlemlenmiştir.

8 öğretmenden 7’si kendi siyasi görüşlerini beyan etme konusunda çekimser kaldıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin çevrimiçi ortamda siyasi fikirlerini beyan etmemelerinin bir nedeni de meslekleridir. Konu ile ilgili olarak **Öğretmen-6:** “Sosyal mecralarda genellikle sosyal konular hakkında paylaşım yapıyorum politik konularda paylaşım yapmamayı tercih ediyorum çünkü ben bir devlet memuruyum ve yapacağım paylaşımların bana olumsuz bir geri dönüşü olabilir bu yüzden sosyal medya üzerinden siyasi paylaşım yapmıyorum.” **Öğretmen-3:** “Ben bir öğretmenim ve mesleğim gereği tarafsız olmam gerekiyor. Sosyal medyadan öğrencilerim beni

takip ediyor, bu yüzden çevrimiçi ortamda paylaşım yapmayı tercih etmiyorum.”

Öğretmen-1: *“Siyasi bir görüşüm elbette var ama düşüncelerimi yüzeysel bir şekilde paylaşıyorum, internet üzerinden siyasi gruplara katılan arkadaşlarım var ama benim yapacağım iş değil”* şeklinde öğretmenler görüşlerini bildirmişlerdir.

8 öğretmen adayından 5’inin çevrimiçi ortamda politik aktivitelerini yansıtma konusunda çevre baskısı ve güvensizlik hissettikleri bu yüzden de paylaşım yapmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda **Öğretmen Adayı-7:** *“Sosyal medya üzerinden kendimi çok fazla ifade etmiyorum. Çevre baskısından ve güvensizlikten dolayı çekiniyorum. Fikrim görüşümü belli etmeyi tercih etmiyorum.”* **Öğretmen Adayı-8:** *“Ben apolitik bir ortamda büyüdüm. Sadece yakın çevrem benim siyasi görüşümü bilir. Takip ederim ancak yorum yapmam.”* şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen ve öğretmen adayları buldukları konum ve yaşam şartları gereği politik görüşlerini öne çıkarmak istememektedir. Belirtme konusunda çekimser davranmaktadırlar. Hepsi aynı fikirde olmamakla birlikte genel görüşleri politik ve siyasi konularda yorum yapmamayı, görüş bildirmemeyi, çevrimiçi ortamlardaki siyasi gruplara katılmamayı tercih etmekte oldukları yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

7.6. Dijital Vatandaşlığa İlişkin Genel Görüşler

Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ile ilgili genel görüşleri ise şu şekildedir;

Öğretmen-5: *Dijital vatandaşlık bize doğru bilgiyi hızlı ve aktif bir şekilde getirmesi dışında, yanlış ve yanıltıcı bilgileri de karşımıza çıkarabilmektedir. Dijital vatandaşlıkta asıl olan bu doğru ve yanlışlar denizinin içinde boğulmamaktadır. Bu yüzden bu denizde iyi yüzenler, boş bilginin içinde boğulmayıp doğru bilgiye ulaşabileceklerdir.”* **Öğretmen-2:** *“Dijital vatandaşlığın gelişmesinde sosyal medyanın çok büyük bir emeği olduğunu düşünüyorum. İnsanlar arası iletişimi güçlendiriyor fakat bilgilerin bu kadar kolay yayılması konusunda tehlikeli yönleri olduğunu da düşünmekteyim.”* **Öğretmen-8:** *“Bilinçli dijital vatandaşlar toplumun gelişmesine katkı sağlar, fakat bilinçsiz dijital vatandaşlar toplumu geriletir. Öğrencilerim dijital vatandaş değiller evet tüm gün internetle iç içeler ama ya oyun*

oyunuyorlar ya da sosyal medyada geziyorlar. Bu durum trajik bir gerçek.”

Öğretmen Adayı-2: “Dijital vatandaşlığın, en kısa zamanda kendi bilgilerime ulaşabileceğim bir yol olduğunu düşünüyorum. Örneğin; işe giriş için gerekli olan birkaç belgeyi tek bir sistem üzerinden kontro edip temin etmek saniyeler içinde gerçekleşiyor. Bunun yanında sağlığımla ilgili bildirmek istediğim konuları benim iznim dahilinde doktorum kendi sisteminde istediği şekilde görüntüleyebiliyor.”

Öğretmen Adayı-3: “İnternet insanlara ulaşmanın en kolay yollarından biri ve bir çok insan da interneti insanları manipüle etmek, dolandırmak veya bu tarz emellerinde kullanma gibi eylemde bulunabilmektedirler. Mesela, çiftlik bank buna bir örnektir. internet arayıcılığı ile tanıtılıp özellikle bilinçsiz insanlara maddi ve manevi olarak büyük zarara uğratmıştır. Bana göre en büyük dezavantajlarından biri bilinçsiz kullanımıdır. Dijital vatandaşlar eğer bilgisizlerse internet gibi bir ortamda çok çabuk kandırılabilirler.”

Öğretmen-6: “Ben günde ortalama 6 saat internet kullanıyorum. Dijital vatandaşlığın sadece e-devlet kullanımıyla sınırlı olduğunu düşünüyorum. Bu da benim sadece günde 10-15 dakikamı alıyor. Dijital vatandaşlığın tam olarak ne anlama geldiğini kavrayamadığım için bu alanda kendimi geliştirmek için de zaman ayırmıyorum”

Öğretmen Adayı-5: “İnterneti günde 5-6 saat kullanıyorum ama dijital vatandaşlık konusunda kendimi bilinçli görmüyorum. İnterneti genellikle müzik dinlemek, film izlemek veya oyun oynamak için kullanıyorum”

Öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda; dijital vatandaşlık konusunda yüzeysel bir bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Genel görüş avantajlarının daha fazla olduğu ve gündelik hayatları içerisinde dijital bir vatandaş olarak davrandıklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte dijital ortamın direkt olarak değil bireylerin bilinçsiz olmasından kaynaklı kötü sonuçlar doğurabileceği görüşündedirler.

8. SONUÇ VE TARTIŞMA

Dijital vatandaşlık kavramı bir kar topu gibi büyüyerek her geçen gün etkisini arttırmaktadır. Bu etkinin ulusal-uluslararası bilimsel çalışmalara ve projelere konu olduğu yapılan araştırmalar sonucunda görülebilir. Dijital vatandaşlık fikrini daha iyi anlayabilmek için üzerine daha fazla araştırma yapılması gerektiğine dikkat çeken araştırmalar da literatürde mevcuttur (Arif, 2016; Ortega-Gabriel, 2015).

Bu çalışma ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumunu 5 boyut altında incelemektedir. Bu boyutlar dijital beceriler, yerel/global farkındalık, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktivitelerdir. Çalışmanın nicel boyutunda Glassman, Choi ve Cristol (2017)'nin geliştirdiği ve Kara (2018)'in Türkçe'ye uyarladığı dijital vatandaşlık ölçeği kullanılmış olup araştırma kapsamında 1041 kişiye ulaşılmıştır. Örneklemeye bakıldığında katılımcıların internete bağlanmada ilk tercihlerinin akıllı telefon ve bilgisayar olduğu görülmüştür. Yapılan başka bir araştırmada da, katılımcıların cihaz kullanımında akıllı telefon ve bilgisayarın ön sıralarda yer almakta olduğunu sonucu ortaya çıkmıştır (Çetin, 2014). Çalışmanın nitel boyutunda ise; görüşme tekniği kullanılarak 8 öğretmen ve 8 öğretmen adayı olmak üzere toplamda 16 kişi ile görüşme yapılmıştır. Nicel ve nitel desenlerin sonucunda ortaya çıkan araştırma sonuçları şu şekildedir;

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Çalışmadaki araştırma soruları doğrultusunda; sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarına ve de birbirlerine göre durumlarına bakıldığında;

Dijital beceriler boyutunda; katılımcılar kendilerini dijital erişim ve dijital medyayı kullanabilme açısından oldukça yeterli gördükleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmadaki dijital beceri boyutunun yeterli düzeyde çıkması; katılımcıların yaş ortalamasının $\bar{X}=26.12$, standart sapmasının 7.56 olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. 2004-2018 yılında yapılan bilgi toplumu istatistiklerine göre; 2018 yılında girişimlerde bilgisayar kullanımının ve internet erişiminin %90'ların üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca hanelerde ise bilişim teknolojileri kullanımının her sene yüzde olarak daha da arttığı görülmektedir (TÜİK. 2019). Bu verinin de yapılan çalışmadaki dijital beceriler boyutundan çıkan sonuçları desteklediğini göstermektedir. Dijital beceri boyutunda öğretmen ve öğretmen adaylarının birbirlerine göre durumlarına bakıldığında öğretmenlerin ortalamasının $\bar{X}=1.48$ iken öğretmen adaylarının ortalaması $\bar{X}=1.54$ 'dür. Fakat istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelerde elde edilen nitel verilerle de; öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital medyayı kullanabilme konusunda kendilerini yetkin hissettikleri görülmüştür. Bakır (2016); öğretmen adayları ile yaptığı tez çalışmasında; katılımcıların dijital vatandaşlığın dijital erişim boyutunda kendilerini çok iyi gördükleri bulgusuna ulaşmıştır. Aslan (2016); yaptığı araştırmada da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının yüksek olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Kozikoğlu ve Altunova'nın (2018) yaptığı çalışmaya göre; öğretmen adaylarının bilgi, medya ve teknoloji kullanım becerilerine yönelik öz-yeterlilik algılarının yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Literatürdeki benzer çalışmaların bu çalışmadan çıkan sonuçla benzerlik taşıdığı söylenebilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarının görüşleri dikkate alındığında küçük yaşlardan beri teknolojik aletler ile iç içe olan kişilerin dijital teknolojileri daha bilinçli ve daha yetkin bir şekilde kullandıkları sonucuna varılmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmen adaylarının dijital medya kullanımı konusunda kendilerini bazı noktalarda yetersiz görmekteyiz. Bu noktalardan biri de akıllı tahta kullanımı iken bir diğer nokta ise internetin sınırlarının olmaması nedeniyle ne kadar iyi bir kullanıcı olsalar da kendilerini tamamiyle yetkin hissetmemeleridir. Bu bölümde nicel ve nitel verilerin birbirini desteklediği görülmüştür.

Yerel/Global farkındalık boyutunda ise sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adayları; dijital platformlarda edindikleri bilgilerin farkındalığı arttırdığı kanısındadırlar. Yerel/Global farkındalık boyutunda öğretmenlerin ortalaması $\bar{X}=1.69$ iken öğretmen adaylarının ortalaması $\bar{X}=1.77$ 'dir. Bu durumda şunu

göstermektedir; öğretmenler kendilerini, öğretmen adaylarının kendilerini yeterli görmeklerinden daha fazla yeterli görmektedir. Fakat aralarında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Yapılan görüşmelerde de genel olarak öğretmen ve öğretmen adayları internet kullanımının farkındalığa olumlu etkisi olduğunu dile getirmişlerdir. Bunu da internet üzerinden güncel olay ve haberleri kolaylıkla takip edebilmelerine bağlamışlardır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kritik düşünme boyutunda ise; çevrimiçi ortamlardaki sosyal olayların ve davranışların, bireyi nasıl etkilediği konusunda kararsızlığa yatkın davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin kritik düşünme boyut ortalaması $\bar{X} = 2.43$ iken öğretmen adaylarının ortalaması $\bar{X} = 2.50$ 'dir. Bu da şunu göstermektedir; öğretmen adayları, öğretmenlere göre kritik düşünme boyutunda kararsızlığa daha yatkındır. Fakat aralarında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Yapılan görüşmelerde de çekimser kalmalarının nedeni olarak; buldukları ortam açısından yaptıkları bir paylaşımının etkisinin küçük olmayacağı ve tehlikeli bir durum oluşmasından çekindikleri için yorum yapma ve fikir beyan etme konusunda temkinli davrandıklarını dile getirmişlerdir.

İşbirlikli internet aktiviteleri boyutunda da öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kararsızlık içerisinde oldukları nicel veriler doğrultusunda söylenebilir. Öğretmenlerin işbirlikli internet aktiviteleri boyut ortalaması $\bar{X} = 2.72$ iken öğretmen adaylarının ortalaması $\bar{X} = 2.62$ 'dir. Bu da öğretmen adaylarının, öğretmenlere göre daha çevrimiçi ortamlarda iletişime geçmek, düşünce ve duygularını online ortamlara yansıtmakta daha aktif olduğunu göstermektedir. Fakat aralarında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Yapılan görüşmelerde öğretmen adaylarının sosyal medyayı daha aktif olarak kullandığı görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çevrimiçi ortamlardan ziyade yüzyüze ortamlarda iletişim kurmayı tercih ettikleri görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Politik aktiviteler boyutunda da katılımcılar; sosyal ve politik konular karşısında online ortamlarda yorum yapma, fikir beyan etme, davranış sergileme konusunda kararsızlardır. Öğretmenlerin politik aktiviteler boyut ortalaması $\bar{X} = 3.12$ iken öğretmen adaylarının ortalaması $\bar{X} = 3.01$ 'dir. Bu durum öğretmen adaylarının

politik aktivitelerini çevrimiçi ortamlarda öğretmenlere göre daha aktif bir şekilde yaptığını göstermektedir. Fakat aralarında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Yapılan görüşmeler doğrultusunda ise; öğretmen ve öğretmen adaylarının politik görüşlerini konum ve yaşam şartları gereği öne çıkartma konusunda kararsızlık içerisinde oldukları ve genellikle paylaşmayı tercih etmedikleri görülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık alt boyutlarının tümünde birbirlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği gözlemlenmiştir. Bu durumun; ülkemizde dijital erişimin kolaylığı ve eğitimde yapılan dijitalleşme çalışmalarının artmasının etkisi olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca çalışmadaki katılımcı öğretmen ve öğretmen adaylarının yaş ortalamasının $\bar{X} = 26.12$ ve standart sapmasını 7.56 olması bu durumda etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sorularından sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarında cinsiyet değişkeninin bir önemi olup olmadığı incelenmiştir. Cinsiyete göre dijital vatandaşlık alt boyutlarına bakıldığında;

Dijital beceriler boyutunda anlamlı bir fark gözlemlenmediği sonucu; öğretmen adayları ile çalışılan araştırmada dijital vatandaşlık durumunun cinsiyete göre değişmediği bulgusu ile benzerlik taşımaktadır (Isman, Gungoren, 2013; Evin Gencil, 2013; Aslan, 2016; Çakmak, Aslan, 2018). Buna ek olarak dijital beceriler boyutunda erkek katılımcıların dijital beceriler boyut ortalamaları ($\bar{X} = 1.49$), kadın katılımcıların dijital beceriler boyut ortalamalarından ($\bar{X} = 1.53$) daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu ile “Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Yeterliklerine Yönelik Algıları” adlı çalışmada cinsiyet değişkenine göre dijital yeterliliğe bakıldığında erkeklerin ortalama puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bulgusu ile benzeşmektedir ayrıca bu çalışmada da cinsiyete göre anlamlı bir fark yoktur $p > .05$ (Evin Gencil, 2013). Nitel verilere bakıldığında ise katılımcılar arasında cinsiyete bağlı olarak bir fark olmadığı farkın genel olarak sosyal konum ve ilgi alanından kaynaklanmakta olduğu görülmüştür. Bu durumun nicel verileri desteklediği görülmektedir. Bunlara ek olarak Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2018 verilerine göre; erkeklerin bilgisayar kullanım oranı %68.6, internet kullanım oranı %80.4 iken kadınların bilgisayar kullanımı oranı %50.6, internet kullanım oranı %65.5'dir (TÜİK. 2019). Yapılan görüşmelerde de erkek öğretmen ve öğretmen

adaylarının dijital erişimlerinde ve dijital medya kullanımlarında daha yetkin oldukları görülmüştür. Konu ile ilgili erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının bilgisayarla küçük yaştan beri iç içe oldukları görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu durumun erkek öğretmen ve öğretmen adayları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu düşünülebilir. Kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının bu konu hakkındaki görüşleri ise; bilgisayar gibi çeşitli teknolojik aletlerin, çevreleri tarafından erkek işi olarak görülmesi nedeniyle kendilerini bu alanda geliştiremediklerini ifade etmişlerdir.

Yerel/global farkındalık, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlılık olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamlılık erkeklerin lehinedir. Başka bir ifade ile erkeklerin dijital vatandaşlık durumları yerel/global farkındalık, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutlarının kadınlardan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu Çukurbaşı ve İşman'ın (2014); öğretmen adayları ile çalıştığı araştırmanın bulgusu ve Kocadağ'ın (2012); "Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi" adlı yüksek lisans tez bulgusu ile benzerlik göstermektedir. İki çalışmada da dijital vatandaşlık durumunun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ve farklılığın erkeklerin lehine olduğu sonucuna vardıkları görülmektedir. Ayrıca Bakır (2016); çalışmasında erkek öğretmen adaylarının dijital iletişim-okuryazarlık, dijital erişim, dijital hak, dijital sağlık, dijital güvenlik ve dijital ticaret boyutlarında daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu, Tatlı (2018); çalışmasında cinsiyetin sadece dijital güvenlik alt boyutunda farklılaştığını ve bu farkın erkeklerin lehine olduğu sonucu ile de örtüşmektedir. Başka bir açıdan Vural'ın (2016); "Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi" adlı çalışmasında dijital vatandaşlığa yönelik genel ortalamalar ile doğru kullanım değişkenlerine bağlantılı ortalamaları bağlamında kadın üniversite öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu çalışması ile benzerlik taşımamaktadır. Bunlara ek olarak araştırmanın nitel boyutunda yapılan görüşmeler de nicel verileri destekler niteliktedir. Erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının kadın öğretmen ve öğretmen adaylarına göre çevrimiçi ortamlarda politik ve siyasi konularda daha aktif olduğu görüşmelerden tespit edilmiştir. Fakat kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının sosyal konularda daha ön plana çıktığı görülmüştür. Cinsiyete bağlı olan dijital vatandaşlık boyutlarındaki farklılığın

giderilmesi için de dijital ortamlara yönelik ön yargıların giderilmesi ve bu konu hakkında özgüven kazandırması önem teşkil eder. Ayrıca dijital olarak cinsiyet üzerinde eşitsizlikler böyle devam etse dahil internetin kullanımı arttıkça bu eşitsizliklerin giderileceği düşünülmektedir (Weiser, 2000). Öğretmen ve öğretmen adaylarının ayrı olarak cinsiyete göre dijital vatandaşlık alt boyutlarına bakıldığında ise; öğretmenlerin; dijital beceriler, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark gözlemlenmezken, yerel/global farkındalık boyutunda anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu fark erkeklerin lehinedir. Öğretmen adaylarının ise; dijital beceriler ve yerel/global farkındalık boyutlarında anlamlı bir fark gözlemlenmezken; kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu fark 3 boyutta da erkeklerin lehinedir.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasındaki bağa bakıldığında dijital beceriler, kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında anlamlı bir fark gözlemlenirken; yerel/global farkındalık boyutunda anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir. Diğer bir ifade ile günlük internet kullanma sürelerine bakılarak katılımcıların dijital vatandaşlık boyutları hakkında bilgi sahibi olunabilir. Günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur. Bu da internet kullanım süresi arttıkça dijital vatandaşlık boyutlarının azaldığı göstermektedir. Görüşmeler sonucunda da öğretmen ve öğretmen adaylarının internette genellikle sosyal medyada vakit harcadıkları ama kendilerini dijital vatandaşlık alanında geliştirmeye vakit harcamadıkları görülmüştür. İnterneti genellikle müzik dinlemek, film izlemek, oyun oynamak için kullandıkları ortaya çıkmıştır. Nitel ve nicel sonuçlar doğrultusunda internet kullanım süresi arttıkça interneti verimli kullanma durumlarının azalmakta olduğu düşünülebilir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının ayrı olarak günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise;

Öğretmenlerin günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık alt boyutları arasındaki bağa bakıldığında; dijital beceriler, yerel/global farkındalık boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kritik düşünme, işbirlikli internet aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında ise anlamlı negatif bir korelasyon bulunmuştur. Bu da günlük internet kullanım süreleri arttıkça kritik düşünme, işbirlikli internet

aktiviteleri ve politik aktiviteler boyutlarında azalmakta olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı ve dijital vatandaşlık boyutları arasındaki korelasyon analizine bakıldığında; yerel/global farkındalık ve politik aktiviteler boyutlarında anlamlı bir gözlemlenmemiştir. Bu sonuç; öğretmen adayları ile yapılan çalışmada, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık puanlarının, öğretmen adaylarının günlük ortalama internet kullanım süresi değişkenine göre aralarında anlamlı bir fark olmadığı bulgusu ile benzerlik taşımaktadır (Dere, Yavuzay, 2019). Dijital beceriler, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutlarında ise negatif yönlü anlamlı bir korelasyon bulunmuştur. Bu da günlük internet kullanım süresi arttıkça dijital beceriler, kritik düşünme ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutu azalmaktadır. Çakmak ve Aslan (2018); sosyal bilgiler öğretmen adayları ile çalıştığı araştırmasında dijital vatandaşlığa dair tutumlarının internette kalma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. İnternette kalma süresinin artması ile dijital vatandaşlık durumu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Sakallı ve Çiftçi (2016); “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adnan Menderes Üniversitesi Örneği” adlı çalışmasında internette 5 saatten daha fazla zaman geçiren kişilerin daha az süre harcayanlara göre daha fazla dijital vatandaş oldukları sonucuna varmıştır. Isman ve Gungoren (2013)’e göre; öğrencilerin günlük internet kullanım süresi ile dijital vatandaşlık boyutu arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır $p=.017$. Ayrıca 3-6 saat günlük internet kullananların, günlük 0-1 saat internet kullananlara göre daha dijital vatandaş olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatürdeki araştırmalardan elde edilen bulgulardan farklı çıkan sonuçların örneklem ve güncellik gibi etkilerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda katılımcıların dijital vatandaşlık boyutlarının internet kullanım süresinin yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi incelendiğinde ise; yerel/global farkındalık ve işbirlikli internet aktiviteleri boyutlarının internet kullanım süresi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Dijital beceriler, kritik düşünme ve politik aktiviteler boyutları ise önemli bir etkiye sahip değildir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutlarının internet kullanım süresinin yordanmasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi ayrı ayrı incelendiğinde ise;

Öğretmenlerin; yerel/global farkındalık ve kritik düşünme boyutlarının internet kullanım süresini anlamlı biçimde yordadığı gözlemlenmiştir. Bu da yerel/global farkındalık ve kritik düşünme boyutlarına bakılarak internet kullanım sürelerini tahmin edilebileceği anlamına gelmektedir. Fakat diğer boyutlara bakılarak internet kullanım sürelerini tahmin edilebilmesi mümkün değildir.

Öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktiviteleri boyutunun internet kullanım süresini anlamlı biçimde yordadığı gözlemlenmiştir. Başka bir ifadeyle, öğretmen adaylarının işbirlikli internet aktivite boyutuna bakılarak, internet kullanım sürelerini tahmin etmek mümkündür. Fakat diğer boyutlara bakılarak internet kullanım sürelerini tahmin edilebilmesi mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- 2023vizyonu.meb.gov.tr [18.05.2019]. 2023 Eğitim Vizyonu.
http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- Akkuş, Dilan Eser. 2017. Türkiye'deki Azınlıkların Dijital Vatandaşlık Pratikleri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alberta. 2012. Digital Citizenship Policy Development Guide.
<https://education.alberta.ca/media/3227621/digital-citizenship-policy-development-guide.pdf> [02.03.2019].
- Altın, Hüseyin Melih, Filiz Kalelioğlu. 2015. Fatih Projesi ile İlgili Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri. **Başkent University Journal of Education**. c. 2. s. 1: 89-105.
- Ardıç, Ebru, Adnan Altun. 2017. Dijital Çağın Öğreneni. **Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi**. s.1. 12-30.
- areyouadigitalcitizen.weebly.com [02.03.2019]. Introduction to Digital Etiquette.
<http://areyouadigitalcitizen.weebly.com/digital-etiquette.html>
- Arısoy, Özden. 2009. İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**. c.1. s. 1: 55-67.
- Arif, Rauf. 2016. Internet as a Hope or A Hoax for Emerging Democracies: Revisiting the Concept of Citizenship in the Digital Age. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**. s. 236: 4-8.
- Ask a Tech Teacher. 2013. **K-8 Digital Citizenship Curriculum**. 1 bs. United States of Amerika: Structured Learning.
- Aslan, Alper. 2016. The Changes in Safer Internet Use of Children in Turkey between the years of 2010-2015 and Impacts of Related Implementations. Doctoral Dissertation. Atatürk University Institute of Educational Sciences.

http://eukidsonline.metu.edu.tr/file/EUKO_Turkey2015_SummaryReport.pdf
[20.03.2019]

Aslan, Süleyman. 2016. İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Fırat Dicle. Siirt. Adıyaman Üniversiteleri Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydemir, Murat. 2019. Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Açısından İncelenmesi. **International Journal of Contemporary Educational Studies.** c. 4. s. 2: 15-38.

Aydın, Atakan. 2015. Dijital Vatandaşlık. **Türk Kütüphaneciliği.** c. 29. s. 1: 142-146.

Aygün, Merve. Genç Osman İlhan. 2018. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Blokzinciri Üzerine Görüşleri. **OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.** c. 9. s. 16: 908-932.

Bakır, Eda. 2016. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Seviyelerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Barkuş, Fatma, Mustafa Koç. 2019. Dijital Mahremiyet Kavramı ve İlgili Çalışmalar Üzerine Bir Derleme. **Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi.** c. 3. s. 1: 35-44.

Başarmak, Uğur, Hamza Yakar, Erhan Güneş, Zafer Kuş. 2019. Analysis of Digital Citizenship Subject Contents of Secondary Education Curricula. **Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI).** c. 10. s. 1: 26-51.

Başkale, Hatice. 2016. Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi.** c.9 s.1: 23-28.

Başlar, Gülşah. 2013. Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm. **XV. Akademik Bilişim Konferansı, 23-25 Ocak 2013.** Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

- Bayer, İrem. 2018. Çocuklar İçin Dijital Gelecek: DQ World Türkçeleşiyor. <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2018/04/09/cocuklar-icin-dijital-gelecek-dqworld/> [21.03.2019].
- Bennett, W. Lance. 2008. **Changing Citizenship in the Digital Age. Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth.** Edited by W. Lance Bennett. The John D. and Catherine T. MacArthur. Foundation Series on Digital Media and Learning. Cambridge, MA: The MIT Press, 1–24.
- [betterinternetforkids.eu](https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/research/detail?articleId=1312998) [21.03.2019]. Global Kids Online Project Launched. <https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/research/detail?articleId=1312998>
- Bojanić, Ivana Barković. Marina Budimir. 2011. Globalization and Information-Communication Technology Development Impact on the New World Order. **Contemporary Legal and Economic Issues.** s. 3: 201-210.
- [btk.gov.tr](https://www.btk.gov.tr) [22.04.2019]. “İnternet Olmaya Var mısınız?” <https://www.btk.gov.tr/haberler/internet-olmaya-var-misin>
- Büyüköztürk, Şener. 2013. **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı.** 18. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Cantürk, Gökhan. 2016. Okul Yöneticilerinin Teknolojik Liderlik Davranışları Ve Bilişim Teknolojilerinin Yönetim Süreçlerinde Kullanımı Arasındaki İlişki. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Choi, MoonSun, Michael Glassman, Dean Cristol. 2017. What It Means to be a Citizen in the İnternet Age: Development of a Reliable and Valid Digital Citizenship Scale. **Computers & Education.** s. 107: 100-112.
- Choi, MoonSun. 2016. A Concept Analysis of Digital Citizenship For Democratic Citizenship Education İn The İnternet Age. **Theory & Research in Social Education.** c. 44 s. 4: 565-607.
- [codeweek.eu](https://codeweek.eu/about/) [03.05.2019]. About. <https://codeweek.eu/about/>
- Common Sense Media. 2011. Digital Literacy and Citizenship in the 21st Century Educating. Empowering. and Protecting America’s Kids A Common Sense Media White Paper.

<https://www.commonsemmedia.org/sites/default/files/uploads/pdfs/DigitalLiteracyandCitizenshipWhitePaper-Mar2011.pdf> [22.05.2019].

commonsense.org [15.03.2019]. Digital Citizenship.
www.commonsemmedia.org/education/digital-citizenship

Creswell, John W. 2017. **Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş**. çev. Mustafa Sözbilir. 1. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, John W., Vicki L. Plano Clark. 2014. **Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi**. çev. Yüksel Dede, Selçuk Beşir Demir. 2. Baskıdan Çeviri. Ankara: Anı Yayıncılık

Curran, Marialice B. F. X., Mike Ribble. 2017. P-20 Model of Digital Citizenship. **New Directions for Student Leadership**. c.2017 s. 153:35-46

Çakmak, Zafer, Süleyman Aslan. 2018. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. c. 8. s. 1: 72-99.

Çekmez, Erdem, Cemalettin Yıldız, Suphi Önder Bütüner. 2012. Phenomenographic Research Method. **Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)**. c.6, s. 2, 77-102.

Çetin, Hakan. 2014. Kişisel Veri Güvenliği ve Kullanıcıların Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**. c.29: 86-105.

Çoban, Okan, İbrahim Akşit. 2018. 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Öğrenme Alanı, Kazanım, Kavram, Değer ve Beceri Boyutları Açısından Karşılaştırılması. **Journal of History Culture and Art Research**. c. 7 s.1: 479-505.

Çubukçu, Ahmet. Şahin Bayzan. 2013. Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. **Middle Eastern & African Journal of Educational Research**. s. 5: 148-174.

Çukurbaşı, Barış, Aytekin İşman. 2014. Öğretmen Adaylarının Dijital Yerli Özelliklerinin İncelenmesi (Bartın Üniversitesi Örneği). **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 3. s. 1: 28-54.

Demirer, Veysel, Cemal Hakan Dikmen. 2018. Öğretmenlerin FATİH Projesine Yönelik Görüşlerinin Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi Bağlamında İncelenmesi. **İlköğretim Online**. c. 17. s.1: 26-46.

Demirkaya. Öznur. 2018. Digital Citizenship and Redefining Political Participation in Turkey: The Case of Change.org. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dere, İlker, Muhammet Yavuzay. 2019. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi. **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c.8 s.3: 2400-2414.

digitalcitizenship.net [16.03.2019]. Welcome to the Digital Citizenship Website. <http://www.digitalcitizenship.net>

digitalhawks.weebly.com [18.03.2019]. Digital Law. <http://digitalhawks.weebly.com/digital-law.html>

DQ Global Standards Report. [22.04.2019]. Common Framework for Digital Literacy. Skills and Readiness. <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>

dqinstitute.org [22.04.2019]. About Us. https://www.dqinstitute.org/about-us/#who_we_are

dqworld.net [23.03.2019]. DQ World Nedir? www.dqworld.net/lang:tr#!/landing

eba.gov.tr [17.03.2019]. Bilinçli İnternet Hareketi. <http://www.eba.gov.tr/video/izle/3520699587a67ccde43feb5b1ed742b021b79f2b04004>

eba.gov.tr [22.05.2019]. Eğitim Bilişim Ağı (EBA). <https://www.eba.gov.tr/hakkimizda>

ec.europa.eu [02.05.2019]. 2017 Call for Proposals for Pilot Project on Media Literacy for All. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2017-call-proposals-pilot-project-media-literacy-all>

ec.europa.eu [02.05.2019]. Rights. Equality and Citizenship Programme 2014-2020. http://ec.europa.eu/justice/grants1/programmes-2014-2020/rec/index_en.htm

Ekiz, Durmuş. 2009. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 2. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Elçi, Abdullah Cemil, Mediha Sarı. 2016. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 25. s. 3: 87-102.
- Elçi, Abdullah Cemil. 2015. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- El-Zahrani, Abdulrahman. 2015. Toward Digital Citizenship: Examining Factors Affecting Participation and Involvement in the Internet Society among Higher Education Students. **International Education Studies**. c.8 s.2: 203-217.
- [esafetylevel.eu](https://www.esafetylevel.eu/about) [04.05.2019]. About. <https://www.esafetylevel.eu/about>
- eTwinning. 2016. Growing Digital Citizens. Developing Active Citizenship Through eTwinning. https://www.etwinning.net/eun-files/book2016/eTwinningBook_2016.pdf [02.05.2019].
- eukidsonline.metu.edu.tr [30.04.2019]. Basın Duyurusu ve Raporlar. <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>
- [facebook.com](https://www.facebook.com/note.php?note_id=244656792221777) [05.05.2019]. Facebook's Digital Citizenship Research Grants. https://www.facebook.com/note.php?note_id=244656792221777
- fatihprojesi.meb.gov.tr [18.03.2019]. FATİH PROJESİ Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi. <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/index.html#about>
- [fcl.eun.org](http://fcl.eun.org/sml4change) [02.05.2019]. Social Media Literacy for Change (sml4change) About. <http://fcl.eun.org/sml4change>
- Fırat, Mehmet. Işıl Kabakçı Yurdakul, Ali Ersoy. 2014. Bir Eğitim Teknolojisi Araştırmasına Dayalı Olarak Karma Yöntem Araştırması Deneyimi. **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-ENAD**. c.2 s.1:65-86.
- Frau-Meigs, Divina, Brian O'Neill, Alessandro Soriani, Vitor Tome. 2017. **Digital Citizenship Education: Volume 1: Overview and New Perspectives**. Strazburg: Council of Europe.

- g.co/BeInternetAwesome [22.04.2019]. Hakkında.
https://beinternetawesome.withgoogle.com/tr_all
- Gencil Evin, İlke. 2013. Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Yeterliklerine Yönelik Algıları. **Eğitim ve Bilim**. c.28 s.170:237-252.
- [gig.org.tr](http://www.gig.org.tr) [12.04.2019]. Güvenli İnternet Günü. <http://www.gig.org.tr/hakkinda.php>
- globalkidsonline.net [20.03.2019]. EU Kids Online. <http://globalkidsonline.net/eu-kids-online/>
- globalkidsonline.net [20.03.2019]. About the project.
<http://globalkidsonline.net/about/>
- Google, iKeepSafe. (2017). İnternet Olmaya Var Mısın? Dijital Vatandaşlık ve Güvenlik Ders Programı.
file:///C:/Users/Fikret%20Aygün/Downloads/Google_I%CC%87nternetOlmayaVarM%C4%B1s%C4%B1n__DigitalCitizenshipSafety_Curriculum_.pdf
[22.04.2019].
- Gorman, G. E. 2015. What's Missing in the Digital World? Access. Digital Literacy and Digital Citizenship. **Online Information Review**. c. 39. s. 2.
<https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/OIR-02-2015-0053>
[22.06.2019]
- Gökbulut, Bayram. 2016. Bilişim Teknolojileri Rehber Öğretmenlerinin Teknoloji Koçluk Düzeylerinin Belirlenmesi. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Görgülü, Deniz. 2013. Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Okul Yöneticilerinin Teknolojik Liderlik Yeterlilikleri Açısından İncelenmesi (Konya İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Görmez, Erhan. 2016. Öğretmen Adaylarının "Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları" Hakkındaki Görüşleri (Bir Durum Çalışması). **Turkish Studies**. c. 11. s. 21: 125-144.
- Görmez, Erhan. 2017a. İlkokul Sosyal Bilgiler Programının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Açısından Yeterliliği. **The Journal of Academic Social Science Studies**. s. 60: 1-15.

- Görmez, Erhan. 2017b. Öğretmenlerin "Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları" Hakkındaki Düzeyleri (Van İli Örneği). **Akademik Bakış Dergisi**. s. 60: 52-74.
- Greenhow, Christine. 2010. A New Concept of Citizenship for the Digital Age. **Learning & Leading with Technology**. c. 37. s. 6: 24-25.
- Griffiths, Mark. 1996. Internet Addiction: An Issue for Clinical Psychology?. **Clinical Psychology Forum 9, November**.
- Güneş, Aysun. 2017. 21. Yüzyıl Vatandaşlığının Geliştirilmesinde Açık ve Uzaktan Öğrenme: Bir Metafor Analizi Araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, Aysar. 2015. Liselerde Görev Yapan Yöneticilerin Teknoloji Liderliği Yeterlik Algularının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hamutoğlu, Nazire Burçin, Yeliz Ünal. 2015. Digital Citizenship in Turkey and in the World: Educational Applications and Technology. **The Online Journal of Quality in Higher Education**. c.2. s. 3: 39-43.
- Hintz, Arne. Lina Dencik, Karin Wahl-Jorgensen. 2017. Digital Citizenship and Surveillance Society. **International Journal of Communication**. s. 11: 731–739.
- Hobbs, Renee. 2010. **Digital and Media Literacy: A Plan of Action**. Washington. D.C. : The Aspen Institute One Dupont Circle.
- Hollandsworth, Randy, Judy Donovan, Mary Welch. 2017. Digital Citizenship: You Can't Go Home Again. **TechTrends** c.61. s.6 524-530.
- Isman, Aytekin, Ozlem Canan Gungoren. 2014. Digital Citizenship. **TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology**. c. 13 s. 1:73-77.
- Isman, Aytekin,. Ozlem Canan Gungoren. 2013. Being digital citizen. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**. s. 106: 551-556.
- ISTE [12.03.2019]. ISTE Standards For Students. <https://www.iste.org/standards/for-students>

Işıklı, Şevki. 2015. Digital Citizenship: an Actual Contribution to Theory of Participatory Democracy. **AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology**. c. 6. s. 18: 21-38.

[izmiruniversiteleri.com](http://www.izmiruniversiteleri.com) [26.05.2019]. Dijital Vatandaşlık: Bağımlı ve Zorba Olma. İnterneti Bilinçli ve Güvenli Kullan. <http://www.izmiruniversiteleri.com/etkinlik/dijital-vatandaslik-bagimli-ve-zorba-olma-interneti-bilincli-ve-guvenli-kullan/>

James. Carrie, Emily Weinstein, Kelly Mendoza. 2019. **Teaching Digital Citizens in Today's World: Research and Insights Behind the Common Sense K–12 Digital Citizenship Curriculum**. San Francisco. CA: Common Sense Media. https://d1e2bohyu2u2w9.cloudfront.net/education/sites/default/files/tl_r_component/common_sense_education_digital_citizenship_research_backgrounder.pdf [19.03.2019].

Kara, Nuri. 2018. Understanding University Students' Thoughts and Practices About Digital Citizenship: A Mixed Methods Study. **Educational Technology & Society**. c. 21. s. 1: 172–185.

Karabulut, Burak. 2015. Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler. **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 21: 11-23.

Karaduman, Hıdır, Cemil Öztürk. 2014. The Effects of Activities for Digital Citizenship on Students' Attitudes Toward Digital Citizenship and Their Reflections on Students' Understanding about Digital Citizenship. **Journal of Social Studies Education Research**. c.5. s.1: 38-78.

Karaduman, Hıdır. 2011. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Tutumlarına Etkisi ve Öğrenme Öğretme Sürecine Yansımaları. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karaduman, Hıdır. 2017. Social Studies Teacher Candidates' Opinions about Digital Citizenship and its Place in Social Studies Teacher Training Program: A Comparison between the USA and Turkey* **TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology**. c. 16 s. 2: 93-106.

- Karaman, M. Kemal. 2010. Öğretmen Adaylarının TV ve İnternet Teknolojilerini Kullanma Amaç ve Beklentilerinin Medya Okuryazarlığı Bağlamında Değerlendirilmesi. **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 3. s. 2: 51-62
- Karasar, Niyazi. 2017. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 32. bs. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karsenti, Thierry. 2019. Acting as Ethical and Responsible Digital Citizens: The teacher's Key Role. **Formation et Profession**. c. 27 s. 1: 112-116.
- Kaya, Aytaç, Berna Kaya. 2014. Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Algısı. **International Journal of Human Sciences**. c. 11. s. 2: 346-361.
- kesfetprojesi.org [20.03.2019]. Hakkımızda. <http://kesfetprojesi.org/hakkimizda>
- Kocadağ, Tuğba. 2012. Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kozikoğlu, İshak, Nebi Altunova. (2018). Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerilerine İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerini Yordama Gücü. **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**. c. 8 s. 3: 522-531.
- Krištof, Tomislav, Zlatan Morić, Luka Maras, 2018. Human Digital Index. **International Journal of Digital Technology & Economy**. c. 3 s. 2: 95-122.
- Kuş, Zafer, Erhan Güneş, Uğur Başarmak, Hamza Yakar. 2017. Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Journal of Computer and Education Research**. c. 5 s. 10: 298-316.
- Laudon, Kenneth C., Carol Guercio Traver. 2014. **E-Commerce: Business, Technology, Society**. Pearson Education Limited.
- Leech, Nancy L., Anthony J. Onwuegbuzie. 2007. A Typology Of Mixed Methods Research Designs. **Qual Quant**. s. 43: 265–275.

- lse.ac.uk [20.03.2019]. About the Project. <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/about>
- lse.ac.uk [20.03.2019]. Reports and Findings. <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/reports-and-findings>
- Marshall, Thomas Humphrey. 1950. **Citizenship and Social Class and Other Essays**. Cambridge at the University Press. http://www.jura.uni-bielefeld.de/lehrstuehle/davy/wustldata/1950_Marshall_Citizenship_and_Social_Class_OCR.pdf [14.03.2019].
- MEB. 2018. **Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 4. 5. 6. ve 7. Sınıflar)**. MEB: Ankara.
- meb.gov.tr [18.03.2019]. FATİH Projesi ile 9 Bin 52 Okul Daha İnternete Kavuşacak. <http://www.meb.gov.tr/fatih-projesi-ile-9-bin-52-okul-daha-internete-kavusacak/haber/8168/tr>
- Mesleki Yeterlilik Kurumu. 2015. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ. Tebliğ No: 2015/1. **Resmi Gazete**, 29581, 2 Şubat 2016.
- Mısırlı, Zeynel Abidin. 2015. Ortaokul Öğrencilerinin Eğitim Teknolojisi Standartlarına İlişkin Yeterliliklerinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Mossberger, Karen, Caroline J. Tolbert, Ramona S. McNeal. 2007. **Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation**. London. England: MIT Press
- Nordin, Mohamad Sahari, Tunku Badariah Tunku Ahmad, Ainol Madziah Zubairi, Nik Ahmad Hisham Ismail, Abdul Hamid Abdul Rahman, Fuad A. A. Trayek, Mohd Burhan Ibrahim. 2016. Psychometric properties of a digital citizenship questionnaire. **International Education Studies**. c. 9 s.3: 71-80.
- O'Brien, Terry. 2010. Creating Better Digital Citizens. **The Australian Educational Leader Official Journal of the Australian Council for Educational Leaders**. c. 32 s.2
- Ohler, Jason. 2010. **Digital Community: Digital Citizen**. Thousand Oaks. CA: Corwin

- Ohler, Jason. 2011. Digital Citizenship Means Character Education for the Digital Age. **Kappa Delta Pi Record**. 47:sup1, 25-27
- Onwuegbuzie, Anthony J., Nancy L. Leech. 2005. On Becoming a Pragmatic Researcher: The Importance of Combining Quantitative and Qualitative Research Methodologies. **International Journal of Social Research Methodology**. c. 8 s. 5: 375-387.
- Orhon, Nezih. 2019. Medya Okuryazarlığı açısından Dijital Vatandaşlık Tartışmaları. **Medya Okuryazarlığı Üzerine...** ed. Nilüfer Sezer, Nuray Yılmaz Sert. 1. bs. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ortega-Gabriel, Walter. 2015. Digital Citizenship. Between the Novelty of the Phenomenon and the Limitations of the Concept. **Economía, Sociedad y Territorio**. c. XV. s. 49: 835-844.
- Önür, Zehra. 2018. Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri ile Eğitim Teknolojisi Yeterlikleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özer, Ümit, Ebru Albayrak Özer. 2017. Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Eğitimi İhtiyaçları. **CPESS (International Congress on Politic. Economic and Social Studies)**. 9-11 November. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Öztürk, Cemil, Zafer İbrahimoğlu, Gülten Yıldırım. 2019. **Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında 21.Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi**. 1. bs. Ankara:Pegem Akademi.
- Öztürk, Mustafa. 2015. Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pamuk, Sönmez, Recep Çakır, Mustafa Ergun, H. Bayram Yılmaz, Cemalettin Ayas. 2013. Öğretmen ve Öğrenci Bakış Açısıyla Tablet PC ve Etkileşimli Tahta Kullanımı: FATİH Projesi Değerlendirmesi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**. c. 13 s. 3: 1799-1822.
- Patton, Michael Quinn. 2014. **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri..** çev. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir. 1. bs. Ankara: Pegem Akademi.

- Pedró, Francesc. 2006. The new millennium learners: Challenging our views on ICT and learning. OECD-The Centre for Educational Research and Innovation (CERI) <http://www.oecd.org/education/ceri/38358359.pdf> [19.03.2019].
- Pescetta, Marxan. 2011. Teaching Digital Citizenship in a Global Academy. Doctoral Dissertation. From: <https://eric.ed.gov/?q=Teaching+Digital+Citizenship+in+a+Global+Academy> [14.03.2019].
- Prensky, Marc. 2001. Digital Natives Digital Immigrants. **On the Horizon**. c. 9. s. 5: 1-6.
- Reynolds, Louis, Ralph Scott. 2016. **Digital Citizens: Countering Extremism Online**. London: Demos.
- Ribble, Mike. 2011. **Digital Citizenship in Schools Second Edition**. ISTE. International Society for Technology in Education.
- Ribble, Mike. 2015. **Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know** 3.bs. International Society for Technology in Education.
- Ribble, Mike, Gerald D. Bailey, Tweed W. Ross. 2004. Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. **Learning & Leading with Technology**. c. 32. s. 1: 6-11.
- Richardson, Janice, Elizabeth Milovidov. 2017. **Digital Citizenship Education: Volume 2: Multi-Stakeholder Consultation Report** Strazburg: Council of Europe.
- Roberts, Gregory R. 2005. Technology and Learning Expectations of the Net Generation. **Educating the Net Generation**. ed. Diana G. Oblinger, James L. Oblinger. Co: EDUCAUSE. <https://www.educause.edu/ir/library/PDF/pub7101.PDF>
- Rogers-Whitehead, Carrie. 2019. **Digital Citizenship: Teaching Strategies and Practice from the Field**. United Kingdom: Rowman & Littlefield.
- saferinternetday.org [12.04.2019]. Safer Internet Day. <https://www.saferinternetday.org/web/sid/home>

- Sakallı, Hilal, Serdar Çiftçi. 2016. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adnan Menderes Üniversitesi Örneği. **Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama**. c. 6. s. 2: 100-119.
- Sakallı, Hilal. 2015. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sanabria Mesa, Ana Luisa, Olga Cepeda Romero. 2016. Education for Digital Competence in Schools: Digital Citizenship. **RELATEC-Revista Latinoamericana de Tecnología Educativa**. c. 15. s. 2: 95-112.
- Seferoğlu, Süleyman Sadi. 2004. Öğretmen Adaylarının Öğretmen Yeterlilikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. s. 26: 131-140.
- SELMA [02.05.2019]. Hacking Online Hate: Building an Evidence Base for Educators. www.hackinghate.eu.
- Sönmez, Veysel, Füsün G. Alacapınar. 2016. **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 4. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözen, Erol, Sibel Ada. 2018. 2005 VE 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (Sbdöp) Karşılaştırılması. **Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi**. c. 6 s.1: 53-71.
- Şen, Sedat. 2017. Çevrimiçi Ortamlarda Çocukların Cinsel İstismarı Sorunu ve Mücadeleci Kuruluşların Alması Gereken Tedbirler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü.
- Şimşek, Eylem, Ali Şimşek. 2013. New Literacies for Digital Citizenship. **Contemporary Educational Technology**. c. 4. s. 2: 126-137.
- Tatlı, Ali. 2018. Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Bilgi Okuryazarlığı ile İnternet ve Bilgisayar Kullanım Özyeterlilikleri Bağlamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Tekin, Hasan Hüseyin. 2006. Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, c.3 s.3 ss:101-116
- Tenkoğlu, Hasan. 2017. Fen Bilimleri Dersinde Teknoloji Entegrasyon Matrisi Modelinin Öğrencilerin Teknoloji Standartları, Yansıtıcı Düşünme Becerileri ve Akademik Başarılarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- The European Schoolnet. 2013. Social media in education and learning (SMILE): Challenges and opportunities for schools and teachers in a digital world. <http://www.eun.org/documents/411753/817341/SMILE+handbook/56153972-adb0-4325-b1c4-505575d0b8ad> [06.05.2019].
- Tunalı Butgel, Selen, Ömer Gözü, Göktuğ Özen. (2016). Nitel Ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması “Karma Araştırma Yöntemi”. **Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi**. c. 24 s. 2 : 106-112.
- Turan, Saim, Emine Karasu Avcı. 2018. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. **Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi**. c. 1. s. 1: 28-38.
- turkcell.com.tr [23.03.2019]. Dijital Zeka Projesi (DQ). <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz/dijital-zeka-projesi>
- TÜİK. 2019. Bilim, Teknoloji ve Bilgi Toplumu. Bilgi Toplumu İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. [29.05.2019].
- turkiye.gov.tr. [17.06.2019]. Sıkça Sorulan Sorular. <https://www.turkiye.gov.tr/bilgilendirme?konu=sikcaSorulanlar>
- Türkoğlu, Tanol. 2017. **Digito Ergo Sum: Dijitalim Öyleyse Varım**. 1. bs. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Türnüklü, Abbas. 2000. Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. s.24: 543-559.

- Uğurlu Baloğu, Nihal. 2015. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. ed. Mustafa Safran. 4. Bs. (244-262). Ankara: Pegem Akademi.
- UNICEF. 2017. The State Of The World's Children 2017. Children in a Digital World.
https://www.unicef.org/publications/files/SOWC_2017_ENG_WEB.pdf
[01.06.2019].
- unicef-irc.org [22.03.2019]. Global K1ds Online Research Partnership Is Launched; Research Synthesis On Child Internet Use Published. <https://www.unicef-irc.org/article/1482-global-kids-online-research-partnership-is-launched-research-synthesis-on-child-internet.html>
- Ünal, Dilsat Peker. 2017. Bir Öğretim Programındaki Dijital Vatandaşlık Öğeleri ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Öğelerine Sahip Olma Durumları. **Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi**. c. 5. s. 2: 180-195.
- Ünver, Mustafa, Cafer Canbay. 2010. Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik. **Elektrik Mühendisliği Dergisi**. s. 438: 94-103.
- Van Dijk, Jan, Kenneth Hacker. 2003. The Digital Divide as a Complex and Dynamic Phenomenon. **The Information Society**. c. 19. s. 4: 315-326.
- Vural, Seçil Som. 2016. Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Wang Xianhui, Wanli Xing. 2018. Exploring the Influence of Parental Involvement and Socioeconomic Status on Teen Digital Citizenship: A Path Modeling Approach. **Journal of Educational Technology & Society**. c. 21 s. 1: 186-199.
- Warschauer, Mark. 2003. Demystifying the Digital Divide. **Scientific American**. c. 289. s. 2: 42-47
- Weiser, Eric B. 2000. Gender Differences in Internet Use Patterns and Internet Application Preferences: A Two-Sample Comparison. **CyberPsychology & Behavior**. c. 3 s. 2:167-178.

World Trade Organization. General Council (1998. September). Work Programme
On Electronic Commerce.
https://www.wto.org/English/tratop_e/ecom_e/ecom_e.htm

Yapar, Naz Nil. [22.04.2019]. Google Türkiye ve BTK'dan Ortak Proje: "İnternet
Olmaya Var mısın?"
<https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2019/04/19/google-turkiye-ve-btkdan-ortak-proje-internet-olmaya-var-misin/>

Yıldırım, Ali, Şimşek Hasan. 2016. **Nitel Araştırma Yöntemleri**. 10. bs. Ankara:
Seçkin

Young, Kimberly S. 2004. Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and its
Consequences. **American Behavioral Scientist**. c. 48 s. 4: 402-415.

Zickuhr, Kathryn, Aaron Smith. 2012. Digital Differences. Pew Research Center's
Internet & American Life Project.
<http://www.pewinternet.org/2012/04/13/digital-differences/> [14.03.2019].

EKLER

Ek 1. Dijital Vatandaşlık Ölçeği

Bu anket yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak için kullanılacaktır. Araştırma sosyal bilgiler öğretmenlerinin/öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Ankete vereceğiniz samimi cevaplar, araştırmanın başarıya ulaşabilmesi için önemlidir. Ankette veri güvenliği ve mahremiyeti açısından adınız talep edilmeyecektir. Vereceğiniz cevaplar ve bilgileriniz akademik amaçlı olarak kullanılacaktır. Bunun dışında hiçbir kişi, kurum ve kuruluş ile paylaşılmayacaktır. Çalışmaya katılımınız için teşekkür ederiz.

Dr. Öğretim Üyesi Genç Osman İlhan

Yüksek Lisans Öğrencisi Merve Aygün

gosman@yildiz.edu.tr

merveaaygun@gmail.com

1. Cinsiyetiniz:

- Erkek
- Kadın

2. Yaşınız:

3. Günlük internet kullanım süreniz

- 0 – 2 saat
- 2 – 4 saat
- 4 – 6 saat
- 6 – 8 saat
- 8 – 10 saat
- 10 saat ve daha fazlası

4. İnterneti en çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz? (Birden fazla madde işaretleyebilirsiniz)

- Akademik araştırma ve çalışma
- İnternette gazete ve haber takibi
- Sosyal Medya
- E-devlet uygulamaları
- İnternette oyun oynamak

- Forum sitelerini takip etmek
- İnternet bankacılığı
- İnternette alışveriş yapmak
- Ders hazırlığı

**5. İnternete hangisi ya da hangileri üzerinden bağlanıyorsunuz?
(Birden fazla madde işaretleyebilirsiniz)**

- Akıllı telefon
- Tablet bilgisayar
- Laptop / Netbook
- Masaüstü bilgisayar

6. Aşağıdaki ifadeler hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

A. Politik aktiviteler	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. İnternet aracılığıyla okulumdaki ya da yaşadığım yerdeki politik toplantılara katılırım.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Yerel, ulusal veya uluslararası meselelerin çözümü için diğerleriyle internet üzerinden birlikte çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Sosyal, kültürel, politik veya ekonomik meseleler hakkında internet üzerinden imza kampanyaları düzenlerim.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Politik veya sosyal meseleler hakkında düzenli olarak internet üzerinden paylaşımlarda bulunurum.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Devlet yetkilileriyle benim için önemli olan bir mesele hakkında internet üzerinden bazen iletişime geçerim.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Politik ya da sosyal meselelere ilişkin baskın görüşlere ya da mevcut duruma karşı gelebilecek fikirlerimi internet üzerinden söylerim.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Sosyal, kültürel, politik veya	☐	☐	☐	☐	☐

ekonomik meselelere ilişkin kampanyalara internet üzerinden imza veririm.					
8. İnternet üzerinden bir politik parti ya da politik aday için gönüllü olarak çalışırım (desteklerim).	☐	☐	☐	☐	☐
9. İnternet üzerinde oluşturulmuş politik ya da sosyal gruplara üyeyim.	☐	☐	☐	☐	☐
B. Dijital Beceriler	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Bana gerekli olan bilgiyi İnternet üzerinden bulabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Benim için faydalı olabilecek uygulamaları internetten bulup. cihazıma indirebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Amaçlarım doğrultusunda akıllı telefon, tablet, laptop ve bilgisayar gibi dijital teknolojileri kullanabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Akıllı telefon, tablet, laptop ve bilgisayar gibi dijital teknolojileri kullanarak istediğim zaman internete bağlanabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
C. Yerel / Global Farkındalık	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. İnternet üzerinden politik ve sosyal meseleler hakkında daha fazla bilgi sahibi olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
2. İnternet üzerinden küresel meselelerin daha çok farkında olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
D. Kritik düşünme	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Adaletsiz ya da haksız olduğunu düşündüğüm bir durumu değiştirmek için internet üzerinden yaptığım katılım bence etkili bir yoldur.	☐	☐	☐	☐	☐

2. İnterneti kullandığımda spesifik bir konuya ilişkin inanışlarım hakkında yeniden düşünüyorum (sorguluyorum).	☐	☐	☐	☐	☐
3. İnternet üzerinden katılım. politik ya da sosyal meselelerle iç içe olmak açısından bence etkili bir yoldur.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Bence internet üzerinden katılım. yüz yüze görüşmeyi ve bir arada olmayı destekler ve geliştirir.	☐	☐	☐	☐	☐
5. İnternet bence gerçek hayattaki güç odaklarının ön yargılarını ve hakimiyetini yansıtıyor.	☐	☐	☐	☐	☐
6. İnternet üzerinden politik ve sosyal meselelerle gerçek hayatta olduğumdan daha fazla iç içeyim.	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnterneti protestolara veya toplumsal hareketlere katılmak için kullanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
E. İşbirlikli internet aktiviteleri	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Mümkün olursa, haber sitelerinde, bloglarda veya ziyaret ettiğim sosyal paylaşım sitelerinde diğer kişilerin (arkadaşların) iletilerine yorum yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
2. İnsanlarla internet üzerinden iletişim kurmaktan hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
3. İnsanlarla internet üzerinden işbirliği yapmaktan yüz yüze yapmaya göre daha fazla hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Duygularımı, düşüncelerimi ve fikirlerimi ifade etmek için internet üzerinden orjinal mesaj, ses, resim ve video paylaşırım.	☐	☐	☐	☐	☐

ÖZ GEÇMİŞ

Merve Aygün. 1994 İstanbul doğumluyum. Lise eğitimimi Hadımköy Örfi Çetinkaya Anadolu Lisesi ve Dr. Kemal Naci Ekşi Anadolu Lisesinde tamamladım. Lise öğretimim boyunca farklı projelerde yer aldım. Hadımköy Örfi Çetinkaya Anadolu Lisesi'nde; Avrupa Birliği Komisyonu'nun Hayatboyu Öğrenme Programı(Comenius) kapsamında farklı kültürleri tek bir kare altında toplamak üzere bir proje gerçekleştirdildi. Bu proje bünyesinde İtalya'ya ve Polonya'ya gittim ve projenin Türkiye ayağında rol aldım. 2010 İstanbul Kültür Başkenti sponsorluğu altında bir kitap çıkarıldı. "İki" bu kitapta bir kısa öyküm bulunmakla beraber yapım ekibi içerisinde yer aldım. Dr. Kemal Naci Ekşi Anadolu Lisesi'de eğitimime devam ederken; 2010 İstanbul Kültür Başkenti sponsorluğu altında "Sekizinci Tepe: Aşk" adında bir şiir kitabı çıkarıldı. Bu kitapta bir şiirim bulunmakla beraber yapım ekibi içerisinde yer aldım. 2012 yılında Medya Okuryazarlığı projesiyle Hollanda'ya gittim.

Üniversite hayatıma Yıldız Teknik Üniversite'si Sosyal Bilimler Öğretmenliği bölümü ile başladım. Bu sırada eğitimim yoğunlaşmadan B sınıfı ehliyet aldım. Hem sevdiğim bir işte çalışmak hem de maddi olarak ayaklarımın üzerinde durmak için 2012 yılında Türkiye Basketbol Federasyonu'n açmış olduğu hakem kursuna katıldım. Bir sene aday hakemlik yaptım. Ardından TBF'de masa görevlisi olarak görev almaya devam ettim. Bu süreç içerisinde alt yapı, lig maçları, avrupa şampiyonası ve euroleague gibi birçok organizasyonda yer aldım.

Lisans eğitimimde; 2209-A Üniversite Öğrencileri Yurt İçi Araştırma Projeleri Desteği ile "Zeka Oyunları Arayıcılığı ile İnternet ve Telefonun Zararlı Kullanımının Azaltılmasına Yönelik Saha Çalışması" adlı projemiz TÜBİTAK tarafında kabul edildi. Projenin uygulamasında da aktif rol aldım. Bir dönem Yıldız Teknik Üniversitesi Zeka & Akıl Oyunları Kulübü Kurucu Başkanlığı yaptım. Tuzder Zeka ve Akıl Oyunları Eğitici Eğitimi sertifika programına katılarak eğitimci sertifikası aldım. I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları

Kurultayına katılarak "Zeka Oyunları Arayıcılığı ile İnternet ve Telefonun Zararlı Kullanımının Azaltılması" adlı çalışmamı sundum ve kurultay sonrası kitapta yayınlandı. Avrupa Birliği Gençlik Programı çerçevesinde. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Türkiye Ulusal Ajansı) tarafından "Özgüdümlü Öğrenmenin Gençlik Çalışmalarında Kullanılması- Self Directed Learning in Youth Work" adlı eğitim kursuna katıldım. Milli Eğitim Bakanlığı. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nden 120 saatlik İşaret Dili Eğitimi programını başarıyla tamamlayarak kurs bitirme belgesi almaya hak kazandım. 2014 yılında ülkelerin ekonomik coğrafyasının analiz edildiği Erasmus + K1 projesi ile Litvanya'da ülkemizi temsil ederek Youthpass belgesi almaya hak kazandım. Türkiye Sualtı Federasyonu'nda bir yıldız dalıcı eğitimi aldım. İstanbul Kadir Has Üniversitesi'nde gerçekleşen ICT SUMMIT NOW for KIDS'15 / Teknolojiye Doğan Çocuklar etkinliğine katılarak katılım belgesi aldım. (Re-) Migrants in the German-Turkish İnnovation Network: Identification and Communion of Potentials for Science and Economy - Certificate of Participation (MIDETI Confrance'15). Uluslararası Gençlik İstihdamında Zorluklar ve Fırsatlar Sempozyumuna (ISYEC 2016) katıldım. Hayatımıza dokunan öğretmenleri anlattığımız; Benim Öğretmenim Projesi ekibinde yer aldım. Bu proje kapsamında çıkardığımız kitapta iki yazım bulunmaktadır. Kelebek Etkisi ve Sherlock Holmes. Lisans eğitimimi 3.65 ortalama ile yüksek onur öğrencisi olarak tamamladım.

Yüksek Lisans eğitimimi Yıldız Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilgiler Öğretimi üzerine yaptım. Yüksek lisans eğitimim boyunca birçok konferans. sempozyum ve sergiye katıldım. Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu'na (DEKUS 2018) katılarak; "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Seyahatnameler" adlı bildiri sunumunu gerçekleştirdim. Uluslararası Alan Eğitiminde Materyal Sempozyumu (IFEMS 2018) "Sosyal Bilgilerde Bir Ders Materyali: Belgeseller" adlı bildiri sunumunu gerçekleştirdim. 4'üncüsü düzenlenen Alan Eğitiminde Materyal Tasarım Yarışması ve Sergisi (ALEMTAYS - IV) materyal tasarımı ile katılarak katılım belgesi aldım. Yıldız Teknik Üniversitesinde düzenlenen Flora & Fauna Sergisi ve Yarışmasına fotoğraf ile katılarak katılım belgesi aldım. 5'incisi düzenlenen Alan Eğitiminde Materyal Tasarım Yarışması ve Sergisi (ALEMTAYS - V) materyal tasarımı ile katılarak katılım belgesi aldım. V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda (ISHE 2018) "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İslamiyet Öncesi

Türk Tarihine Yönelik Görüşleri" adlı bildirinin sunumunu yaptım. 5. Uluslararası Eğitim Bilimleri Sempozyumu'nda (AsosCongress 2018) "Türkiye'de Zihin Haritası İle İlgili Yapılan Tezler" ve "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Blok Zinciri Üzerine Görüşleri" adlı iki bildirimiz kabul edilmiş ve sunumları yapılmıştır. Bunun yanı sıra Uluslararası Havacılık Federasyonu ve Türk Hava Kurumu yönetmeliğine uygun serbest uçuş rehber öğretmeni / model uçak eğitmeni sertifikası almaya hak kazandım.

Yüksek Lisans eğitimim devam ederken bir kitap tanımı ve iki makale yazdım. Uluslararası Alan Eğitimi Dergisinde kitap tanıtımı yaptım: Kitap Tanıtımı: Editörü; Safran. M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi. Doç. Dr. Şahin Oruç ile” Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Seyahatnameler” adında bir makale yazdık bu makale; Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi’nde yayınlandı. Dr. Öğretim Görevlisi Genç Osman İlhan ile birlikte “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Blokzinciri Üzerine Görüşleri” adlı bir makale yazdık ve bu makale OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi’nde yayınlandı. Son olarak Dr. Öğretim Görevlisi Genç Osman İlhan ile birlikte çalıştığımız “Öğretmen Ve Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Boyutları ve İnternet Kullanım Süreleri” adlı bildiri Uluslararası V. TURKCESS Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi’ne kabul edildi.